Erasmus (D.) Cr.41.

1075.m.3.

Libellus de Conſcribendis epiſtolis, Autore D. Eraſmo, opus olim ab eodem coeptum, ſed prima manu, mox expoliri coeptū, ſed intermiſſum, Nunc primum prodit in lucem.

Apud præclaram Cantabrigien-
ſem Academiam. Añ. M.D.xxi.

[redacted]

Cum gratia & priuilegio.

[redacted]

MVSEVM
BRITAN
NICVM

R.P. AC D. DOMINO IOANNI
Fiſchero Roffenſi epiſcopo, Io.
Siberch Cantabrigienſis typo graphus, S, D, P.

OBtulit mihi haud ita pridē amicus quidam meus libellū hūc, quem habes, Præſul optime, doctiſſime, Aiebat ſeſe ex ipſo Eraſmi ἀυτογράφω olim eum deſcripſiſſe. Rogabat ut imprimerem, Perſuaſit, ſi id facerem, non aliam commodiorem patere uiam, memet in Eraſmi amicitiam inſinuandi, Quem heroa tantum abeſt, ut uoluerim, uel in re minima, unquam offendere, ut nuncq̃ȝ unq̃ȝ in uotis quidq̃ȝ magis fuerit, q̃ȝ ut anſa olim præberetur mihi aliqua quacqȝ uia gratificandi Eraſmo. Quanq̃ȝ ut ingenue fatear præſtātiæ tuæ, uix quiuit perpellere me uir alioqui amiciſſimꝰ iuxta ac eruditiſſimus, ut hanc prouinciam capeſſerem, cū ob alia permulta, tum ob illud imprimis, quod non eram neſcius, q̃ȝ male acceptus ſit Hollandus quidā ob non diſſimile negotiū. Nēpe is qui Colloquiorū formulas, non conſulto prius Eraſmo, eius nomine inuulgarit. Adeo niſi tu in tam ancipiti conſilio, ueluti deus aliquis ex inſperato interueniſſes, nō

potuiſſet

MVSEVM
BRITAN
NICVM

potuiſſet ſane fieri, ut libellus hic formulis hiſce meis excuſus, nunc in publicum prodijſſet. Verũẽniuero quum iterum atqꝫ iterum animo uerſabam meo ſummam illam morum, uitæque integritatem tuæ, quæ facit ut omnes in tui admirationem, tuamque ſententiam facile pelliceas. Rurſum quum cogitabam inſignem illam tuam prudentiam, neque non eruditionem pene incredibilem, pro quibus apud omnes omnia, apud Eraſmum uero tuum nihil non potes. Confidebam fore, ſi hic libellus, iſtis tuæ amplitudinis manibus Britannis tuis, ſed & exteris quoqꝫ porrigeretur, non ſolum obuijs, quod aiunt, manibus ab omnibus acceptum iri, ſed etiam Eraſmum ita temeritatem hanc meam laturum, ut non ſuccenſeret ſaltem mihi hoc nomine, etiam ſi non probaret factum, & quod in alijs ſolet, hic quoqꝫ, ſi quid fortaſſe offenderit, uel in tuã gratiam, ſupremã manũ operi uſqꝫ adeo multũ diuqꝫ deſyderato, uellet imponere. Id quod ſi per te effecerit, præſul ornatiſſime, ñ parũ ſane cõſulueris eruditionis, uirtutũqꝫ tuarũ gloriæ. Quæ etſi tot tã preclare abs te geſtis clariſſima, illuſtriſſimaqꝫ iam olim ſit, hac tamen haud dubie uia, multo maximus, & claritatis, & ſplendoris cumulus illi eſt acceſſurꝰ. Siquidẽ nõ crederes quantũ ab omnibus iuxta applaudebatur, quũ prĩm cœptꝰ ẽ rumor ĩ uulgꝰ ſpargi de libello hoc. Deinde non facile eſt explicatu, quantum a me quotidianis pene conuitijs efflagitabatur. Quem quum abſoluiſſem tandē, mirū q̃ꝫ certatim in amplexus occurrebant, q̃ꝫ auide emptitabant, emptumqꝫ deſuauiabātur, Te bonorum ſtudiorum parentem, te mœcenatem, te reparatorem ſubinde prædicantes, admirantesque. Quam ob rem quum par ſit credere R. libellum hunc apud poſteros quoqꝫ plurimum laudis, gloriæqꝫ pariturum tibi, amplectere obſecro hos clientuli tui labores, quos non niſi tua benignitate, certiſſimoque præſidio fretus, fuiſſem aggreſſus. Amplectere, & libellum ipſum, quem olim cuidam tuorum cognatorum, ipſe dicauit Eraſmus, Apud quem te eum mihi patronum præſtes oro, ut nolit mecum iniuriarum agere, quod illius iniuſſu ediderim, ſed ut interpretetur potius, in hoc a me excuſum eſſe, ut illi, pariter & tibi, neqꝫ non bonarum literarum ſtudioſis omnibus gratiſicarer. Quod ſi effeceris abunde laboribus meis ſatiſfactum putabo. Quid enim præterea deſyderē, ſi mihi duo uſqꝫ adeo præclara numina, Te dico, & Eraſmū, ullis laborib⁹, aut officijs, aut obſequijs dēiqꝫ meis cõciliare liceat, Bene ualeat R.D.T. meqꝫ ĩter illos nūera, qui tuæ amplitudini ſerio ſunt addictiſſimi, Cantabrigiæ decimo Calendas Nouembris.

Candido lectori.

IGnoſces candide lector iam primũ experienti mihi, & pro tuo candore lapſo facile ueniã dabis. Equidẽ ingenue fateor, & fœdæ quidẽ, & ſæpius (quid enim manifeſta negem⁹) in hoc excudendo libello a me erratum eſſe. Verũ id non tam mea incuria admiſſum putabis, q̃ ob exemplaris quod mihi contigit longe deprauatiſsimum, deſcribendi, emendandiq́ꝫ difficultatẽ, Præſertim quũ nec Eraſmũ ipſum cõſulere, nec doctũ aliquẽ adhibere licuit. Quanq́ꝫ tu, quæ tua eſt ſapientia prudẽs lector, etiã ſi illa quoq́ꝫ in parte uel maxime a nobis peccatum fuiſſet, Homericũ illđ facile cogitaſſes ſcio, ἀλλ᾽ ὀυ γὰρ πώς ἔστιν ἄυπνους ἔμμεναι ἀιὲν ἀνθρώπους. Quare quum non ſit, cur iure mihi uelis ſuccenſere optime lector, ut eſſet, quam obrem me amares, laudareſq́ꝫ plurimũ, decreui erratorũ quantũ præſtare (nõ abſq́ꝫ Theſeo tamen) potuerim, emendam facere, Et ſi quid eſſet qđ tuã lectionem offenderet, morari ue poſſet, ſequenti indice te amãter, libereq́ꝫ admonere. Quod reliquũ eſt, Herculẽ, i. Eraſmũ ipſum deſyderat, uirũ in eiuſmodi negotijs & inuictiſſimũ & potẽtiſsimũ.

Vale.

Index erratorum.

Primo fo. facie i. lege. præſentem. Et penultio uerſu leg. blandicie, Vltimo uero, leg. blandicies. Secundo fo, fa, ij, le, nomen. Tertio fo. fa, i, leg, uteremur. Quarto fo. fa, ij, p amicitias, leg, diuitias. Et pro uero, leg, Varo. Et pro Id, le, Tu. Et pro ſis cautus, le, ſcis cautius agendū. Et pro uenire, le, uiuere. Quinto fol. fa, ij, poſt iocus, adde, Nunc quid in unoquoqꝫ genere fieri cõueniat, ordine cõſyderemus. Sexto fo. fa, i, le, philoſophiæ parẽs. Et fa, ij, le, Quid te & Romanū, & Chriſtianū facere par eſt: Septĩo fo, fa, ij, adde in primo uer. ſint expectanda, deſcribemus. Et pro exhor. le, exornatiões. Duodecĩo fo. fa, i, le, Conſuetudo, in pactū. & fa. ij. le, deorū. Quartodecĩo fo. fa, i, le, ui eieciſſe. & fa, ij, pro nihil, le, aliud. Decĩo qui. fo., le, multo acutior, & paulo poſt dele, eo tempore, &c. Si. Decioſexto fo. fa, i, le, ueniant. & pro hoc eſt, le, hoc etiam. Decioſep. fo. le, eo magis. Decimoocta, fo, pro configere, le, ſuis confiſus. & fa, ij, le, cui debere. Viceſimo fo, fa. i, le, ſi etiã bonos inimicitijs &c. Viceſimoſecū. fo. fa, i, pro educatus, le, abdicatus. & fa, ij, le, aliquid faciendi. Viceſimoter. fo, fa, i, le, inoportunus. & fa, ij, pro quicq̃ꝫ le, nihil ſolemus. Viceſimo quar. fo, pro adornandam, le, ad ornandam legibus. & pro ſtudioſus le, ſtudioſius. & pro inueniri, le, muniri. & pro confirmandas le, confirmationes. Viceſimo quin. fo, fa, i, pro Iunctis le, Adiunctis. & poſt Maiori, adde. Minori. & poſt Tranſumptiōe, adde Caſu. Viceſimocta. fo, fa, i, le, Simile, Diſſimile, & Impar. Quadrageſimo ſex. fo. pro quicq̃; le, nouum aut. Fo. xlviii. pro gloria per orbē le, gloria tā late per orbē. Fo. l. fa, i, pro infringi le, frangi. & fa, ii, pro uiuendum, le, utendū. & pro obrueret, le, obtineret. Fo. li. fa, i, le, Quorſum ſpectat tam. Fo. liii, ꝑ noſtra. Si qua, le, Noſtra ſi qua. & poſt ſignificabimus adde, Si qua illius in nos officia, ea & ingenue fatebimur, & ultro amplificabimus, dicem⁹q; &c. Fo. liiii. pro remune. le, renunciaturos Fo, lx, fa. i, le, unamquamq; habeat partem. Fo. lxi. le, Tamen quoniam, Fo, lxii. le, famula, & pro eo quod, le, quod ex ilibus. & fa, ii, le, conſuſurrantes. & pro coniectare facere, le, coniecturam mouere. & pro reliquam ſublata, & quicquid, le, relicta. Sublatum & ueſtium. & pro quidlibet, le, quidq; Fo lxiiii, fa, i, pro An tot &c, le, Quot noctes iucūdis ſuſurriis cōſumpſim⁹, & nūc aliquid ſomni fraudari dū unū aut alterū uerſiculū ſcribas, piget? Fo. lxvii, le, a noſtra modeſtia pauliſper abductos, īuitos admodū id facere dicem⁹, id uereri ne ſi tacuerimus, ſilētiū noſtrū n̄ modeſtiæ, ſed culpæ conſcientiæ imputetur. Fo. lxviii, fa, i, le, Ego quoq;.

D. Eraſmus Roberto Fiſchero S.P.D.

VIciſti tu quidẽ Roberte, Habes toties efflagitatã a nobis epiſtolarũ ſcribendarũ rationẽ. At uide interim, dũ tuæ morẽ gero uoluntati, quantis calumnijs me ipſe obiecerim. Quid enim Critici dicẽt, imo quid nõ dicent? ubi uiderint auſum me tractare rẽ, a tam multis, tã eruditis ſcriptoribꝰ ſcite, diligenterq; tractatã? Vin tu, inquient, Penelopis telã retexere? Quid enim tu uideas, qđ illi non uiderint? Poſt tantos autores, aut eadem, aut deteriora ſcribas, neceſſe eſt, Quorum alterum ſuperuacuum ſtudioſis, alterũ etiam pernicioſum. Iſtis quũ plurima poſſim, hoc unum duntaxat reſpondeo, mihi liberum fuiſſe amiciſſimo homini gratificari, iſtis æque liberum eſſe, quæ non probant, non attingere. Quanq̃; id unum tibi uni polliceor, me neq; alienis inheſurum ueſtigijs, & aptiora certe, ſi non eruditiora conſcripturum. Nõ quo minus cæterorum ſtudium probem, qui ſciſſa, quod aiunt, glacie, aliorum ſtudium excitarunt, Sed quia nemo ſit omniũ, in quo nõ multa deſyderem. Id quã obrẽ alias fortaſſe nũc quãtũ ipſi doctrina, uſu, imitatione, cõſequi potuimus, q̃; breuiſſime tradimus, Vale.

CVIVSMODI ESSE DEBEAT EPISTOLARIS CARACTER, ET IN EA QVID FVGIENDVM, QVID SEQVENDVM.

Scenicus quidam uerborū apparatus, & affectata grandiloquentia, cum alibi uix ferri poteſt, tum ab epiſtolari familiaritate uehementer abhorret. Is enim debet eſſe epiſtolæ caracter, tanq; cum amiculo in angulo ſuſurres, non in theatro clames, aut paulo etiā liberior. Multa enim epiſtolæ committimus, quæ coram pudet expromere. Quare ſcripturi, eius cui ſcribimus, oculos, uultum nobis repreſentem fingemus, eiuſq; ingenio accommodabimus omnia. Aſſurgimus tamē nonnunq; & in epiſtola, ſed intra contentionē orationum. Perſæpe autem ad uerba quotidiana demittimur, at ita, ut ſumma & mundities, & elegantia ſermonis adhibeatur. Vbi enim in tenui re uerſamur, ibi neq; copia, neq; ſplendore oratiōis laus quaerenda eſt; ſed acumine, proprietate, lepore, ioco, blanditiæ. Familiares enim, ut ita dicā, ſunt epiſtolæ, iocus, & blanditie, eaq; quoties apte licebit, epiſtolis

Fugiēda affectatio

Iocus & blādities

familiares

cōueniet adhiberi. Nec minus amica breuitas eſt, niſi copiam res ipſa poſtulabit. Nam ampla in re breuem fieri tam turpe eſt, q̄ in breui longum. illic breuitas eſſe putanda eſt, ubi nihil redundat, nihil eximi poteſt. Hæc igitur cum in perpetua epiſtola, tum in ſalutatione potiſſimum erit obſeruanda.

Fugiēdā eſſe ſalutationē uerboſam, & ambitioſam.

Quid enim indoctius, uel potius ſtultius iſtis, qui odioſa, atq; ambitioſa ſalutatione, ſex ſeptemue uerſus, bonam epiſtolæ partem occupant, ut neceſſe ſit lectorem iam deficere, anteq̄ ad argumentum peruenerit. Iam uero quantum illic aſſentationum? quot portenta uerborum? hunc ſolem, illum Luciferum, alium lucernam ardentem, ſpeculum, candelabrum, thuribulum, theſaurum, ſacrariū appellamus, apicem, culmen, florem, gemmā, iubar, paradiſum, & quid non? Quis unquam colax, aut gnato auſus eſt iſta proferre? Nō pudet homines Chriſtianos religioſos huius ambitiōis? Ipſi in Ethnicis gloriæ cupiditatem reprehendimus, cum aures noſtræ pueriles aſſentationes ferre poſſint?

Cuiuſmodi debeat eſſe ſalutatio.

Salutatio igitur indicium perſonarum habere debet, non laudem. Ad id adhibetur, ut conſtet, ad quem, & a quo ſit epiſtola ſcripta. Nomen ſcribentis præferendū, hoc pacto: Robertus. N. Eraſmo ſuo S.D. Hunc ſalutandi morem apud Ciceronem & Plinium Iuniorem, & uetuſtiſſimos quoſq; per petuo obſeruatum reperies. Nominibus officij, aut profeſſionis, appellationem ſubijcere licebit, ut M. Gicero Proconſul, C. Cæſari Imperatori S. D. Henricus Antiſtes Cameracenſis, Philippo Burgundiorum duci S. P. D. Iacobns Battus publicus ſcriba aſecretis Eraſmo theologo S. D.

Porro epithetis illis nō in ſalutationibus, ſed in ipſa epiſtola utemur. Idque uocandi caſu hoc modo:

Quō ſint transferēda epitheta.

Eccleſiaſticorum epitheta,

Beatiſſime, Summe pontifex, Ampliſſime pater, Sanctiſſime præſul, Antiſtitū maxime, reuerende, uenerāde, obſeruāde, humaniſſime, benigniſſime.

Principum laicorū, epitheta.

Regum inuictiſſime, fortunatiſſime, clementiſſime. Triumphalis imperator, feliciſſime, potentiſſime. Ducum illuſtriſſime, fortiſſime, excellentiſſime. Princeps generoſiſſime, ſplendidiſſime, munificentiſſime, ſtrenuiſſime, magnanime.

Magiſtratuum epitheta.

Senator grauiſſime, continentiſſime. Conſul ornatiſſime, iuſtiſſime. Iudex incorruptiſſime, optime. Prætor ĩtegerrĩe, circūſpectiſſime. Vir clariſſime.

Studioſorum epitheta.

Theologorum doctiſſime. Rhetor facundiſſime, diſertiſſime. Poeta diuine. Iuriſperitorum conſultiſſime, Dialecticorum acutiſſime.

Cognatorum & affinium.

Mater pientiſſima. Vxor iucũdiſſima. Pater obſeruandiſſime. Marite mi. Frater chariſſime. Affinis. Soror iucundiſſima. Socer optime. Fili ſuauiſſime. Gener iucũdiſſime. Filia dulciſſima. Optĩe patrue.

Priuatorum epitheta.

Optime uir. Vir innocentiſſime, integerrime, amiciſſime, humaniſſime. Senex, adoleſcẽs prudentiſſime, ingenioſiſſime, generoſiſſime. Mulier optima, caſtiſſima, itegerrĩa, primaria, nobiliſſima, patritia.

Vbi epithetis utẽdum.

Neqꝫ his temere conueniet uti, ſed ubi ad rei commoditatẽ facere uidebũtur. Veluti ſi principis fortiter geſta laudabimus, fortiſſimũ appellabimus. Si pro beneficijs gratias agemus, munificẽtiſſimũ, liberaliſſimum, benigniſſimum, nominabimus, & ita de cæteris.

Appendix.

Quos familiarius uero amamus, eorum nomine cum blandimento ſubinde repetemus, ut mi Cicero, mea Tulliola, mi frater, mea Katharina.

De noua ratione ſalutandi.

Vbi antem ſalutatio præmiſſa utriuſqꝫ nomen complectitur, ſuperuacaneum fuerit in calce epiſtolæ ſubijcere: Eraſmus tuus, & eiuſmodi. Verum ubi uel omittitur ſalutatio, uel hoc modo ponitur: Salue præceptor optime, ſalue frater iucundiſſime, ſalue mea lux, ſalua ſit tua paternitas, humanitas, & cætera id genus. Tum epiſtolæ eſt nomen noſtrum ſubſcribendum hoc pacto: Robertus piſcator ex animo tuus, haud ficte tuus. Iacobus Battus quantus eſt tuus, tui amantiſſimus, tibi deditiſſimus, tuæ paternitati deuinctiſſimus, ꝓprius, peculiaris, addictiſſimus, ad omnia paratiſſimus, qđ ut citra barbariem fieri poteſt, ita præter ueterum conſuetudinem fieri neceſſe eſt. At offendemus, ſi ſic ſalutemus: at ego nondum arbitror ita deſperandos animos hominum, quin quos imperiti, & aſſentatores corrumpere potuerunt, doctiſſimorum hominum, & autoritas, & conſuetudo queat reſtituere. Quod ſi quid innouare placebit, tolerabitur nouitas, modo barbaries abſit, & paraſitica illa aſſentatio, hoc modo, Conſultiſſimo uiro Petro Aſinio iuris pōtificiȷ̈ profeſſori, Paulus Ardelius S.D.

Conſutatio.

De præfatione epiſtolari.

Franciſcum Nigrum, ſcriptorem audacem potius q̄ accuratum, præcepiſſe uideo, ut in ſingulis epiſtolis præludio utemur. Equidem ut interdū præfari probo, ita ſemper id facere, & breuitati officit & odioſum eſt. Quod ſi res flagitabit, id q̄ breuiſſime fieri poterit, conueniet, & ita ut nō prohemiū, ſed rem ipſam dicere uideamur.

Diuiſio prima epiſtolarum.

Epiſtolarum aliæ ſunt mixtæ, aliæ ſimplici argumento. Mixtæ cum multæ Ciceronis, tum illa ad Quintum Fratrem exemplum eſſe poteſt: cuius

Quis ordo in epiſtola mixta.

A tēporē

De fingēdo ordīe.

initium eſt. Ad quartū nonas Iunias, quo die Romam ueni, accepi tuas literas datas placentiæ. In hoc genere aut quicquid in mentem ueniet, effundemus, aut a tempore rerum ordinem ſumemus, aut ipſi ordinem fingemus. Si pluribus epiſtolis una reſpondebimus, ſingulis ordine reſpondebimus, & tranſitiōibus huiuſmodi utemur, habes de primis literis, nunc de alteris audi, Reſpondi ſecundis literis, nūc de proximis accipe. In diuerſis argumentis ordinem ipſi fingemus, ſi primum quæ uolumus ſignificabimus. Deinde ad illius ſcripta ueniemus, hac quidem tranſitione, habes quæ hic gerantur. Nunc ordine tuis literis reſpondebimus; hoc quidem initio. Multa erant tuis in literis, quæ me non mediocriter delectarunt, nonnulla minus placuerunt: illud gaudeo, hoc iucundum fuit, illud doleo, & his modis. Aut primum publicis, deinde priuatis de rebus ſcribimus, prius quæ ad nos, deinde quæ ad ipſum ſpectant. Cicero: Habes forenſia, nunc domeſticas res accipe. Omnibus fere de rebus habes, unum illud addam.

Exēplū epiſtolæ mixtæ, ſeu ñ ſiplicis argumēti.

Pars numeratoria de ſuis rebus.

Salue Roberte, quātū uterq; uolumus. Ad iij. idus no. Baſilea ſoluimus, nauigatiōe fauſta uſq; ſumus uſi. In itinere tuorū prætermiſi neminē, cui noīe tuo nō dixerim ſalutē diligēter. In patria oēs & tuos, &

meos (quid enĩ meũ, qđ nõ idẽ tuũ) ĩcolumes offendi. Mãdatorũ tuorũ a me præteritũ ẽ nihil, Mater tui deſyderio uehemẽter angitur, quã crebris literis leuare, tuæ fuerit pietatis. Sorori qđ nouo partu ſit aucta, debes gratulari. Gener rem domeſticã ſtrenue adminiſtrat, domus tua edificatur diligenter. De tuis rebus habes, de meis uiciſſim accipe. Beneficiũ ſummo oĩm cõſenſu obtinui, delectat locus, nihil amenius, nihilq; ſalubrius. Hic academiã plane quandã inſtituere cõſiliũ eſt. Sed o utinã te re ducẽ haberemus, ut una philoſophemur. tua apđ regẽ cõmendatio, plurimũ mihi & ornamenti, & emolumẽti attulit. De priuatis utriuſq; rebus hactenus. De publicis nihil habeo qđ ſcribã, niſi oĩa ad ſũmã pacẽ, cõcordiãq; ſpectare. Seditio coorta, ſumma prudẽtia prĩcipũ, ſine cede & ſanguine ſopita ẽ, pax a Philippo Burgundionũ duce per legatũ antiſtitẽ petita, haud grauate conceſſa ẽ. Scoti ſub iugũ miſſi, habes de patriæ publico ſtatu, Nnnc ad tuã epiſtolam uenio, De recreata ſalute, tantũ tibi gratulor, quantum te amo, Conſilium tuum de adeunda Italia, uehementer probo, quod ut bene tibi uertat, precor, Quod Põponius te ĩſalutatũ reliquerit & tuo, & illius noĩe doleo, Sed recreor qđ Tironẽ receperis, Quod de nouis rumoribus ſcribis, iã ego iſtđ ex alijs audiuerã, De maternis negotijs tu

De eius cui ſcribit

Tranſitio de ꝓprijs rebus.

Tranſitio de publicis rebus.

Alia tranſitio.

memo-

Purgatoria pars.

Pars iocoſa.

memorem mones, ita enim mihi curæ ſunt, ut ne tibi quidem ipſi, ſolicitudine, diligentiaq; concedā. Caue putes te a patria abeſſe, dū ego adero. Quod res amiſſas recuperaris, gaudeo. Tā odioſe tibi ab iſto nebulone negotium exhiberi non grauiter ferre non poſſum. De ſcribendi ceſſatiōe me ſine culpa accuſari gaudeo. Hic primus eſt oblatus, cui literas committerem. Ita ne agis? tu amicitias meas contemnis? Creſum appellas. Ego uero efficiam, ut huic tenuitati noſtræ, tu uero nomine Creſus inuideas. Sed fuit mihi tuus iocus uehementer iucundus. Quod me uero uehementer charum eſſe ſcribis, uoluptatem mihi nuntias. Quod Eraſmus de me amantiſſime & ſentit, & loquitur, nihil miror, quid enim noui fecit? Quod ad me non ſcripſerit, excuſationem libens accipio. Illud in calce tuarum literarum de celeri reditu tuo, me ſuper omnia delectauit. Reſpondi fere omnibus epiſtolæ tuæ partibus. Facq; ſæpiſſime ad me ſcribas. Id quod facis, magno animo in literas incūbe. Incredibilis eſt omnium de te expectatio, quam ne fallas curabis. Italorum ingenia noſti, ſis cautus, memineris te inter uenena uenire. Valitudinem tuam cura diligēter. Carliolis pridie calendas decembres.

Quot ſint epiſtolarum genera, quæ ſimplici ſint argumento.

V.

Rhetorum quidem præceptio, quoniam ad forenſia negotia accomodatur, recte materiam orationis in tria genera diſtribuit. Iuditiale, Deliberatiuum, Demonſtratiuū. Atq; ex his tribus fontibus, quū omnia epiſtolarum argumenta emanent, multo tamen latius, liberaliuſq; uagantur. Quid enim eſt, quod literis nō cōmittimus? In his ſtomachamur, blandimur, iurgamur, conſolamur, nugamur, iocamur, quærimur, ridemus, lachrimamur, amamus, odimus, conuiuamur, ſomniamus, & quid non? Hijs ebrij, ſobrij, noſtras cogitationes cōmitimus. Quare eas quidem epiſtolarum ſpecies, quæ ſub illis tribus generibus contineri uidebuntur, eodē referemus, reliquas ſeparatim ab illis annumerabimus. Et quoniam deliberatiui generis uſus, quam latiſſime patet, exordium ab eo ſumemus. Cuius ſpecies, & quæ ad ipſum fere pertinere uidentur, ſunt, Exhortatio, dehortatio, ſuaſio, diſſuaſio, cōſolatio, petitio, commendatio, monitio, amatoria. Ad demonſtratiuum genus pertinent deſcriptiones perſonarum, urbium, agrorum, regionū, animātiū, edificiorū, temporū, montiū, ut Aethnæ, & huiuſmodi. Ad iudiciale genus hæc referuntur, Criminatio, defenſio, expoſtulatio, purgatio, exprobatio, inuectiua, deprecatio. Extra uero hæc tria Rhetorum genera, ſunt & epiſtolarum ſpecies, Nuntiatio, comtio, cōmiſſio, aut mandatio, narratio, collaudatio, gratiarū actio, querela, lamētatio, gratulatio, iocus.

De exhortatoria, & quid interſit inter ſuaſionem & exhortationem.

Exhortādi genus a ſuaſorio haud multo abeſt diſcrimie, abeſt tamē: Nam ſuademus ut uelit, exhortamur, ut audeat, ſuademus ꝓbātes, exhortamur incitantes. Suadēdo ut nobiſcū ſentiāt, eſſicimus, Exhortando animū addimus, Suaſio rationibus, Exhortatio ſtimulis utitur. Suademus aliter ac nos ſentimus ſentiētibus, Exhortamur timidos, ignauos, ceſſantes: & ut ſemel finiam, non exhortamur, niſi iam perſuaſos. Quare fere uſu uenit, ut & ſuaſio exhortationem, & exhortatio ſuaſionem habeat admixtam. Quanquam nos docendi gratia ſeparauimus, Cicero Trebonio. In excitando autem, & acuendo plurimum ualet, ſi laudes eū, quē cohortere. His autem potiſſimum partibus conſtabit exhortatio, Laude, ſpe, metu, exemplis, expectatione, obſecratione. A laude tractabitur exhortatio, ſi hactenus ab eo geſta, ab omnibus uehementer prædicari, dicemus. Si ut re feliciter, ac ſtrenue cœpta, pari, aut maiori etiam animi magnitudine pergat, hortamur. Si genus, ſi nobilitatem, ſi di-

Quibus partibus cōſtet exhortatio.

A laude.

gnitatē, ſi ſplendorem, ſi famam, ſi fortunas extollemus, ac, ne quid his indignum admittat, admonebimus. Meminerit eruditionis ſuæ, ſapientiæ, uirtutis, ætatis, ueterum, bene geſtorum, ut ſtudeat ſuorum maiorum ſimilis exiſtere, imo utroſq; exuperet, Neu quid illis indignum admittat. Spe metuque accendemus, ſi decus, ſi gloriam, ſi immortalitatē, ſi emolumentū, ſi uoluptatē proponemus, ſi diuerſa ex parte obſcuritatē, ignominiā, reprehēſionē, damnū, dolorē oſtēdemus, Si quū hæc uehemēter exaggerauerimus, tū labores, quibus iſta uel cōparari, uel euitari queāt, extenuabimus.

A ſpe, metuq;.

Porro nulla re uehementius, quam eorum, quos miramur exemplis ad uirtutem accendimur. Quare hæc conueniet diligenter adhibere, & quidem uetuſta, illuſtriaq;, Potiſſimum ſi quos habuit ſuæ patriæ, ſuæ urbis, ſui ordinis, ſuæ profeſſionis, ſui generis celebres uiros, eorum dicta, ac facta in oculos ponemus, parentum autē familiaria, ac propria, quædā, quæ geſſerint, aut dixerint, conducet repetere, quibus agnitis, neceſſe eſt filiorum animos uehementer commoueri.

De exemplis in exhortando

Exemplis uero ita utemur, ut eos, quos adducimus, cū magnifica aliqua laude proferamus, ut Socrates ille philoſophorum parens, Plato philoſophorū grauiſſimus, Alcibiades, oīm, quos Græcia uidit, īperatorū lōge clariſſimus

Tractatio exemplorum.

Scipio

Scipio nõ ſine cauſa a multis laudatus, & ita de alijs. Hæc autem debent ei rei, ad quam hortamur, eſſe q̃ꝫ accommodata. Deinde rem ipſam apposite, & cum amplificatione quadam exponemus. Exemplo collationem ſubijciemus, in qua conueniet argumentis illis rhetoricis uti, quæ uocãtur, A pari, Ab impari. Sumit̃ autem collatio, a ſexu, ab ætate, a patria, a præmijs, aut ab alia circumſtantia, hoc modo, Fœmina potuit uitam contemnere, & tu uir mortem honeſtiſſimam times? Ille iuuenis hoc auſus, tu iam grandis natu non audebis? Si homo & Barbarus, & Ethnicus hoc intellexit, id & Romanum, & Chriſtianum par eſt. Ille prophanus, tu ſacris iniciatus. Ille nullis præmijs inuitatus, tibi omnia ſumma proponuntur. Vt autem exemplorum uarietas, & ordo quidam habeatur, antiquiſſima quæqꝫ primo loco ſtatuentur. Atqꝫ a Græcis quidem, ad Romana. A Romanis, ad Barbara. A Barbaris, ad Hebraica. Ab Hebraicis, ad Chriſtiana. A ueteribus, ad recentia. A recentibus, ad ea, quæ noſtra memoria ſunt geſta, ueniemus, Præterea ab externis, ad noſtratia. A noſtratibus, ad domeſtica deſcendemus. Fabulas quoqꝫ inter uetera conueniet adhibere, ut ſi res geſtas cum laude poetæ proponemus, aut certe ſi, quid doctiſſimi eiuſmodi fabulis uoluerint, aperiemus. Ad comparandã

A ſexu.

Ab ætate

A patria.

A ꝓfeſſione.

De ordĩe & uarietate exemplorum.

deniqꝫ exemplorum copiam, cum plurimarum hiſtoriarum lectio, tum multarum rerum uſus uehementer conducit. Sed quo ſimus ad quamuis materiam inſtructiores, oportet de quoqꝫ uitio, deque uirtute, magnam uim factorum, & dictorum, comparare. Idqꝫ ex omni genere hiſtoriarum, annalium omnium gentiū, quæ tanqꝫ in ſtatione collocata, quoties uocentur, adſint ad manum. Qua in re, & ordo, quem modo oſtendi, & Valerij maximi, & apophthegmatum Plutarchi diligens lectio, ſtudium noſtrum uehementer iuuabit. Et de exemplorum uſu, hoc eo diligētius admonuimus, quod non in hoc modo genere, ſed & in omnibus fere generibus frequenter incidit. Nec mediocrē ſolicitudinem inijciemus, ſi quanta ſit omnium, tū amicorum, tum principum de eo, uel publica, uel priuata expectatio. Nominatim eorum, quorum ille iudicium, & autoritatem plurimi facere uidebit. Eam expectationem probabilem reddemus a genere, ab indole, ab educatione, a præceptoribus, a loco, ab anteactis rebus, & his ſimilibus circūſtantijs, quanta ſit beniuolentium futura gratulatio, ſi rē bene geſſerit, oſtendemus. Deinde æmulorum, & inimicorum expectationem atrociter exaggerare ſtudebimus. Horum omnium, quæ lætitia, quæ in maliuolo ſultatio, qui riſus, quæ maledicta, quæ ſcommata rum.

Quō exēplorum copia cōparatur.

Ab expectatione amicorū.

Ab expectatione

Et ut illic profuerit nominatim aliquot proferre, quorum iudicio, & authoritate plurimum eum commoueri credimus. Ita hic iuuabit appellare eos, quos nouimus illi eſſe quam maxime inuiſos, & infeſtos. Acrius interdum odio, quam amore extimulatur animus humanus. Obſecratione demum exhortationem concludere licebit, quæ tanquam rhetorici epilogi fungatur officio. Obteſtabimur per generis ſui nobilitatem, per maiorum imagines, per gloriam bene geſtis partam, per indolem egregiam, per ſapientiæ, & ingenij laudem, per amicorum uota, per inuidorum odia, ut quæ ſe digna ſint, maximo animo curet. Conueniet interim exhortationibus, uim quandam, & acrimoniam admiſcere, membra, & articulos frequenter adhibemus. Præterea Repetitiones, Comparia, Contentiones, & ſimiles exhortationes, quæ uidebuntur acrimoniam quandam habere. Cuius generis cum plurima e Ciceronis, aliorumque exemplis, tum e Titi Liuij contionibus, & orationibus, quibus apud hunc authorem Imperatores commiſſuri, ſuos milites adhortantur, colligere licebit. Nos ut quæ præcepimus, tanquam digito oſtendamus unicum exemplum ſubijciemus.

De obſecratione.

Exemplum

Exemplum epiſtolæ Cohortatoriæ.

Dici non poteſt iucundiſſime Nepos, quãta tum me, tum tuos omnes uolupate affecerit pulcherrimus rumor nuper hic, de rebus fortiter a te geſtis, exorſus. Iacta ſunt perpulchra immortalitatis tuæ fundamenta, Quid aũt hortari incipiam, ut rem diuinitus coeptam, perficias, qui eo animo ſis natus, ut nihil unquam humile, aut ſordidum cogitaris, utque non tam calcaribus, quam frenis egere te putem? Sed tamen incredibili quodam ergã te ſtudio compellor, te currentem (quod aiunt) incitare. I bone, quo uirtus tua te uocat, I pede fauſto, perge quod ſumma cum laude cœpiſti, Te natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unq̄ꝫ uidit illuſtrius, patre tuo clariſſimo, iſta tua indole, iſta eruditione, iſto animo dignum præſtare. Impone ſummam manum, immortalibus monumentis, a quorum abſolutione non multum deſyderat̃, Certaſti cũ maiorũ tuorũ imaginibus, quibus tuapte uirtute plus lucis attuliſti, q̄ꝫ ceperis, Viciſti ætatẽ, qua cum prope adhuc impubes habearis, tamen forti uiro nõ indignũ uel geſſiſti, uel cogitas, Anteuertiſti maioribus tuis uirtutũ magnitudine, Viciſti hactenus & tui ſtudioſorum expectationem, & æmulorũ inuidentia, Sed poſtq̄ꝫ oia ſuperaſti, unũ etiã certamẽ reliquũ eſſe puta: Nẽpe ut

Exhortatio cũ laude mixta.

teipſum imiteris, tui ſimilis eſſe ſtudeas, tu teipſum præire contendas. Nam uinci a teipſo, tam fœdũ fuerit, ꝙ̃ pulchrum fuerit reliquos ſuperaſſe. Ita ſi ſemper tibi inſtes, non deerit, qui cũ laudibus certare poſſis.

A ſpe metuque.

Cogita te eum in locum, ipſius fortunæ manibus eſſe deductum, ut neceſſe ſit, aut ſumma cum laude peragere, aut ſummo cum probro deſatigari. Ardua quidem, & difficilis eſt uirtutis uia, ſed ampliſſima tibi præmia ꝓpone, Decus, immortalitas, imperium, opes, dignitas, felicitas in manu ſunt, ſi pertenderis. At ſi (quod omen dij auertãt) defatigeris, non ſolum priſtinæ gloriæ tenebras offuderis, uerumetiam impoſterum omnem dignitatis ſpem tibi recideris. Labores neq; diuturni ſunt, neq; ita magni, præmia tum æterna, tum ampliſſima proponuntur. Multa iam pars exhauſta, annus duntaxat eſt tibi perdurandus. In quo facito, ut tanq; in concluſione, & extrema muneris tui parte, perfectiſſimus, atq; ornatiſſimus fuiſſe uidearis.

ab exẽplo Exemplũ poeticũ.

Fac ut ueterum heroum pulcherrima facta ob oculos aſſidue uerſentur. Hercules ille totius Græciæ facile princeps, quot laboribus ſibi iter in celũ aperuit? quot monſtra ſuperauit? qui ad inferos etiam ipſos legitur penetraſſe. Quæ tibi ſi ficta de illo uidebuntur, non pugno quidem, ſed diuinitus omnino a ſapientiſſimis, doctiſſimiſq; uiris excogitata puto. Nam quo alio conſilio Homerus poeta diuinus Vliſſem, quem nobis ut ſapientis uiri exemplar propoſuit, tam diuturnis laboribus iactatū ſcripſit, niſi ut ſignificaret hanc unā eſſe ad immortalitatē uiam? Hac Epimanundas, hac Alcibiades clariſſimi Græciæ imperatores, ſibi immortalem apud poſteros laudem pepererunt. Quid aliud Alexandrum Magnum cogitaſſe credis, cum ſe tantis periculis obiiceret? Quem tu laborem Decios illos recuſaturos fuiſſe unꝙ credis, quorū alter, ut æternam ſibi laudem compararet, demonibus ſe deuouit, alter in medios hoſtes ſe præcipitem dedit? Quæ non ætas Machabeorum nomē celebrabit, quorum unus elephanti uentre perfoſſo pulcherrimam oppetens mortē, clariſſimo facinore immortalem gloriam eſt conſecutus? Sed quid nos externa, atqꝫ antiqua repetimus? domi habes, qui te ad huiuſmodi uirtutem debeant incitare, & quidem eo uehementius, quo, genere coniunctiores. Nam cæteros quidem egregios uiros imitari, laudi ducitur, at tuorum non ſine ſummo dedecore ſimilis eſſe non potes. Viuit adhuc recens, & poſteritate ipſa creſcit, aui tui uiri fortiſſimi memoria. Quanto ille animo iā inde a teneris annis ad nominis immortalitatem contendit? Honeſtos ille labores pro ludo habuit, uoluptatem, & otium non ſecus, ac

Expoſitio fabulæ.

Exemplū Græcū.

Exemplū Macedonicum.

Exemplū Romanū

Exemplū Hebræū.

Exemplū domeſticum.

Exemplū Aui.

peſtem

peſtem teterrimam fugiebat. Sæpe ipſe ex eo iam natu admodum grandi, audiuiſſe memini, ſe haud longiorem uitam a ſuperis optare, ꝙ patriæ ſua induſtria poſſet uſui eſſe, cui ſe potius, ꝙ ſibi ipſi natum dicebat. Ad propiora ueniã, tibi magis, ꝙ mihi ipſi nota,

Exemplũ patris.

Pater tuus uir fortiſſimus, atqꝫ optimus, quid unꝙ durũ, aut diffilile iudicauit, quod uel ad gloriæ incrementum, uel reip. commodum pertinere putaſſet? Quot ille, quamqꝫ difficiles legationes adoleſcens non ſine ſumma laude obijt? Quot hiemes ſub pellibus egit? E quãtis anguſtijs ſua ſe uigilantia expediuit?

Repetitiones.

Quẽ ille magiſtratum non petijt? Quid autem petiuit, qđ nõ obtinuit? Quid obtinuit, quo non ſumma cum laude ſit perfunctus? Debent pectori tuo paterna illa monita infixa ſedere. Sæpe enim te adoleſcentulum, ut memini, Vergiliano illo carmine conſueuit exoſculãs

Dicta familiaria patris.

hortari, Diſce puer uirtutem ex me, uerumqꝫ laborem, Fortunam ex alijs. Nec raro me audiente, hũc uſurpare ſermonem ſolebat, ſibi prorſus uideri nihil intereſſe inter eos, qui nunꝙ nati eſſent, & eos qui nulla re memorabili geſta, obſcuri ex hac uita

Ab expectatione.

migraſſent. Quare quum ab his ſis maioribus ornatus, huiuſmodi præceptis foris, domiqꝫ ĩſtitutus, obſcurum tibi eſſe non debet, quid tui, uel patria ipſa abs te expectet, præſertim quũ iſti generi, iſti indoli, egregiam quoq; doctrinã adiunxeris. Quũ iam iſtiuſmodi rudimenta edideris, cogita tuorum omniũ non amicorũ modo, ſed ciuium oculos in te unum coniectos, omniũ in te ſuſpenſos animos, quorum iam expectationi uix ſatiſfacturus uideris. Si à nataliũ tuorum uirtute nihil degeneraueris, neſcio quid maius ſibi de te pollicentur, quorum ſi uotis tua uirtus reſponderit, quid ſi etiam uicerit? quantus erit tuorum omnium triumphus? quanta patriæ gratulatio? Quantum autem Nebulonij uiri, ut ſcis, tui amantiſſimi, & iudicij de te, & amori in te acceſſerit? Sin rem indiligenter geſſeris (quod omen deus auertat) maliuolentiſſimi homines, qui tuæ hactenus inuiderunt uirtuti, quoſq; rerum tuarum ſplendor excruciat, continuo uerticem tollent, Erimusq; & tu, & tui omnes ludibrio, & riſui nebulõibus ĩuidẽtiſſimis. Amici muteſcẽt, inimici ĩſultabũr, beneuoli frigidi, maleuoli feroces, Zoili ĩ te odiũ noſti, nullo cõmodiori modo peſtẽ illã ulciſci potes, q̃ ut gloriæ tuæ ĩuidia tabeſcat. Varũ aũt uirulẽtiſſ. hoĩem plane ad ſuſpẽdiũ adegeris, Si nobis uictor redieris, Codrus iã nũc ſuſpẽdio trabẽ elegit. Si nihil te, neq; tua gloria, neq; noſtra expectatio mouerit, hoc certe tãti fuerit, ut hæc monſtra conficias. Quare te chariſſime nepos, per lucu lentiſſimas maiorum tuorum imagines, per egregiã idolẽ, per ſapiẽtiæ laudẽ, cui ſemper ſtuduiſti,

Ab expectatione.

Contentiones.

A certa perſona.

Epilogus per obſecratiunẽ.

per noſtram, patriæq; expectationẽ, per bene auſpicata laudum tuarum initia, obſecro, atq; obteſtor, ne committas, ut quum cæteros uiceris, a teipſo ſuperatus uidearis. Dij tua cœpta ſecundent, & felicibus utere fatis. Vale decus noſtrum. Eſt & inter Hieronymianas epiſtolas, Exhortatoria ad Heliodorum, quæ uniuerſum eius generis artificium una complectitur.

De Dehortatorio genere.

OPerepretium non putaui, Dehortationis exemplum ſubijcere, quod eadem ſit utriuſq; generis ratio, cum uix unq; exhortemur, quin eadem opera dehortemur. Exempla eorum, quibus ea res infeliciter ceſſerit, accumulabimus, Deinde probrum, conuitia, damnum, incommoda diligenter colligemus, quæ per exornationem, quam rhetores deſcriptionem appellant, ante oculos ponemus :. Sed hæc ſtudioſorũ induſtriæ relinquenda putauimus. Nunc ad ſingulas cuiuſque generis partes, non quidem ex omnibus, ſed optimis autoribus, ſiluam quandam uerborum, ac ſententiarum miniſtrabimus, quibus, ex noſtris nonnihil adijciemus, quo ſcripturi, hæc ſemper tanquã penum ad manum habeant, & imitandi ſtudio ſimilia

milia diſcant effingere

Exemplum depromptum ex prima Ciceronis ad Q. Fratrem epiſtola.

Quare quoniam ĩ iſtis urbibus cum ſummo imperio, & poteſtate uerſaris, quibus uirtutes tuas conſecratas, & in deorum numero collocatas uides, in omnibus rebus, quas ſtatues, quas decernes, quas ages, quid tantis hominum opinionibus, tãtis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. Quod ſi in mediocri laude ſermonis, ac prædicatiõis, res noſtræ eſſent, nihil a te eximium, nihil præter aliorum conſuetudinem poſtularem. Nunc uero propter earum rerum, in quibus uerſati ſumus, ſplendorem, & magnitudinem, niſi ſummam laudem ex iſta prouintia aſſequimur, uix uidemur ſummam uituperationem poſſe uitare. Ea noſtra ratio eſt, ut omnes boni tum faueant, tum etiam a nobis omnem diligentiam, uirtutemq; poſtulent, & expectent. Omnes autem improbi, qđ cum his bellum ſuſcepimus, ſempiternum, uel minima re ad reprehendendum contenti eſſe uideantur. Quare cũ eiuſmodi theatrum eſt, totius Aſiæ celebritate refertiſſimũ, magnitudine ampliſſimũ, iuditio eruditiſſimum, natura autem ita reſonans, ut Romam uſq; ſignificationes, uoceſq; referãtur. Contende quæſo, atq; elabora, non modo ut his re

Ab expectatione bonorũ,

Ab expectatione malorũ.

bus dignus fuiſſe, ſed etiam ut omnia illa tuis artibus ſuperaſſe uidearis.

De epiſtola Suaſoria.

IAm ad ſuaſorium genus ueniamus, quod quidem ab illo ſuperiori non admodum abhorret. Nam ut illic, ita hic quoqꝫ laudem, ſpem, expectationē, cohortationem nonunqꝫ admiſcemus. Suaſoriam igitur epiſtolam hoc pacto licebit inſtituere, Si res poſtulabit, captāda paucis eſt beniuolentia. Id quemadmodum fieri conueniat, a rhetoribus diligenter monſtratum eſt. Deinde narrationem ſubijciemus, in qua omnia ad ſuadendū accommodabimus, & tanqꝫ argumentorum ſemina iaciemus. Deinde ſi res ipſa partes in ſe continebit, eas cū diuiſione ꝓponemus. Quod ſi ſimplex erit, ipſi noſtro ingenio diuiſionē faciemus, & rationum capita, a quibus potiſſimum ſumus ſuaſuri, ſub diſtributione, ut diximus, enumerabimus. Deinde ſingulas rationes uarie, copioſeqꝫ tractabimus. Si quid uehementer noſtræ rationi uidebit̃ officere, id ſtatim in principio deſtruemus, aut ut quidqꝫ incidit, ita confutandū erit. Sed de rationū inuentione prius, poſtea de earum tractatiōe præcipiemus. Sumunt̃ aūt ratiōes ab hijs potiſſimum partibus,

Quibus partibus conſtet ſuaſoria epiſtola.

Narratio

Diuiſio.

Cōfutatio.

Enumeratio partiū a quibus conſtet.

partibus,hõeſto,utili,tuto, iucũdo, facili, neceſſario.Hõeſtũ aũt diuidit̃ ĩ rectũ, & laudabile: Rectũ in uirtutẽ & officiũ:uirtus in prudẽtiã,iuſtitiã,fortitudinẽ, tẽperãtiã : Prudẽtia in intelligẽtiã,memoriã,prouidẽtiã : Iuſtitia in naturã,cõſuetudinẽ,& legẽ:Natura ĩ religionẽ,pietatẽ,gratiã,uindicationẽ, obſeruantiã,ueritatẽ,pactũ,par,iudicatũ: Fortitudo in patiẽtiã,magnificentiã,fidẽtiã,perſeuerantiã; Tẽperãtia in cõtinentiã,clementiã,modeſtiã. Honeſtũ ẽ, qđ ꝓpter ſe ẽ expetẽdũ. Rectũ, qđ cũ uirtute ſit & officio, Virtus eſt animi habitus, rationi cõſentaneus, Officiũ eſt uirtutis ad unãquanq; perſonã accõmodatio. Id ſumitur ab ætate, ſcientia, dignitate, profeſſiõe, alijſq; circũſtantijs, ut aliud eſt officiũ militis, præceptoris, diſcipuli, cõſulis, prætoris, nobilis, plebei, obſcuri, ſenis, iuuenis, docti, indocti, uiri, fœminæ, cõiugati, celibis. Quæ quidem officia pro loco, tẽpore, & rerũ conditione uariantur. Prudentia eſt rerum multarum memoria, & uſus complurium negotiorum. Memoria eſt, per quam animus præterita repetit. Intelligẽtia eſt per quã ea quæ ſunt, perſpicimus. Prouidẽtia eſt, per quã futurũ aliqđ uidet̃, anteq̃; fiat. Iuſtitia eſt æquitas, ius unicuiq; tribuẽs, ꝓ dignitate cuiuſq;. Natura ius eſt, quod nobis non opinio, ſed quædam uis innata inſeuit. Religio eſt uis inſita,

Definitiones ſingulorum.
Honeſtũ
Rectum.
Virtus.
Officiũ.
Prudẽtia.
Mẽoria.
ĩtelligẽtia.
ꝓuidẽtia.
Iuſtitia.
Natura.
Religio.

Pietas. quæ deo metu, & ceremonijs hominē ducit. Pietas
eſt in parentes, aut patriam, aut alios ſanguine iun-
Gratia. ctos officium. Gratia eſt officiorum, honorum, &
Vindica- amicitiarū memoria, & remuneratio. Vindicatio
tio. eſt quæ uim, & contumeliam defendendo, aut ul-
ciſcendo propulſat, per quam peccata punimus.
Obſer- Obſeruantia eſt, per quam ætate, aut ſapiētia, aut
uantia. dignitate aliqua antecedentes, ueneramur. Veritas
Veritas. eſt, quæ nos monet, ut rem ſicuti eſt, & ſicuti ſci-
Conſue- mus, dicamus. Conſuetudo ius eſt, quod ſine lege,
tudo. propter uetuſtatem, æque ac ſi legitimum ſit, uſita
Pactum. tum eſt. Pactum eſt, quod inter aliquos conuenit.
Par. Par eſt, quod inter aliquos cōmunes æquale eſt.
Iudicatū. Iudicatum eſt, de quo alicuius, uel aliquorum ſen-
Lex. tentia iam conſtitutum eſt. Lex ius eſt, quod aut
populi, aut imperatorum iuſſu conſtitutum eſt.
Fortitu- Fortitudo eſt rerum magnarum appetitio, & rerū
do. humilium cōtemptio, & laborum cum utilitatis ra-
Magnifi tione perpeſſio. Magnificentia eſt, rerum magna-
centia. rum cum ampla animi cogitatione adminiſtratio.
Fidentia. Fidentia eſt, per quam animus in magnis, & hone
ſtis rebus multum in ſe fiduciæ certa cum ſpe col-
Patientia. locauit. Patientia eſt rerum arduarum, ac difficiliū
honeſtatis, ac utilitatis cauſa, uoluntaria, & diutur-
Perſeue- na perpeſſio. Perſeuerantia eſt, in ratione bene con
rantia. ſyderata, ſtabilis, & perpetua permanſio. Tempe

rantia eſt rationis in libidinem, atq; alios non rectos Temperantia.
impetus, animi firma, ac moderata domīatio.
Continētia eſt, per quam cupiditas, conſilij guber cōtinētia.
natione regitur. Clementia eſt, qua animi temere clemētia.
in odium concitati, comitate retinentur. Modeſtia modeſtia
eſt, per quam pudor honeſtus, claram & ſtabilē
comparat autoritatem. Hæc ſunt, quæ honeſta ap
pellantur, propter ſe expetenda. Quæ his autem
cōtraria ſunt, turpia nominantur, & propter ſe ſunt
fugienda. Et quoniam uirtutibus uitia ſunt finitima,
non difficile erit, quamuis rem uel ad laudem,
uel ad reprehenſionem trahere, idque uel a nominis
deprauatione, uel ab aliqua circumſtantiarum,
Sed hæc rhetorum ſunt. Laudabile eſt, quod conficit Laudabile,
honeſtam, & præſentem, & ſequentem, com
memorationē. Id ex officio & uirtute naſcitur, neq;
unq; ab honeſto ſeparatur. Vtilitas in conuerſatio Vtile.
ne præſentium, & comparatione ſequentium com
modorum, & in eorum, quæ his ſunt contraria eui
tatione, conſiſtit. Commodorum uero, quæ & bo
na appellātur, quædam ſunt corporis, ut fortunæ,
uires, facultas, & eiuſmodi. Quædam animi, ut eru
ditio, acumē, & cæteræ uirtutes. Quædā fortunæ,
ut honores, magiſtratus, opes, amici, & eiuſmodi.

De Complexione, & cæteris argumentationum oratoriarum generibus.

Exempla.

¶ COMPLEXIO eſt, in qua utrũuis datorũ cõceſſeris, reprehendĩt. Vare ſi tibi bonus præceptor fui, quid inſectaris benemeritũ? Sin malus, cur reuocas? Poetas deſine calũniari, quos ſi ipſe didiciſti, cur in aliis reprehendis, quod ipſe feceris? Sin, qđ magis credo, non didiciſti, cur quod ignoras, calumniaris? Pater ſi maritum improbum noueras, cur me illi collocaſti? ſi probum, cur diſtrahis? Admonendum non cenſeo. Nam ſi probus eſt, non eſt reprehendendus, ſin improbus, admonitionẽ tuam contemnet. Miſerum eſt habere uxorẽ, Nam ſi formoſa ſit, metu angeris, ſin deformis, hoc ipſo miſer eris, quod deformem habes. Si meminiſtis, obtũdã, ſin obliti eſtis, quoniã re nihil egerim, quid uerbis efficere poſſum? Stultũ eſt cuiq; abſenti obtrectare, nam ſi amicus eſt, cur præſentẽ potius nõ admões? ſin inimicus, cur odium eius irritas, & illi nihil noces? De futuris euẽtis angi metu nõ debemus, etenim ſi bona ſint, fruſtra metuimus, ſin aduerſa, infelicitatẽ duplicamus.

De falſa complexione.

Deprauata aũt complexio dicitur, quũ aut utraq; pars, aut altera conuerti poteſt, & in aduerſarium retorqueri, Vt illud apđ Aulũ Gel. Intẽdo tibi litẽ, ſi perſuaſero me nihil debere, nõ reddã mercedẽ, quia perſuaſi, ſin minus perſuaſero, nihil debeo, neq; enĩ didici artẽ. Sic utraq; pars cõuertitũ. Si perſuaſeris te nihil debere,

dabis, quia didiciſti artē. Sin minus perſuaſeris, rur
ſus accipiā, quia nō perſuaſiſti. Accuſandus omni
no nō eſt, nā ſi uereť, quid eū accuſas, qui probus
eſt: ſi nō uereť, quid eū accuſas, qui id parui exiſti
met: Inuerte partē priorē, imo ſi uereť, maxīe eſt ac
cuſandus, ut corrigať, Inuerte poſteriorē ſic, Imo ſi
nō uereť, hoc ipſo eſt accuſandus, quia improbus;
Complexio, quæ ex oppoſitis partibus cōſtabit,
refelli non poterit, ut hæc, Nō ſum accuſandus, ſi
aliter euenit, q̃ putaui, Nam ſi ſciebas id nō profu
turū, tu potius es accuſandus, qui quod reip. utile
uidebas, præſens conticuiſti, ſin neſciebas, nec hic
ſum accuſandus, cum & tu eiuſdē futurorū inſci
tiæ reus ſis. ENVMERATIO eſt, in quā pluri
bus rebus expoſitis, ac cæteris infirmatis, una reli
qua neceſſario cōfirmať, hoc modo, Si illū ab hoc
dicis occiſum, quū ſine cauſa nunq̃ ſuſcipiatur ma
leficiū neceſſe eſt, aut metu, aut odio, aut ſpe alicui
us cōmodi, aut amici alicuius gratia ab hoc eſſe occi
ſū, ſed neq; odiū, neq; metū, neq; ſpē itercesſiſſe, ne
q; ad amicū aliquem mortē eius pertinere probare
poteris. Relinquitur ergo ab hoc nō eſſe occiſum;
Alterum epemplū, Quoniam hūc fundū conſtat
meū fuiſſe, quē tu nūc poſſides, neceſſe eſt aut hæ
reditate tibi obuēiſſe, aut uacuū occupaſſe, aut te
hūc emiſſe, aut uſu tuū feciſſe, aut certe me īde uide
ieciſſe, Me uiuo, mea res hereditate tibi uēire ñ po

De enu
meratiōe

tuit, Emptio

Emptio nulla profertur. Vacuum, quod meũ fuiſſe cõſtat, poſſidere non potes, Vſu tuum non feciſti. Relinquitur igitur, ut ui me a mea poſſeſſione eijceris. Hæc argumentatio confutatur, ſi aut unũ aliquod membrum, quod ab aduerſario præteritũ erat, profertur, aut ſi unum quidpiam ex his, quæ prolata ſunt, falſum oſtenditur. Vt ſi dicat eũ agrũ ſibi datum eſſe, quod ille in enumeratione præterierat, aut ſi emptionem proferat, quod alter in enumerando negarat.

De ſimplici concluſione.

SIMPLEX cõcluſio, eſt argumentatio, in qua, ex eo quod antecedit, nihil conſequi neceſſe eſt, hoc modo, Si hũc hominem in prouintia conſtat fuiſſe occiſum, ab hoc qui tum Romæ fuit, occidi non potuit. Spirat igitur, non mortuus. Peperit, igitur cum uiro concubuit. Cum uiro concubuit, igitur uirgo non eſt, Homo eſt, igitur animal eſt, Poetas nouit, igitur didicit. Hæc argumentatio confutatur, ſi non coherere conſequẽs oſtenditur, ut ſi mater eſt, diligit filiũ. At Medæa (dicet aduerſarius) filium interfecit. Poeta eſt, igit̃ laſciuus, At Prudentius continentiſſime uitæ fuit, Holandus eſt, igitur ebrioſus, At Eraſmo nihil frugalius. Aut ſi quod antecedit, negabitur, ut ſi in primo exemplo dicat aduerſarius, Eum non Romæ ſed in ꝓuintia fuiſſe.

De ſubiectione.

SVBIECTIO, eſt argumẽtatio, in qua quærimus, quid pro aduerſario, aut cõ tra nos dici poſſit. Deinde per ſingulas interrogationes, propere ſubijciemus rationes, quibus id quod dictum eſt non ita eſſe oſtendemus, hoc modo, Quero igitur, unde iſte ex tenui, tam pecunioſus ſit factus? patrimoniũ amplum relictũ eſt? At patris bona uenierũt. Hæreditas aliqua obuenit? At omnibus ſuis exheredatus eſt, Ex mercatura quam agere conſtituit, quæſtum maximum conſecutus eſt? At ex ea re, quæ habere uidebatur, omnino amiſit. Quare ſi his ratiõibus locupletatus nõ eſt, aut illi aurum domi naſcitur, aut unde nõ oportuit, ſurripuit. Numeratur hæc argumẽtatio & inter exornationes. Nam quatenus aliquid concludimus, argumentatio eſt, quatenus ornatam conſicit orationem, exornatio putatur. neq; ad concludendum adhibetur, quum non minus habeat dignitatis, hoc modo, Quid faciam miſer? taceam? inſtigem, purgem me? laterem lauem. Reprehenditur hæc argumentatio, ut enumeratio, a qua nõ multum differt, ſi aut aliquid prætermiſſum oſtendit; aut infirmatur aliqđ ex enumeratis.

De ſubmiſſione.

SVBMISSIO, eſt argumentatio, in qua noſmetipſi identidem petimus rationem, quare quidque dicamus, Exemplum, Veteres illi magnã philoſophiæ operam dare uoluerunt. Quare ſic? quia intellexerunt liberales artes ſumme omnium appetendas eſſe, Cur ita? quum per eas efficitur, quanto natura hominis reliquis animantibus antecellit, tanto nos indoctis hominibus antecellamus, Cur id? quia ingenium noſtrũ, niſi arte, doctrinaq; excolatur, rude, ac omnino ſuipſius diſſimile eſt. Quare ſui diſſimile? quoniam quum eruditus ſis, ingenij natura acrior eſt, q̃ eſſet, ſi non diſciplinis excoleretur. Vnde hoc? quia pricipia nobis natura quaſi ſemina quædam impoſuit, quæ niſi ſtudio germinare feceris, parum profuerit ingenij bonitas. Mirum ſic naturam uoluiſſe, Recte factum inquã, Quã ob rem? quoniam uoluit nos natura non ſine labore, ut cæteras beluas, ſed noſtro ſtudio perſici. Huius argumentationis exempla meliora, in exornationibus Ciceronis inuenies.

De oppoſitiõe.

OPPOSITIO eſt, argumentatio, in qua ex oppoſito propoſitionis, ad ipſam propoſitionem reuertimur, hoc modo, Si eo tempore, quo hunc hominem in prouintia occiſum dicitis, Romæ fui, relinquitur e me occiſum nõ fuiſſe. Hæc propoſitio eſt, cuius oppoſitum ſequitur. Nam ſi eo tempore &c. Si eo tempore quo hunc hominem in prouintia occiſum dicitis, in prouintia fuiſſem, a me occiſum ſuſpicari poteratis, nunc autem, quum eo tempore in prouintia non fuerim, nihil eſt, quod hominem a me occiſum ſuſpicemini. Aliud exemplum, Oportet nouo exemplo con plo contra Cymbros Caium Marium imperium continuare. Nam ſi pax eſſet, & nullus nos ad nouas cogitationes cogeret, liceret autẽ facere, quæ uolumus, nuncq; uobis quirites, nouãdum aliquid dicerem, contra exempla atq; inſtitura maiorum. Contentus enim eſſem moribus his, legibus, eaq; conſuetudine, quæ nobis a patribus tradita eſt, Nunc autem, cum bellum acerrimum ſit, & hoſtes Italiam deuaſtent, quotidieq; propius uenant, ac iam urbi imminere uideantur. Is qui omnibus imꝑatoribus antecedit Caius Marius, uel contra inſtitura ciuitatis (ſilent enim leges inter arma) ut nos liberet, nouo quodam exemplo, hoc eſt, anno conſulatum, ac imperium contra Cymbros accipiet. Etenim quæ non faceremus, ſi pax eſſet, hæc nobis cum bellum ſit, neceſſario ſuſcipienda uidentur. Aliud exemplum, Non ab inſignibus modo, uerum etiam a leuiſſimis uitijs nobis temperandum eſt. Nam ſi nulli nobis eſſent inimici, facile iſtis uitijs ignoſcerem, quæ, & humana ſunt, & ipſa ætate pene excuſantur, Nunc autem quum in dignitate uitæ conſtitutus, a pluribus inuidis, & maliuolis obſerueris, dandam tibi operam cenſeo, ne uel in minima menda deprchendi queas.

Redit ad primã ꝓpoſitionẽ

Hæc propoſitio ē odpoſitũ

Aliud exemplum, Grauiſſime omnino iſtam iniuriam feram neceſſe eſt, quæ ſi mihi ab alieno quopiam, de quo nihil eſſem bene meritus, obiecta eſſet, æquiore animo ferrem, liceret enim inimicum ulciſci, & ſimplex uulnus eſſet. Nunc autem quum ab eo hãc contumeliam acceperim, qui cum ſumma mihi familiaritas fuit, & in quem tantum officij contuli, quantum in alium neminem, non moleſtiſſime ferre non poſſum. Duplicatur enim uulnus, quum iniuriæ, ingratitudo ſumma additur, & eum quo amico ſum uſus, ſine ſumma turpitudine non licet ulciſci. Aliud exemplum, Haud æquum eſt, ut tibi meam operam ſine fructu commodarem. Nam ſi referendi facultas tibi deeſſet, uolũtas prompta ad eſſet, uoluntate contentus eſſem. Nunc autẽ quum ſis opulentiſſimus, & id tibi ſupereſt, quod mihi deeſt, haud par eſt, te gratis meum officium præſtari poſtulare.

Violatio

VIOLATIO eſt argumẽtatio, in qua ex aduerſariorũ ratione, nõ id qđ ipſi uolũt, ſed quod nobis utile eſt ſequi, demonſtramus. Hæc in confutatiõe ſolum adhibetur. Exemplum, Non eſt ducenda uxor, ratio, eo quod ex connubio in orbitatem & luctum incidamus, Immo eo maxime eſt uxor ducenda, quæ filijs alijs ꝓcreatis, luctum orbitatis a nobis expellat. Aliud exemplũ, Non ſunt legendi poetæ, demulcent enim legentis animũ, & alliciunt. Immo ob idipſum ſunt legendi,

gendi, quia demulcēt animum. Aliud exemplum, Nihil eſt magni tentandum cuiq̃ꝫ, eo quod breuis ſit hominis uita, immo magis aliquid egregij tentandum erit, ut quum diu uiuere non poſſumus, aliquid relinquamus, quo nos uixiſſe teſtemur. Et iterum, Damnandus eſt, occidit hominem, Immo præmio donandus, quia tyrannum hominem occidit. INDVCTIO eſt, argumentatio, quæ rebus non dubijs conceſſis, propter ſimilitudinem, rem quæ dubia erat, comprobat, Dic mihi prætor ſi uarijs ſententijs pugnãdum nec ne, ſi illo die inter nos diſſenſiſſemus, utrius ſententiæ ſtaretur? Nõ eſt dubium, inquis, quin conſulis. Quod ſi diuerſa fuiſſent auſpitia, & mea quidem pugnandum eo die ſignificaſſent, tua, quieſcendum, meis ne auſpicijs pugnandum fuiſſet? an tuis quieſcendum? meis ſcilicet, quia conſul fui, parendum dices. Age uero ſi meis auſpitijs, mea ſententia, pugnatum proſpere eſt? equum ne tibi eum hominem ex ea re aſſequi uidetur, cuius nec ſententia, nec auſpitijs, quicq̃ꝫ actum eſt. Alterum exemplum, Dic mihi ſenex ingratiſſime, ſi nihil ĩ te beneficij collocaſſem, num tu me iniurium uocaſſes? Non inquies, Neqꝫ enim iniuria uideri poteſt, ſi nihil de eo bene merearis cui nihil debes. Nunc igitur quum ultro plurimum in te officij contulerim, non equum eſt te

De inductione.

mihi ſuccenſere, quod benefacere deſierim, qui ſuccenſere
non poteras, etiam ſi nunqꝫ benefacere cepiſſem.
De collectione. COLLECTIO eſt, argumentatio, quæ
rationibus, æ expolitione abſoluitur. Hæc in quinque
partes diſtributa eſt, Propoſitionem, Rationem,
Rationis confirmationem, Expolitionem, &
Concluſionem. Propoſitio eſt, per quam ſummatim
oſtendimus, quid ſit, quod probare uolumus.
Ratio eſt, quæ demonſtrat uerum id eſſe quod
propoſuimus uno uel pluribus argumentis. Rationis
confimatio eſt, quæ rationem expoſitam corroborat.
Expolitio eſt, quæ rei locupletandæ, & honeſtandæ
cauſa ſumit̃. Concluſio eſt, quæ poſtremo
diffuſius dictas breuiter colligit partes argumẽtationis.
Propoſitio. Exemplum, Quoniam breuiter docui iudices,
qua de cauſa ſemper Vlyſſes. Aiacem extinctum
uoluerit, nunc ne quid uobis impedimento
ſit, quin eum ab hoc interfectũ, uel hac luce clarius
uideatis, potuiſſe quoqꝫ qđ uoluerit facile perficere,
Ratio. q̃ breuiſſime oſtendã. Nã is quum ſine ſocijs
acerrimũ uirũ uideret, tũ demũ cogitauit poſſe eũ
Confirmatio. incautũ opprimi. Etenim cũ arborũ frequentiã ꝓſpectũ
omnẽ eripere poſſe, uidebat, tũ eũ ſecurũ,
alijs cogitationibus occupatũ, non ante quicq̃ aduerſi
ſuſpicaturũ arbitrabat̃, q̃ ei gladiũ occultus infigeret.
Expoſitio Itaqꝫ ſolitudo loci, obſcuritas, inſidiæ præ-

paratæ, ac dolis, cerrimi, ſibiqꝫ capitalis inimici nulla ſuſpitione, nullo timore huc aut illuc fluctuantis, poteſtatē interimēdi fortiſſimi uiri, deterrimo oīm, atqꝫ perfidiſſimo præbuerūt. quis hoc nō credat? præſertim cum & cognoſcat, Vliſſem unū oīm audaciſſimū, ſimulqꝫ iniquiſſimū? Cuius rei indigna mors Palemedis præclarū teſtimoniū eſt, quū ſingularis pudicitiæ uirū dolo, atqꝫ inſidijs cōfigere, uel publico iudicio ſuperare poſſe, ſperauit. Quod ſi nō in ſiluis, neqꝫ in ſolitudine, ſed celeberrimo loco, cunctis ſpectantibus, publico iudicio, ſapiētiſſimū omniū ſuperare poſſe credidit, quanto magis ſolū, atqꝫ incautū, idqꝫ in latebris interimere poſse ſperauit? præſertī cū palemedis iniuſta nex animum ad maius facinus audendum accenderit.

Cōcluſio

Quare ſi ſiluam, ſi ſolitudinem, ſi illum inermem, incautum, hunc præmeditatum hæc omnia, paratumque fuiſſe intellexiſtis, nolite amplius dubitare iudices Aiacem ab Vliſſe occidi potuiſſe. Aliud exemplum,

Propoſitio.

Nihil dementius eſt, quam de improbo homine bene mereri. Quiſquis enim id facit, ſuo officio, ſuoqꝫ ſumptu hoſtē ſibi facit eum, quem neque amicum, neque inimicum habere poterat.

Ratio.

Nam ſi eum ſuis officijs nullis deuinxiſſet, nihil cum improbo cōmertij fuiſſet, Nūc quū ei deuinctū ſentiat, cui gratias referre

nolit, cui debitorem uideri pudeat, neceſſe eſt, ut
eiuſmodi hominem extinctũ uelit, ne ſit, cui ſuperbiſſimus
Confirmatio. ſimul, & ingratiſſimus homo uideatur. Id
ſi obſcurum cuiq; uideatur, Eraſmi hominis innocentiſſimi
caſu, liquido poterit intelligere, qui quũ
Varum ſenem omnium quos terra ſuſtinet, ingratiſſimum,
amicũ etiam habere potuiſſet, ſi nihil de
eo meritus eſſet, eum ſuis ſummis beneficijs acerrimum
effecit inimicum. Itaq; quanto ſe deuinctiorem
illi intelligit, cui homo ſuperbiſſimus minime
uelit, tanto diligentius in eius perniciem incumbit.

Expolito. Quis enim hominem ſanæ mentis iudicaret, qui
latrõi gladium, quo ſe iugularet, ultro miniſtraret?
nihilo plus ſapit is, qui improbum & ingratum demerens,
cauſam illi præbet, cur ſe perditum uelit.

Cõcluſio Quare cum noſtro beneficio ſummum malum nobis
parari intelligamus, & quemadmodum amico
noſtro ceſſerit, uideamus, ipſo Oreſte uidebimur
inſaniores, ſi poſthac improbum hominẽ noſtris
beneficijs demereri uelimus. Aliud exemplum,

Propoſitio. Sapientis eſt famæ ſuæ longe diligentius, q̃ opibus
ſuis, non minus uero diligenter, q̃ uitæ conſulere.
Ratio. Minus ſiquidem damni, & incommodi accipit,
Cõfirmatio. qui pecuniam, aut etiam uitam amittit, q̃ qui famam.
Pecunia enim amiſſa reſtaurari poteſt, fama
ſemel amiſſa, in integrum reſtituitur nunq;. Et uita

quidem corporis, quum certos a natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit, fama uero hominis, quæ eſt altera, & potior uita noſtra, etiam poſt cineres, & rogum ſuperuiuit. Vitã igitur quiſpuis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferente diu frui non poteramus. At famam qui eripit, re immortali, & pulcherrĩa nos ſpoliat.

Expolitio

Quod ueteres recte intellexiſſe mihi uidentur, qui non pecuniam modo, uerum etiam uitam ipſam effundere non dubitabant, quo nomen ſuum ꝗ̃ maxime prorogarent. Multos fuiſſe eo animo legimus, ut poſtꝗ̃ ſe fama ſpoliatos uiderent, nec cauſam quidẽ eſſe putarũt, cur diutius in uita manerent. Adeo grauius famæ, quam uitæ diſpendium iudicabant.

Concluſio.

Quod ſi homines ijs rebus maxime timere uidemus, quæ cum ſint prætioſiſſimæ, facillime tamen perduntur, ac difficillime reſtituuntur, ſapiens exiſtimandus nõ eſt, qui famæ, quæ neq; reſtitui poteſt ſemel amiſſa, & nihil hac habeat homo pretioſius, non multo diligentius conſulendum putat, ꝗ̃ pecuniæ, aut etiam uitæ. Poteſt etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio. Si uel confirmatio, uel expolitio, uel utraq; omittit̃.

De ratiotinatione.

RATIOTINATIO eſt, argumentatio perfectiſſima, quæ accommodatiõe adſumptionis, ad id qđ propoſitum eſt, elicit concluſionem. Hæc quoq; ſi

cut Collectio paucioribus partibus conſtare poteſt,
tamen ea quæ perfectiſſima putatur, quinque
partibus coſumitur, Propoſitione, Ratione, Propoſitionis
aſſumptione, Aſſumptionis ratione, &
Complexione. Propoſitio eſt, per quam breuiter
is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis.
Ratio eſt, quæ demonſtrat uerũ
eſſe, quod propoſuimus, uno, pluribuſue argumẽtis.
Aſſumptio eſt oratio, per quam id, quod ex
propoſitione ad oſtẽdendũ pertinet, adſumitur.
Adſumptiõis ratio eſt, per quam id, quod adſumptum
eſt, confirmatur. Complexio eſt, per quam
id, quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus,
Propoſitio. hoc modo, Omnes qui cauſam habent, ad
ſuſcipiendum facinus, ſi uita eorum a maleficio
nõ abhorret, libenter maleficium ſuſcipere ſolent.
Adſumptio. At Vliſſes interficiendi Aiacis ſummam cauſam
habuit, nec eſt homicidium ab eius uita alienum.
Vliſſes igitur interficiendi Aiacis maleficium ſuſcepit.
Hæc eſt ratiocinatio tripartita, omiſſis rationibus,
hanc quinque partibus hoc pacto tractabimus.
ꝓpoſitio. Omnes homines, iudices, quorum uita per cõ
ſuetudinem a ſcelere non abhorret, odio ſic mouẽtur,
ut uehementer exoptent ſuas inimicitias, quouis
Ratio. explere facinore. Nam eiuſmodi homines, qui
manus ſemper iniuſto ſanguine cruentas habere

conſueti ſunt, quum non poſſint a uitio animi recedere, non ſolum quum aut ita accidit, ut commodũ conſequãtur, aut incommodũ maleficio uitent, mouent̃ ad facinus. Verũ ẽtiã ipſi cauſas quærũt, quibus ſocio iniurias manus adferãt. Etenĩ ſi boni uiri cauendum putant, ut ne cauſam quidem habeant, qua prætermittere officiũ impellant̃, hos crudeles uiros, hos iniquos, qui ſemper ſanguĩe gaudẽt, nõ mirũ eſt ĩterficiẽdi hoĩs cauſam querere. Præterea ſi boni nõnũq; metu, aut inimicitijs a recta uia, qua ſemper uixerũt, depulſi ſunt, quis non credat hoĩes prauos cõmodo ſuo moueri, ut cõſeruare cõſuetudinẽ ſuã uelint? Illi uirtutẽ ſibi ſolitã utilitate decepti omittũt, hij officiũ, qđ nũq; obſeruauerũt, quũ utilitatem ſcelere adipiſci ſe poſse intelligunt, obſeruabũt? Videlicet ignoratis iudices, quanta uis ſit iræ? quid inimicitiæ poſsint? quid odiũ pariat? Nõ dico hic beluas ira & odio moueri, ut alteri noceant. Nõ dico multos ſapiẽtiſsimos uiros, odio, atq; ira permotos, tẽperare ſibi ñ potuiſse, præterire melius ẽ quot urbes, quot regna, quot gentes cõfectæ odio iacẽt. Quare iudices ſi etiã inimicitijs corrũpi uidetis, hmõi hoĩes, qui per cõſuetudinẽ, a meleficio abeſse nõ poſsũt, odio motos, obtrũcare inimicum uoluiſse, dubitatis? At Vliſses acerrimus inimicus, capitaliq; odio ab Aiace diſsidebat, Scitis enĩ omnes, ſcitis, nec opus eſt, ut alius rem uobis

Adſumptio.

aperiam, quem in illum animum geſſit, poſt iniquiſſimam illam contentionem armorum. Scitis timidum hunc hominem, qui nihil unq̃ uirtute animi omnia fraude egerat, fortiſſimum hominem, acerrimum hoſtem, inimicorum perſecutorem, iniuria laceſſitum uehementer extimuiſſe. Intelligebat enĩ niſi uitam illi eriperet, ſe incolumem eſſe non poſſe, conſueuerat, ſi manifeſte nõ poterat, quouis modo aduerſarios adgredi, cui rei Palemedis indigna mors teſtimonio eſt, quem quum prudentia omnes ſuperare uidebatur, non ignoratis qua proditione, quibus inſidijs, qua inuidia motus, occiderit. Atq; ex illo nullum periculum metuebat, Aiacis metu conficiebatur, Hac in re, inuidia, odium, ira, & metus ſimul concurrunt. In Palemedem inuidia ſolum mouebatur.

Complexio.

Quare iudices huiuſmodi homines, uel parua de cauſa, maleficia ſuſcipere ſolent, hic autem odio acerbo Aiacis, ac metu perculſus erat, non eſt audiendus, ſi neget ſe Aiacem interficere uoluiſſe.

De ꝓpoſitionis inuẽtiõe.

Propoſitiones autem a principalibus cauſarum locis inueniuntur, ut in cõiecturali ſtatu, a petitione teſtium, hoc modo, Sine teſtibus non eſt audiendus aduerſarius. In negotiali conſtitutione, a lege, hoc pacto, Non oportet aliquid innouari contra leges. His contraria, ut non ſunt omnis rei petendi teſtes, plurima enim flagitia occulte committuntur, Et, hoc tempore cõtra leges aliquid innouare oportet. Si uero id quod ab aduerſarijs propoſitum eſt, aut proponi poterat refellere uoluerimus, tum utendum erit, Propoſitione, Sublatione, Oppoſita propoſitione, Solutione. Propoſitio eſt, ſublationis pollicitatio. Exēplum, Nec me clam eſt, quid callidiſſimus ſenex calũnietur. Sublatio eſt aduerſarij. Exemplum, Nõ debuiſſe me contra pactionem diſcedere. Oppoſita propoſitio eſt, ſolutionis pollicitatio, Vt, Verũ id quam friuolum ſit, non eſt difficile oſtendere. Solutionem ſecundarijs locis confirmabimus, hoc modo, Ridicule enim mihi pactionem allegat, quã ipſe prior ſoluit, Conuenerat, ut biennium abs me doceretur, fateor. Verum ea lege, ut ille mores in melius mutaret. Nunc quum ex malo factus ſit peſſimus, ab utro noſtrum eſt pactio uiolata? nempe ab iſto. Aliud exemplum, Nec audiendos theologos puto, qui poetas legendos negent, quod uerborum nitore, legentis animum uehementer alliciant. Quid enim magis pro poetis dici poteſt? Nã ſi, ut fatentur, poetæ mira quadam dicẽdi pollicie, uenuſtateque delectant, quum ea uoluptas nõ modo a turpitudine abſit, uerum etiam ſummam adferat utilitatem cauſa eſt oſtenſa, cur maxime poetas legere debeamus. Rationes porro, quibus pro-

De exornanda ꝑpoſitiōe.

De ratio-nũiuẽtiōe

Perſona.

Quæ cõſyderãda ĩ unaquaqꝫ perſona.

Nomen.

poſitiones confirmantur, inueniuntur a circumſtãtijs, quæ ſex nũerari ſolẽt, Perſona, Res, Cauſa, Locus, Tempus, Modus, quibus additur a nonnullis ſeptima, Materia. Perſona eſt, quæ ad aliquam rem confirmandã, uel infirmandã capitur, hominis cõditio, Perſona eſt duplex, Vna extra cauſam, ut maiorum, aliorũ iudicũ, auditorũ. Alia in cauſa, ut accuſatoris, rei, iudicis, teſtium. Perſona in decem partes diſtribuit͂, Nomen, Naturam, Victũ, Fortunam, Habitũ, Adſectionem, Studia, Facta, Caſus, Orationes, addit͂ & Conſiliũ. Nomẽ proprium, ut Cato ſapiens, Ariſtides iuſtus, Metellus Numidicus, Pompeius Atticus, Petrus candidus, Vigilantius niger. Nomen comune ciuitatis, aut gentis, aut prouinciæ, ut Pœnus perfidus, Græcus leuis, Gallus ſuperbus, Athenienſes ſtudioſi, Romani bellaces, Brabanti inepti, Hollandi ſimplices, Phryſones bibaces, Angli oſtentatores, & ita de cæteris. Ab his ſæpe rationem ducimus, maxime in genere Demonſtratiuo, nomen fortuito impoſitum ĩ calumniam trahẽtes. Vt, Hic uero nomine niger, nomen ex re habet, credo hoc nomen nõ fortuito, ſed præſagio quodam & omine contigiſſe. Aut inuertimus nomẽ, ut falſo nomine Innocentius, quum nihil ſit eo nocẽtius, Cãdidus, quũ præter nomen nihil habeat candidi. Aut per Antiphraſim, ut Vigilantius dictus, quũ Dormitantius me rito debeat appellari. Fingimus & ipſi nomina, de quo ſuo loco dicemus, Nihil enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Natura aut diuina, aut humana, & mortalis eſt. Diuina ſumitur ex augurijs, extis, ominibus, ꝓdigijs, oraculis, diuinitus dictis. Mortalis natura diuiditur in ſexum, ut uir, mulier. Nationem, ut Græcus, Barbarus. Patriam, ut Romanus, Athenienſis. Cognationem, ut nobilis, ignobilis. Aetatem, ut puer, iuuenis, ſenex. Dignitatem, quæ in commoda animi & corporis diſtribuitur, ſiue etiam incommoda. Animi autem commoda, & incõmoda ſũt, ut acutus, hebes, memor, obliuioſus, prudens, ſtultus, timidus, audax, dum hæc inſunt a natura, non induſtria comparata. Corporis autem ſunt, ualetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, formoſitas, uelocitas, tarditas, candor, fuſcedo, item & naſutus, hirſutus, glaucus, & huiuſmodi. Victus diſtribuitur in Educationem, apud quos, quo modo, & cætera. In Vſum, ut quo in negotio, quo quæſtu ſit occupatus, & cætera. In Mores, ut libidinoſus, an frugi, auarus, an liberalis, & eiuſmodi. In Fortuna conſyderandum eſt, ſeruus ne ſit, an liber, pecunioſus, an tenuis, exul educatus, an ſecus, priuatus, an cum poteſtate, fortunatus, an infortunatus. Adfectio eſt animi, &

Natura.

Victus.

Fortuna.

Adfectio

corporis ex tempore aliqua mutatio, ut uultus lae-
tus, triſtis, cupiditas, metus, titubatio, pallor, ru-
bor, tremor, oculorum ſuffuſio, geſtus inſolitus, in
ceſſus modo citus, modo tardus, quæ inter ſigna
Habitus. coniecturalia numerantur, Habitus uirtutes, & ui
tia corporis, & animi complectitur, quæ non in-
ſunt a natura, ſed induſtria ſunt comparata, ut uelo-
citas, robur, ingenium, memoria, probitas, erudi-
Studiū. tio, facundia, & huiuſmodi. Studium eſt uehemēs
animi ad rem quampiam applicatio, ut medicus,
orator, poeta, theologus, miles, uel equorū ſtudio-
Facta. ſus, & eiuſmodi. Facta, caſus, & rationes, ex tribus
Caſus, & temporibus conſyderantur, ex præterito quid fece
rationes. rit, quid illi acciderit, quid dixerit, Ex preſenti, quid
faciat, eueniat, quid dicat, Ex futuro quid facturus
ſit, quid illi euenturum ſit, quæ dicturus ſit, aut ipſe
Cōſiliū. aut eius ſocij, ciues, maiores, amici, inimici, Cōſiliū
Res. eſt faciendi excogitata ratio. Res eſt totius nego-
tij certis ſignis conflata complexio, quæ potiſſimū
Cauſa. in epilogis adhiberi ſolet. Cauſa diuiditur in impul
ſionem, Ratiocinationem. Impulſio eſt temerarius
impetus animi ad aliquid faciendum, aut non faci-
endum, ut ira. cupiditas, uiolentia, timor, furor, &
omnis animi perturbatio. Ratiocinatio eſt, quæ
cōmodorum comparatione, aut incōmodorum ui
tatione, ad rem hortatur. Ea cōſiſtit in commodo-

rum adeptiõe, Retentione, Augmento, aut incom
modorum euitatione, reiectiõe, diminutiõe, Eſt au
tem duplex cauſa, principalis, & acceſſoria. Princi
palis, ut occidit hominem ex quo pecuniæ maxi-
mam ſummam ſperabat. Acceſſoria, præterea non
ignorãs ſe Clodio, huius inimico acerrimo rẽ gra-
tam facturũ. Locus opportunus, an importunus, Locus.
anguſtus, amplus, nemoroſus, montuoſus, longin
quus, an propinquus, celebris, an deſertus, ſacer an
prophanus, publicus an priuatus. Modus, clam an Motus.
ui, palam an occulte, perſuaſione an ſponte, auda-
cter an captioſe, inſciens an prudẽs, amore an odio.
Materia, fuſte an gladio, arcu, ueneno, incantationi Materia.
bus. Nunc quomodo rationes a circumſtantijs in-
ueniantur, exempla ſubijciamus, Proditor es pa- ꝓpoſitio
triæ Catilina, niſi huius rei teſtes Cicero produxe- Ratio a
rit, non eſt audiendus. Ea enim nobilitate, his ma- perſona
ioribus natus ſum, ut ſine teſtibus, id de me ſuſpica rei.
ri non debeatis. Atqȝ ideo magis expellendus eſt A perſo-
Cicero, quum hæc ſine teſtibus dicat, quod mihi na aduer-
ſemper inimicus fuerit, & nobilitati (utpote no- ſarij.
uus homo) infeſtus. Nam ueſtræ prudentiæ iudi A perſo-
ces eſt eam poteſtatem, talibus uiris non concede na iudicũ.
re, ne fictis argumentis nobiles homines circumue A re.
niant. Non enim tanti ſceleris ſuſpicionem ſine teſti A loco.
bus approbare debetis. Præſertim in hac republi- A cauſa.

ea, in qua leges ſanctiſſime ſemper ſunt conſeruatæ. Atq; ideo magis expellendus, ne ſi ſictis argumentis locus dabitur, multos noſtrum, hij noui homines inuadere conentur.

A tēpore

His præſertim temporibus, quibus ignobilium animi, in nobilitatem ſunt accenſi, & ea licentia uiuitur, ut nemo falſa crimina non excogitet. De circumſtantijs hactenus unde rationes propoſitionum inueniuntnr.

De iuētione cōfirmationū.

Nunc de confirmationum inuentione, Profluit autē omnis Confirmatio ab hijs locis, Ab Exemplo, Minori, Maiori, Aequali, & contrario.

ꝓpoſitio Rō a perſona.

Exemplum, Oportet tempore belli ad ciuitatis emolumentum aliquid innouare. Et maxīe nobis Romanis id licet, qui ſemper ad utilitatē reip. aliquid noui ſolemus excogitare.

Ab exemplo.

Maiores enim noſtri ex commodo reip. reges expulerunt, & decemuiros continuare imperiū, paſſi non ſunt, & tribunos plebis ſacroſanctosq; cōſtituerunt, Scipionem ante tempus Conſulem creauerunt.

A minori

Si paterfamilias multa e re ſua, innouare non ueretur, Senatus ob reip. commodum quidpiam innouare non audebit.

Cōfirmatio a cōtrario.

Si tempore pacis innouare quicquam ſolemus, tempore belli, quum res poſtulat, eſt innouandum.

De iuētione expolitionis.

Profluit expolitio a circūſtantijs, unde & rationes. Eſt autē Expolitio, quiddam ex Ratione, Confirmationeq; conflatum, hoc modo. Continuare Scipionem imperium, uel contra leges tra leges oportet. Nam & maiores noſtri ex utilitate reip. decemuiros facile continuare imperiũ paſſi ſunt. Atqꝫ illi tũc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi adornãdã rẽp. Nos ad defendẽdã libertatẽ faciemus. Et illi decẽuiros cõtinuare imperium ſimul paſſi ſunt, Nos unum ſolummodo nõ patiemur? Et illi Appium Claudiũ hominẽ, ut res docuit, libidine perditũ, atqꝫ tyrãnicũ, Nos Scipionẽ, qui ea continẽtiæ exempla dedit Numantiæ, ut oĩm probatiſſimus uideret̃. In exornatiõibus uero longe aliter de expolitione præcipitur. Hoc monendus es ſtudioſus, Sicut ad unã propoſitionẽ cõfirmandã, plures rationes adferri poſſe, ita unã quãqꝫ rõnẽ, pluribus cõfirmatiõibus, poſſe ĩueniri, & itẽ ad cõfirmãdas ſingulas, plures expolitiones poſſe adhiberi. Verũ queẽadmodũ rõnes ꝓpoſitiõibus breuitatis cauſa nonũq̃ꝫ admiſcent̃, ita Cõfirmatio rõni, Cõfirmatiõi Expolitio intexit̃. Eſt igit̃ hoc loco Expolitio, ſiue Enthimema, oratio quæ a circũſtãtijs ad cõfirmationẽ nõ ſine collatiõe fert̃, Epenthimema ẽ quædam addita enthimemati acuta cogitatio, Exẽpli cauſa, Coriolani factũ pluſq̃ꝫ hoſtile nobis uideri debet, Tyrãnicũ enĩ eſt patriã oppugnare. Hoſtes enĩ oppugnãdi nõ ſunt, quibus hic maiori odio eſt ꝑſequendus, qđ illi alienã, hic ſuã patriã oppugnat. Et cui plurimũ debet, hãc euertere conat̃. Fluit quidẽ Cõprehẽſio a circũſtantijs,

ſed ap-

Cõfirmatio.

Expolitio ex tẽpore

A cauſa.

A re.

A perſona.

De Enthimemate, & Epẽthimemate.

ꝓpoſitio ex Rõ a re.

Cõfirmatio a cõtrario.

De Comprehẽſiõe

ſed approbatus a quadã, aut totius in minora, uel pauciora, inciſiõe, aut ſimiliũ enumeratione, aut fictoria ratione, quæ oppoſitum rei cõfingat. Exemplũ, Simulat, nõ amat puella, quæ ſi uirũ quempiã amaret, non ego te ueneficij accuſarem, Si teipſum arderet, artes tuæ mihi ſuſpectæ non eſſent. Si aliũ quendam furorem fureret, ſi alia egritudine laboraret, non te accuſarem, Pater tres ſemel interfecit filios, ſi duos interfeciſſet, ſi unum ſolum, ſi non filiũ, tamen moleſte ferretis. Miſit centum talenta Philippus Athenienſibus, quibus demoſthenes ſibi traderetur. Non ſi mille daret, non ſi decem milia, non ſi ciuitates, gentes, prouintias, regna ſimul omnia conferret, Demoſthenem, qui Græciæ libertatem, tum prudentia ſua, tum eloquẽtia tutatus eſt, tradituros putarẽ. His ego talentis, non dico Hiperidem, aut Eſchinem, ſed ne plebeium quidẽ quempiam, aut opificem, aut omnino ciuem infimum traderent. Alterum exemplum, Ego ſi tuos filios (ſi modo tui dicendi ſunt, quos crudeliſſime trucidaſti) aut uerberibus affeciſſes, aut exilio, & abdicatione notaſſes, moleſte tamen etiam ferrem. tot pulcherrimos iuuenes uel clariſſimo patriæ ſolo priuari, uel indigne uerberibus cedi. Nunc uero quum non abdicatione, non exilio, nõ uerberibus, ſed morte tres ſimul abſtuleris non expoſtulem?

A fictoria rõne.

A ſimiliũ enumeratione.

Ab inciſione totius in pauciora.

Ab inciſione in plura.

Ab inciſione in minora.

A ſimiliũ enumeratione.

non accuſem? non grauiter feram?

Ab inciſione totius in pauciora.

Et qui ſi unum interfeciſſes, exclamarem, nunc tribus necatis, ſilebo? Inueniuntur item argumenta, & rationes a locis Topicis. Nempe a Genere, Specie, Differentia, Proprio, Definitione, Toto, Partibus, Cauſis, Effectis, uſibus, Iunctis, Iudicato, Simili, Maiori, Pari, Proportiõe, Oppoſitis, Tranſumptione, Cõiugatis, Diuiſione.

A genere

Genus eſt, quod continet ſpeciem. Ad generis negationem, coſequitur & ſpeciei remotio, non contra, ut uirtus non eſt, igit̃ nec iuſtitia. Animal no eſt, igitur nec homo.

A ſpecie.

Remota ſpecie, non conſequitur remotio generis, ſed affirmata ſpecie, ſequitur affirmatio generis, Iuſtitia nõ eſt, igitur uirtus non eſt, non conſequitur, Iuſtitia eſt, igitur uirtus eſt, conſequitur. Ad remotionem tamen totius generis, conſequitur remotio cuiuſlibet ſpeciei. Rurſus ad affirmationẽ totius generis, conſequit̃ affirmatio uniuſcuiuſqꝫ ſpeciei, ut, Omne argentum legauit, igitur & celatum legauit, Omnibus ſciẽtijs operam dare iubemur, igitur & Poeſi. Nulla uirtus eſt principi negligenda, igitur nec clementia. Remouetur tamen neceſſario genus, ſi quis formas eius omnes per enumerationem negauerit, hoc modo. Nam quod nec ratione utitur, nec brutũ eſt, id nec animal quidem eſt.

A differentia.

Differentia eſt, qua genus diducitur in ſpeciem. A differen-

tia

tia æqualiter infertur, & remouetur ſpecies, quam conſtituit. Genus autem comprobatur, non improbatur, ut ſupra dictũ eſt de ſpecie, Vt, Si ſentit, eſt animal, ſi ratione caret, homo non eſt, Ratione caret igitur & animal eſt. Nam ſi ratione caret, nõ ſtatim animal non erit.

A ꝓprio

Proprium eſt, quod ſoli ſpeciei accidit, ut homini riſus. Id, quemadmodum differentia, id cuius eſt proprium poſitum, infert, remotũ aufert, Vt, qđ riſibile eſt, id hominẽ eſſe neceſſe eſt, Quod riſibile non eſt, id nec homo quidem dici poteſt, Si tyrannicidæ propriũ eſt tyrannũ occidere, hic tyrannum occidit, igitur premio donandus. Hoc, quoniam proprium non eſt, ſic confutabimus, Si tyrannum occidere, tyrannicidæ proprium eſt, Carnifices, quibus tyrannos occidendos tradimus, tyrannum occidunt, carnifices igitur premium accipiant.

A definitione.

Definitio eſt cuiuſq; rei breuiter, & abſolute poteſtatem complectens oratio. Hæc cum re definita conuertatur, neceſſe eſt, Vt, Si animal rationale eſt, igĩt & homo, Quod nec animal eſt, nec rationale, id homo non erit, Si homo eſt, ergo & animal rationale, Si homo non eſt, igitur nec animal quidem rationale. Definitio confutatur, ſi aut uerum proprium, aut differentia uera, aut genus uerum poſitum non eſt, ſi quid in altero continet̃, aut excludatur, quod non idem in altero contineatur peatur, aut excludatur hoc modo, Monetam omnē uxori legauit, celatum autem argētum moneta eſt, argentum igitur celatum omne legauit. Neqꝫ enī omne celatum argentum moneta dicitur. Nam patera, & huiuſmodi celatum argentum eſt, nec tamen iſta monetam uocant.

A deſcriptione.

Conſtituuntur & definitiones ex accidentibus, quæ ſi huiuſmodi ſint, ut cum re definita conuertantur, ualet conſequutio, ut homo eſt animal bipes, erectum, ſine pennis, Pſitacus auis eſt uiridis, roſtro adunco, collo rubeo, torque inſigni in ſenecta, quæ altero pede cibum tenens ueſcitur.

Alterū genus deſcripſionis.

Conſtituuntur & definitiones ex enumeratis abſolute partibus, ſpeciebus, ſiue formis, ut reſpublica eſt, quæ unius, aut paucorum, aut populi poteſtate regitur, hoc genus facile confutatur, ſi qua ſpecies in enumeratione præterita, additur. Exemplum, Iniuriæ ſunt, quæ aut pulſatione corpus, aut conuitio aures afficiunt, Confutatur, Quid ſi quis filiam tuam rapiat? Iniuria non erit?

Ab ethimologia.

Ethimologia eſt nominis interpretatio, ſiue notatio, ut, hic Chryſogonus eſt appellatus, quod aurū undecūqꝫ pariat. Nā χρυσὸς Græce aurum. γόνος, fœtū ſignificat. Fingit, igitur poeta. De deo diſputat, igitur theologus, Medetur, ergo medicus.

A toto.

A toto inferuntur partes, non remouentur, hoc modo, Si tota reſpublica conſilio gubernāda eſt, ergo & domus, & unuſquiſq; ciuitum. Non tamen quoniam tota reſpublica fortunæ committenda non eſt. idcirco nec tu te caſui committes. Neq; enim quia tota domus redintegranda non eſt, igitur nec paries unus. Verum partes ſi uniuerſæ colligantur, totum inferunt, Si uniuerſæ remoueantur, totum auferunt. Conſyderantur autē partes, A tempore, a quantitate, a loco, ut, ſi neque in celo, neq; in terra inuenitur, nuſq̄; igitur inueniri poterit.

A cauſa.

Cauſa & effectum conuertuntur, ſi modo eiuſmodi ſit cauſa, ut ab ea una fluat effectus, et ea ſola ſit idonea ad producendum effectū. Ea quadrifariam diuiditur in Efficientem, Materialē, Formalem, & Finalem.

Ab efficiente.

Ab efficiente cauſa, ut, non poteſt non eſſe dies exorto ſole. Nec uirgo eſt, ſi cum uiro concubuit, Si ſapientia uirum bonum facit, & ipſa bona eſt, Corpus in lumine eſt, ergo facit umbram, Voluptas infamiam gignit, igitur fugienda, Virtus honorem adfert, igitur appetenda, Coloratus eſt, igitur fuit in ſole, Puluerulentus eſt, igitur in itinere fuit, non eſt conſequens, harum enim rerum plures poſſunt eſſe cauſæ.

A materia.

Sublata materia, & effectus neceſſario aufertur, ut, Lignum nullū habuit, nec naues igitur potuit fabricare, Ferrum cum deſit, qui poſſunt gladios cudere?

A fortuna.

A Forma, ut, Aperte mentiuntur poetæ uolaſſe Dædalum, nam quod natura negat, nemo poteſt facere.

A Fine.

A Fine ducuntur argumenta, ut, felicitas eſt expetenda, igitur & uirtus. Non malum eſt uiuere, igitur nec comedere, Bona eſt medicina, nam & ſalus bona eſt. Bona eſt pax, igittur & bellum inutile. Hæc argumentatio In coniecturali ſtatu potiſſimum adhibetur.

A busibus.

Ab Vſibus, ut Equitare oportet, igit̃ & equi habendi, Nauigare conuenit, igitur & naues parare conuenit, Tueri uitam licet, igitur & gladium ferre licet, Veterem theologiam ſcire pulchrum, ergo & poetas didiciſſe pulchrum erit.

A generatione.

A Generatione ad corruptionem, ut, Malum eſt extinguere remp. igitur bona eſt reſpublica, Concordia ciuium optima, cur non igitur & ciuitas?

Ab adiunctis.

Ab adiunctis, ut, Cæſarem ſapientiſſimum fuiſſe conſtat, quem nullius unq; rei pœnituerit, Stultus Anthonius, qui nihil unq; geſſit, cuius non poſtea pœnituerit. Pallet, cogitabundus ſedet, ſubinde animum mutat, igit̃ amat, Expalluit, titubauit, trepidauit, igitur cōſcius ſibi fuit. Si tibi famam meam contaminare licuit, mihi expurgare non licebit? Quę quis amat, non lædit, quem hæredem facit, charum habuit, Orbæ inſeruit, igitur hæreditatem captat. Si poeta eſt, igitur laſciuus, Si dialecticus, igitur contentioſus, Si theologus, moroſus, Si medicus, auarus, Si Gallus, igit̃ ſuperbus. Quæ tamen facile cōfutari poſſunt, præ ſertim,ſi eiuſmodi ſint, ut ſæpenumero non conſequãtur.

A iudicatis.

Ab Iudicio,uel Authoritate, Vt, Optima ſtatim diſcenda ſunt. Sic enim Quintilianus inſtitutor optimus faciendum exiſtimauit.

A ſimili.

A ſimili ſic, Vt in tempeſtate,quum maximum periculum,mare,uentiq; minantur , tum peritus nauclerus minime a clauo decedit,oculos , & manus ad omnia intentas habet,Ita uir ſapiẽs,quum maxime ſæuit fortuna,& quum res ſunt maxime dubiæ, tum maximo conſilio uti, & uigilare ad omnia debet. Locus autem a ſimili confutatur, ſi aut diſſimile eſſe docebimus,quod alter ſimile dixit,aut aliam commodiorẽ ſimilitudinẽ adducemus,hoc modo, Vt picẽ nemo tractat,niſi cõtaminet̃. Ita poetas nẽo põt legere quin ad libidinẽ icitet̃. Negabimus ſimile quidpiã, poeſim diuinã ſciẽtiã,cũ pice habere, aut cõmodiorẽ ſimilitudinẽ dabimus,hoc modo , Imo qđ apes facere uidemus, ut ex unoquoque floſculo , quicquid eſt optimi,id exerpant,ſi quid ueneni,id araneæ exugendum relinquant,Ita nos in poetis , qđ eſt eruditionis,& bonæ doctrinæ, id nobis rapiemus, ſi quid obſcœnitatis occurrerit , id relinquemus.

Simile per negationem.

Vt,Neq; equus indomitus, q̃uis natura bonus,ad eas utilitates,quæ ab eo deſyderantur, idoneus eſt.Ita nec homo indoctus , q̃uis ingenioſus is eſt , a quo uirtutis fructum poſſis elicere . Non enim, ut qui currenti ad curſum ſuccedit, uelocior eſt, Sic qui imperatori, ad regendum exercitũ melior. Nec ut nauis, ita amicitia noua fidelior. A maiori, hoc modo, Parenti non obtemperat, & audiet alienũ? Huius mortẽ tã fert familiariter, quid hic mihi faciet patri? Si adulterum occidere licet, ergo & loris cedere. A minori uero ſic, Si furem cedere licet, licet & latronem, Si puer iſta potuiſti, uir non poteris? A Pari, Si lex parricidã damnat, & matricidam, Si patri in filium ius eſt, igitur & in filiam, Si fratrem domi alis, cur me eijcias? Porro Exemplum, aut Simile eſt, aut Cõtrarium, aut Maius, aut minus. Simile exemplum, ut, Iure occiſus Saturninus, quoniam & Gracchus. Contrarium, ut, Brutus filios proditionem moliẽtes, occidit, Manlius uirtutẽ filij, morte mulctauit, Marcellus ornamẽta Syracuſanis hoſtibus reſtituit, Verres eadẽ ſocijs abſtulit, Maius, ut, Si ꝓpter matrimoniũ uiolatũ, Troia fũditus exciſa ẽ, quid fieri adultero par eſt? Minus, ut, Tibicies, quũ ex urbe receſſiſſẽt, publice ſũt reuocati, ciuitatis prĩcipes, qui bene de rep. meriti ſũt, quũ ĩuidiæ ceſſerĩt, ab exilio ñ ſũt reuocãdi? Simle oñdiẽ, A genere, natura, ui, magnitudĩe, multitudĩe, tẽpore, loco, cauſa, perſõa, opiniõe, modo. A Genere ſic, Extĩguiẽ ĩtellectus, quonã & uiſus, Cõfutaẽ, Sed uiſus materialis nõ ita ĩtellectus.

A maiori.

A minori

A pari.

Ab exemplo.

De cõfutatiõe argumentorũ ab exẽplo.

A Vi,

A ui. A Vi, Inſit iuuentuti ſeueritas quædam, quoniam
& ſenibus. Confutatur, ſed iucunditas iuuentutis
A magnitudine. propria. A magnitudine, Si ſorte non electione ſit
gubernator nauis, nec imperator claſſis. Confutat̃,
At maiori maius ratione gerendum eſt. A multitu-
A multitudine. dine, Noſtræ ne, an hoſtium hæ ciuitates ſint, diiu
dicemus, ſic enim & maiores de duabus fecerunt,
A tẽpore Confutatur, ſed in pluribus maius periculũ. A tẽ-
pore, Continuet Pompeius imperium, quoniam
& Marius. Confutatur, Sed ille atrociſſima reip.
A loco & cauſa. tempeſtate, quum nunc urgeat nemo. A Loco &
cauſa, Quum in Italia bellum ſit, non traijciantur in
Africam copiæ, ne ſimile quid cum Athenienſibus
patiantur. Confutatur, Sed longius illi, & ignota in
loca, propius nos, & in cognita, & ea ex re alios
quocꝫ hoſtes illi attraxerunt, nos hoſtem Hanniba
A perſona. lem ex Italia pellemus. A Perſona, Continuet Ma-
rius imperium, quoniam & Scipio. Confutatur,
Ab opinione. At ſanctus ille uir, hic nõ æqꝫ. Ab Opinione, Qui
Cereris ſacra ſtuprauit obeuntem, ea pœna plecta-
tur, qua qui Veſtæ obeuntem corrupit. Confuta-
tur, Sed quæ maiori conatu ſuſcipiuntur peccata,
attrocius punienda ſunt. Poſſunt autem multa ho-
Locus a ꝓportione. rum ad eiuſdem euerſionem concurrere. Locus a
Proportione, hoc differt a ſimili, quod ibi a ſimili
ſimile ducitur, hic ſimilitudinis, ac proportionis ſit
collatio.

collatio, Per ſimile ſic effertur argumentum. Nam ut nauis gubernator non ſorte, ſed iudicio eligitur, ita in rep. magiſtratus ſunt eligēdi. Per ꝓportionē ſic, Ita ſe habet ad nauim gubernator, ut ad rempu. magiſtratus, At iudicio, non ſorte gubernator eligitur, Oportet ergo & magiſtratus iudicio, non ſorte eligere. Locus a proportione eodem modo reprehenditur, quo locus a ſimili. Locus ab oppoſitis quinqꝫ partibus diuiditur. A priuatiue oppoſitis ſic, Cæcus eſt, igitur nunq̄ꝫ uidebit. Item, Non eſt ſolus cæcus, qui caret oculis, nam multos tametſi oculos habent, tamen cæcos appellare non dubitamus. A Negatione, Pacem contempſere Carthaginenſes, in Hyſpania enim noſtros ſocios ſollicitant. A Relatiue oppoſitis, Carthaginenſes Romanis ſubiectos eſſe conceditis? conſtat igitur Romanos Carthagini imperaſſe, Si tu me præceptorē appellas, cur ego te non appellam diſcipulum? Si fateris a me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes, Si me ꝓ filio nō habes, nec tu mihi pro patre habeberis, Si nos pro tuo exercitu nō habes, nec te pro imperatore ducemus. A contrarie oppoſitis, Si ſanus non es, ægrotare conſtat, Si amandus, qui bene meretur, odio proſequendus, qui male, Si premio dignus, qui tyrannum occidit, ſupplicio afficiendus, qui tyrannum iuuat. In contrarijs, quæ me-

Ab oppoſitis.

A priuatiue oppoſitis.

A negatione.

A relatiue oppoſitis.

A contrarijs.

diata uocantur, non conſequitur neceſſario, Vt, ſi niger non eſt, igitur albus eſt, nam uiridis, aut rubeus eſſe poteſt.

A diſparatis.

A Diſparatis, Diſparata genere ſunt, quae ſub eodem genere poſita, diuerſis differentijs, uel proprijs ſeparātur. Quanq̄ꝫ etiam quae genere diſtant, diſparata poſſint uocari. Vt, ſi homo eſt, igitur nec aſinus, nec deus &c. Tu quū decem pondo argenti depoſueris, qua fronte auri tantundem repetis? Marmoream domum diruiſti, & reponis latericiā?

A trāſumptione.

A Tranſumptione, Philoſophus non inuidet, quoniā nec ſapiēs. Diſtinguitur hic locus ab interpretatione, quoniam hic nihil exponit̃, ſed a uerbo notiori, minus notum infertur, illic nominis ratio affert̃, hoc modo, Sapiens nō inuidet, Philoſophus amator eſt ſapiētiae, igit̃ non inuidet.

A cōiugatis.

A cōiugatis, Si rhetorice uirtus eſt, rhetorē ſtudioſum eſſe neceſſe eſt.

A caſibꝰ.

A Caſibus, Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igit̃ facis, qui benemerito gratiā nō referas.

A diuiſione.

A Diuiſione, Diuiſio fit, aut per negationem, aut partitionem. Per negationem hoc modo, Aut utile eſt bellum indicere, aut non, ſed non eſt utile bellum inferre, igitur quieſcere utile eſt. Partitio autem, aut eſt generis in ſpecies. Vt, animaliū quaedam ratione participant, quaedam ſunt rationis expertia, aut totius in partes, aut uocis in ſignificata, aut ſubiecti in accidentia, aut accidentis in ſubiecta,

iecta, aut accidentis in accidentia. Sed de his hactenus iam ſatis. Tutum, quod ad incolumitatem pertinet. Iucundum, quod uoluptatem, aut animi, aut corporis, aut utriuſq; adfert. Facile, quod ſine periculo, aut negotio fieri poſſit. Neceſſarium, quod aliter fieri nequit. Cætera a rhetorum præceptis petantur. Nunc nemo putet omnibus his partibus ſemper in ſuadendo utendum eſſe, quod perlongum eſſet, præſertim in epiſtola. Sed quot incidẽt, & quanta ex parte, eatenus attingere ſat fuerit. Cõciliato igitur eius animo, cui ſcribimus, deinde ſi inciderit, ſubiecta ratione, tertio loco id quod ſuadere, aut diſſuadere uolumus, cum amplificatiõe quadam eſt proponendum. Deinde poſt diuiſionem, aut etiam omiſſa diuiſione, ratio, aut multæ ratiões ſunt ſubdendæ, rationibus confirmationes ſubiungendæ, confirmationi ipſi nonnunq; altera confirmatio firmamenti cauſa apponitur. Deinde rem locupletabimus, Exemplo, Autoritate, Prouerbio, Sententia, Simili, Diſſimili, Contrario. Quæ ita inter ſe miſcebimus, ut nunc a ratione ad ſimile, a ſimili ad exemplum, ab exemplo rurſus ad rationem, uel eandem alijs uerbis ueſtitam, uel aliam ueniamus. Nam ab exemplis rationes nõnũq; naſcuntur. Item autoritati ſententiæ, rationem cõuenit ſubijcere. De exemplorum uarietate iam diximus. Si-

Tutum.

Iucundũ.

Facile.

Neceſſarium.

milia ex omni rerum genere petuntur, quare plurimorum animantium, herbarum, aliarumq; rerum ſpecies & naturas cognitas, & perſpectas habere conducet, autoritates quoq; alias philoſophorũ, alias oratorum, theologorum, hiſtoricorũ. Quæ ſi ſcite intermiſceamus, nunq; deerit quod dicamus, & ſacietatem uarietate facile uitabimus. In hac uarietate, expolitione, & collectione rhetorica diligenter utemur. Huius præceptiũculæ hoc erit exẽplũ.

Exemplũ

Quanq; pro tua ſingulari ſapientia, ipſe abunde per te ſapis affinis iucũdiſſime, nec alienis eges conſilijs, tamẽ hoc uel ueteri noſtræ amicitiæ, quæ ab ipſis prope cunabulis una cum ætate nobis accreuit, uel tuis ſummis in me officijs, uel arctiſſimæ deniq; affinitati debere me putaui, ſi is eſſe uellem, quem tu me ſemper exiſtimaſti uirum & amicum, & gratum, ut id quod ad tuam, tuorumq; ſalutem, ac dignitatem plurimum intereſſe iudicaſſem, te libenter, ac libere admonerem. Aliena nonnũq; rectius, q̃ noſtra perſpicimus. Tuum cõſilium meis in rebus perſæpe ſum ſecutus, neq; minus felix mihi comperi, quam erat amicum. Nunc ſi uiciſſim in tuis meum ſequi uoles, futurum arbitror, ut neq; me ſuaſiſſe, neq; te pœniteat paruiſſe.

Narrat.

Cœnauit apud me ſexto Idus Apriles, cum in uilla montana eſſem, Antonius Baldus, homo, ut ſcis, tuarũ rerũ ſtudioſiſſimus, generiqꝫ tuo iam inde ab initio coniunctiſſimus. Triſte plenumqꝫ lachrymarum conuiuium. Nunciabat mihi magno utriuſqꝫ dolore, matrem tuam, fœminam integerrimam, e uiuis cõceſſiſſe, ſororem tuã luctu, ac deſyderio uictam, ſterilitati dicatarum uirginum choro aſcriptam eſſe, ad te unum ſpem ſtirpis tuæ redijſſe, amicos ſummo conſenſu tibi puellam ſummo genere natam, forma præſtanti, optime moratam, poſtremo tui amantiſſimam, ſumma cum dote obtuliſſe.

Semĩa argumentorum.

Te uero neſcio qua ſeu doloris impotentia, ſeu religione, ita cœlibatũ decreuiſſe, ut nec generis ſtudio, nec ſobolis amore, nec amicorum ullis, aut monitis, aut præcibus, aut lachrymis abduci poſſis a ſententia.

ꝓpoſitio

Tu tamen uel me autore, mentem iſtam mutabis, & cœlibatu relicto, ſterili, ac parum humano uitæ inſtituto, ſanctiſſimo coniugio indulgebis.

Diuiſio.i. limẽ argumẽtatiõis

Qua in re neqꝫ tuorum charitatem, quæ tamen alioquin animum tuum uincere debebat, neqꝫ autoritatem quicquam mihi prodeſſe cupio, niſi clariſſimis rationibus oſtendero, id fore tibi longe tum honeſtius, tum utilius, tum iucundius, quid quod etiam hoc tempore neceſſarium?

Ab honeſto primum rõcinatᷣ.

Nam primum hac in re, ſi te honeſti ratio mouet, quæ apud probos uiros pluri mum ualere debet, Quid matrimonio honeſtius, quod ipſe Chriſtus honeſtauit? qui nuptijs una cũ matre, non ſolum intereſſe dignatus eſt, uerũetiã nuptiale conuiuium miraculorum ſuorum primitijs conſecrauit. Quid ſanctius, quod ipſe rerum parens inſtituit, ſanctificauit, quod ipſa ſanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit, hæreſeos damnetur? Quid æquius, quam id reddere poſteris, qđ ipſi a maioribus accepimus. Quid inconſyderatius, quam id ſanctimoniæ ſtudio, perinde ut prophanum fugere, quod deus ipſe totius ſanctimoniæ fons ac parens ſanctiſſimũ haberi uoluit? Quid inhumanius, quam hominem ab humanæ conditiõis legibus abhorrere? Quid ingratius, quam id negare minoribus, quod ipſe niſi a maioribus accepiſſes, nec eſſes quidem qui negare poſſes? Quod ſi matrimonij quærimus autorem, non a Lycurgo, non a Moſe, non a Solone, ſed ab ipſo ſummo rerum omnium opifice conditum, & inſtitutum eſt, ab eodem & laudatum, ab eodem honeſtatum conſecratumqꝫ. Siquidem initio cum hominem e limo finxiſſet, miſeram prorſus, & inamœnam eius uitam fore intellexit, niſi ſociam Euam adiungeret. Quare uxorem nõ e luto illo quo uirum, ſed ex Adæ cratibus eduxit, quo prorſus intelligeremus nihil nobis uxore charius eſſe debere, nihil coniũctius, nihil tenacius adglutinatum. Idem ille poſt diluuium mortalium generi reconciliatus, hanc

A laudabili.

ab æquo.

Rationes per contrarium.

Cõfirmationes cum laude matrimonij.

Hõ prim conditus, mox uxori iũctus.

primam legem promulgaſſe legitur, non uti cœlibatum amplecterentur, ſed ut creſcerent, ut multiplicarentur, ut terram implerent. At quo pacto, niſi coniugio darent operam? Et ne hic uel Moſaicæ legis libertatem, uel tempeſtatis illius neceſſitatem cauſemur. Quid illud in euangelicis quoq; literis repetitum, comprobatumque Chriſti ſuffragium? propter hoc, inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Quid parentū pietate ſanctius? At huic tamen coniugalis præfertur fides. Quo autore? Nempe deo. Quo tēpore? nō Iudaiſmi tantum, ſed Chriſtianiſmi quoque. Iam ſi cætera ſacramenta, quibus eccleſia Chriſti potiſſimum nititur, religioſa quadam ueneratione coluntur, quis non uidet huic plurimum religionis deberi, quod & a deo, & primum omnium eſt inſtitutum? Et cætera quidem in terris, hoc in paradiſo. cætera ad remedium, hoc ad conſortium felicitatis. cætera naturæ collapſæ ſunt adhibita, unum illud conditæ datum eſt. Si leges a mortalibus inſtitutas ſanctas habemus, non erit coniugij lex ſanctiſſima, quam ab eodem accepimus, a quo & uitam, quæ una prope cum ipſo hominū genere nata eſt? Denique ut legē exēplo confirmaret, adoleſcēs, ut dictū eſt, ad nuptiale conuiuium uocatus, una cum matre libens adfuit, nec adfuit modo, uerumetiam prodigioſo

Quod naturæ lege fuerit ꝓditū, euāgelica cōprobauit autoritas.

Rationationes.

digioſo munere cohoneſtauit, haud alibi miraculorum ſuorum initium auſpicatus. Cur igitur inquies Chriſtus ipſe a cõiugio abſtinuit? Quaſi uero nõ plurima ſint in Chriſto, quæ mirari potius, quam imitari debeamus, ſine patre natus, ſine parentis dolore proceſſit, clauſo monumento prodijt. Quid eo non ſupra naturam? Sint hæc illi propria, nos intra naturæ legem uiuentes, ſuſpiciamus illa, quæ ſupra naturam ſunt. Sed e uirgine naſci uoluit, E uirgine quidem, ſed coniugata. Virgo mater, deum decebat coniugata. Nobis quid eſſet agendum ſignificauit. Virginitas eam decebat, quæ cæleſtis afflatu numinis illibata pareret illibatum. Sed Ioſeph ſponſus, nobis caſti coniugij leges commendat. Qui magis coniugalem ſocietatem potuit commẽdare, quã quod, arcanam illam, & angelicis quoqꝫ mentibus ſtupendam, diuinæ naturæ cum humano corpore, animaqꝫ coniunctionem, atqꝫ ineffabilem illum & æternum in eccleſiam ſuam amorẽ declarare uolens, ſe ſponſum illius, illam ſponſam ſuã appellat? Magnum (inquit Paulus) matrimonij ſacramentũ eſt in Chriſto, & in eccleſia. Si qua fuiſſet in rerum natura ſanctior copula, ſi quod fœdus religioſius, quam coniugium, profecto ab eo ſumpta fuiſſet imago. Quid ſimile uſquam de cælibatu legis in arcanis literis? Honorandum connubiũ,

& thorus immaculatus prædicatur, cœlibatus ne nominatur quidem. Iam uero Moſaica lex ſterile coniugium execratur, atqꝫ ob id a cõmunibus aris quoſdam ſubmotos legimus. Quam ob rem tandem? nempe ideo, quod tanq̃ꝫ inutiles, & ſibi duntaxat uiuentes, populum nulla ſobole augerent, Quod ſi lex damnat ſterile matrimonium, cœlibes multo amplius damnauit. Si natura pœnam non effugit, nec uolũtas quidem effugiet. Si damnantur quorum uolũtati natura defuit, quid commerẽtur ij, qui ne operam quidẽ dederunt, ne ſteriles eſſent?

Laus coniugij a premijs.

Hebræorum leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui ſponſam duxiſſet, eodem anno non cogeretur in bellum exire. Periclitatur ciuitas, niſi ſint qui eam armis tueãtur. At certum exitium eſt, niſi ſint qui coniugij beneficio iuuentutem, ſemper mortalitate deficientem ſufficiant. Quin & Rhomanæ leges eos qui cœlibes eſſent, damno etiam mulctabant, a reipublicæ muneribus ſecludebant. At qui liberis rempublicam auxiſſent, eis tanq̃ꝫ benemeritis præmium e publico ſtatuebant. Argumento eſt ius trium liberorum, ne cætera perſequar. Lycurgus leges tulit, ut qui uxores non ducerent, hi & æſtate arcerentur a ludis ac ſpectaculis, hyeme uero nudi forum circuirent, ſeqꝫ execrati iuſta pati dicerent, quod legibus non paruiſſent. Iam uis ſci re quantum matrimonio tribuerit antiquitas, uiolati matrimonij poenam perpende. Græci quondam uiolatum matrimonij ius, decenni bello uindicandum cenſuerunt. Ad hæc non Romanis modo, uerumetiã & Hebræis, & Barbaricis legibus, adulteris poena capitalis ſtatuebatur. Furem quadrupli poena abſoluebat, adulterij ſcelus ſecuris expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, qui id uiolaſſet, ſine quo populus nõ eſſet. Nec hoc contenta legum ſeueritas, illud etiam permiſit, deprehenſum adulterum ſine iudicio, ſine legibus confodere, nimirum id donans dolori maritali, quod grauate concedit uim a capite propellenti, quaſi lædat atrocius, qui coniugem adimat, quã qui uitam. Profecto ſanctiſſimam quandam rem coniugium uideri neceſſe eſt, quod uiolatum humano ſanguine ſit expiandum, cuius poena nec leges, nec iudicem expectare cogitur, quod ius nec in parricidio eſt. Sed quid de ſcriptis legibꝰ agimus? Naturæ hæc lex eſt, non in tabulis æreis exarata, ſed animis noſtris penitus inſita, cui qui non paret, nec homo quidem ſit exiſtimandus, nedum bonus ciuis. Nam ſi, ut Stoici homines acutiſſimi diſputãt, recte uiuere, eſt naturæ ductum ſequi, quid tã naturæ conſentaneum, q̃ matrimoniũ? Nihil enim tã a natura, nõ hoibꝰ modo, uerũetiã reliquo animantium

Stoici.

Recte uiuere.

pium generi inſitum eſt, quam ut ſuam quodq; ſpeciem ab interitu uindicet, & propagatione poſteritatis, tanq̃ immortalem efficiat. Quod ſine coniugali coniunctione fieri nõ poſſe quis ignorat? Turpiſſimum autem uidetur, muta pecora naturæ parere legibus, homines gigantũ more naturæ bellum indicere. Cuius opus, ſi oculis haud cæcutientibus inſpiciamus, intelligemus in omni rerum genere coniugij ſpeciem quandam ineſſe uoluiſſe. Omitto enim iam de arboribus, in quibus Plinio autore certiſſimo, adeo manifeſto ſex⁹ diſcrimine coniugium inuenitur, ut niſi marita arbor in fœminas circumſtantes ramis incumbat, tanq̃ concubitu, hæ plane ſteriles manſuræ ſint. Taceo de gemmis, in quibus ſexum inueniri ſcripſit idem autor, at non ſolus. Nonne ita res cũctas uinculis quibuſdam natura cõnexuit, ut aliæ alijs egere uideãtur? Quid cœlũ perpetuo motu uerſabile, nõne dũ tellurem omnium parentem ſubiectam, uario rerum genere fœcundat, uelut infuſo ſemine, mariti fungitur officio? Sed ſingula percurrere nimis longum arbitror. Quorſum autem hæc ſpectant? eo uidelicet, ut intelligamus coniugali ſocietate, & conſtare, & contineri oĩa, ſine ea diſſolui, interire, collabi cuncta. Fingunt ueteres illi, ac ſapientiſſimi poetæ, quib⁹ ſtudiũ fuit philoſophiæ præcepta fabularũ

Bruta animantia.

Occupatio.

Occupatio.

Fabula, et ei⁹ expoſitio.

inuolucris tegere, Gigãtes anguipedes terræ filios, exructis in cælum montibus bellum ſuperis intuliſſe. Quid hæc ſibi uult fabula? Nimirum immanes quoſdam ac feros homines & obſcuros a coniugali concordia uehementer abhorruiſſe, eoq; fulmine præcipitatos, hoc eſt, funditus interijſſe, cum id uitarent, quo ſolo conſtat humani generis incolumitas. At ijdem Orpheum Poetam, ac citharoedum ſaxa duriſſima cantu mouiſſe commemorãt, Quid ſignificantes? Nempe uirum & ſapientem, & facundum, homines ſaxeos, & ferarum ritu uiuentes, a uago concubitu prohibuiſſe, atq; ad matrimonij ſanctiſſimas leges adduxiſſe. Apparet igitur, qui connubij amore non tangitur, eum non hominem, ſed ſaxum uideri, hoſtem naturæ, numini rebellem, ſuapte ſtultitia ſibi perniciem accerſere. Age uero quandoquidem in fabulas minime fabuloſas incidimus, idem Orpheus, cum apud inferos Plutonem ipſum, maneſq; permouit, ut Euridicen ſuam liceat abducere. Quid aliud poetas cogitaſſe putamus, q̃ ut nobis coniugalem amorem cõmendarent, qui apud inferos quoq; ſanctius, ac religioſus haberetur? Eodem pertinet, quod antiquitas coniugio Iouem Gamelium præfecerit, Iunonem pronubam, Lucinam quæ parturientibus adeſſet. Superſtitioſe quidem errans in deorum nomi

nibus,

Simile.

nibus, at non errans in hoc quod matrimonium rē ſacram, ac dignam, quæ diis curæ ſit, iudicarit. Diuerſi quidem apud diuerſos populos, ac nationes ritus legeſq; fuere. Nulla unq; gens tam fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quam cōiugij nomen non ſanctum, non uenerandum ſit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc uel extremus orbis Anglus, aut ſi qui ſint his quoq; ſemotiores, religioſū habuit. Quid ita? quia neceſſe eſt omnibus eſſe cōmune, quod communis hominum parens inſeuit, & adeo penitus inſeuit, ut huius rei ſenſus non ſolum ad turtures & columbos, uerumetiam ad immaniſſimas feras pertingat. Siquidē leones in uxorem mites ſunt. Pro catulis dimicant tigrides. Aſinos per obſtantes ignes agit prolis tuēdæ pietas. Atq; hoc ſane ius naturæ uocant, ut efficaciſſimū, ita latiſſime patens. Vt igitur diligens cultor non eſt, qui præſentibus rebus contentus, arbores adultas ſatis quidem accurate tractat, cæterum neq; propagandi, neq; inſerendi curam agit, propterea qđ neceſſe eſt, paucis annis eos hortos quantumuis diligenter excultos interire. Ita parum diligēs in republica ciuis cenſendus, qui præſenti turba contentus, de propaganda ciuium multitudine non cogitat. Nemo igit᷑ unq; egregius ciuis habitus eſt,

Hebræi.
Perſæ.

qui non liberis gignendis, recteq; inſtituendis operam dederit. Apud Hebræos & Perſas laudi in primis erat, quam plurimas habere uxores, tanq̃ ei patria plurimum deberet, qui eam numeroſiſſima ſobole locupletaſſet, Num tu Abraham ipſo ſanctior uideri ſtudes? Is pater multarum gentium nõ eſſet appellatus, idq; deo auſpice, ſi uxoris contubernium refugiſſet. Num tu Iacob religioſior haberi quæris? Is Rachelis amplexus tam diuturna ſeruitute, redimere non dubitauit. Num Solomone ſapientior? At quantum ille uxorum gregem domi aluit? Num Socrate caſtior? qui Xantippen fœminam etiam moroſam domi pertuliſſe legitur, non tã ut ille ſuo more iocabatur, quo domi diſceret tolerantiam, ſed ne in naturæ officio claudicaſſe uideretur. Intellexit enim uir unus Apollinis oraculo ſapiẽs iudicatus, hac lege ſe genitum, ad hanc natum; hoc ſe debere naturæ. Nam ſi recte a ueteribus philoſophis dictum eſt, ſi non temere à noſtris theologis comprobatum, ſi merito, uelut adagionis uice, ubiq; decantatum. Neq; deum, neq; naturam quicquam fruſtra facere, cur hæc membra tribuit? cur hos ſtimulos? hanc gignendi uim addidit? ſi cœlibatus laudi ducitur. Si quis te magnifico munere donaret, arcu, ueſte, aut gladio, ĩdignus accepto uideberis, ſi uti eo aut noles, aut neſcies. Cum cætera

omnia

oīa tāta rōne ſint cōſtitura, haud ueriſimile uideri debet, hac una ī re naturā dormitaſſe. Nec audio, qui mihi dicat foedam illam pruriginē, & Veneris ſtimulos nō a natura, ſed a peccato profectā. Quid tā diſſimile ueri? Quaſi uero matrimoniū, cuius munus ſine his ſtimulis peragi nequit, nō culpā praeceſſerit. Iā in caeteris animātibus unde illi ſtimuli? an a natura, an peccato? Mirum ni a natura. Poſtremo nos imaginatione foedū reddimus, qđ ſuapte natura pulchrum, ac ſanctū eſt. Alioqui ſi res nō opinione uulgi, ſed ipſa natura uelimus expendere, qui minus foedū brutorū animantiū more, edere, mādere, cōcoquere, excernere, dormire, ꝙ̄ licita, permiſſaqꝫ Venere uti? At uirtuti potius ꝙ̄ naturae parendum, perinde quaſi uirtus ſit ulla dicenda, quae cū natura pugnet, unde niſi proficiſcatur, ne eſſe quidem poterit, quae cultu & diſciplina perficiat̃. Sed Apoſtolorū te inſtitutum delectat, qui & ipſi coelibatū ſunt ſecuti, & alios ad id uitae genus ſunt cohortati. Imitēt̃ ſane apoſtolos uiri apoſtolici, quorū cū ſit muneris, & docere & inſtituere plebē, nō queūt ſimul & gregi & uxori ſatiſfacere. Quāqꝫ & apoſtolis uxores fuiſſe cōſtat. Epiſcopis coelibatū cōcedamus. Quid tu apoſtolicū īſtitutū ſequeris, ab apoſtolico munere longe alieniſſimus, homo nimirū & ꝓphanus & priuatus? Illis hoc ueniae datū

cōfutatio,

cōfutatio

cōfutatio,

eſt, ut uacent a coniugij munere, quo magis uacet copioſiorem prolem Chriſto gignere. Sit iſtud ſacerdotum ac monachorum priuilegium, quos apparet in Eſſenorum inſtitutum ſucceſſiſſe. Tui ſtatus alia ratio eſt. At ipſe Chriſtus inquies, beatos pronunciauit, qui ſeſe caſtrarunt ob regnum dei. Non reijcio autoritatem, ſed ſententiam interpretor. Primum arbitror hoc Chriſti dogma ad ea tẽpora potiſſimum pertinere, quibus oportebat ab omnibus mundi negotijs quam maxime expeditum eſſe. Curſitandum erat per omnes terras, imminebat undiqꝫ perſecutor. Nunc is eſt rerum, ac temporum ſtatus, ut nuſquam reperias minus inquinatam morum integritatem, quã apud coniugatos. Exaggerent quantumlibet ſuum inſtitutũ monachorũ, ac uirginum examina, iactent quãtum uolent ceremonias, cultuſqꝫ ſuos, quibus potiſſimũ inter cæteros eminẽt, ſanctiſſimũ uitæ genus eſt, pure caſteqꝫ ſeruatum coniugiũ. Præterea non is ſeſe caſtrat, qui uiuit coelebs, ſed qui caſte, ſancteqꝫ colit coniugij munus. Atqꝫ utinam uere caſtrati ſint, quicunqꝫ ſuis uitijs magnificum caſtrationis prætexunt titulum, ſub umbra caſtitatis turpius libidinantes. Neqꝫ enim mei pudoris eſſe puto, commemorare, in quæ dedecora ſæpe prolabantur, qui naturæ repugnãt. Poſtremo ne præcipit quidẽ Chriſtus ulli cœlibatum, at idem diuortium palã interdicit. Mihi ſane uidetur, non peſſime conſulturus rebus, ac moribus hominũ, qui ſacerdotibus quoque ac monachis, ſi res ita ferat, ius indulgeat coniugij. Sed diuina quædam res eſt, angelica res eſt uirginitas, at humana quædam res eſt coniugium. Ego nunc homo loquor homini. Laudanda quidem res eſt uirginitas, at ita ſi non hæc laus ad quã plurimos trãſferatur. Quam ſi uulgo uſurpare homines incipiant, quid uirginitate dici, cogitariue poſſit exitialius? Tum ſi in cæteris maxime laudem mereatur uirginitas, in te certe reprehenſione carere non poteſt, per quem ſtabit, quo minus optimũ illud genus, & immortalitate cum primis dignum, obliteretur. Poſtremo minimum abeſt a uirginitatis laude, qui ius illibatum coniugij ſeruat, qui uxorem gignendæ proli, non libidini habet. Si frater fratri ſine liberis defuncti ſemen excitare iubetur, tu uniuerſi tui generis ſpem interire ſines? præſertim cũ ad te unum reciderit? Neq; uero me clam eſt, magnis uoluminibus priſcorum patrum decantatas uirginitatis laudes, quorum Hieronymus adeo miratur eam, ut non multum abſit a contumelia matrimonij, & ab epiſcopis orthodoxis ad palinodiã inuitaretur. Verũ donet̃ hic ardor illis tẽporibus. Nunc optarim, ut iſti qui paſſim ſine delectu ad

cõfutatio

Ex lege Moſaica.

Hierony.

coelibatum ac uirginitatem adhortantur ætatẽ, quæ ſibi nondum eſt nota, hoc operæ collocarent in deſcribenda imagine caſti puriq; matrimonij. Atq; his ipſis quibus tantopere placet uirginitas, nõ diſplicet bellum aduerſus Turcarum gentem, qui numero tot partibus nos ſuperant, quorum ſi rectum eſt iudicium, conſequetur, ut in primis rectum, & honeſtum habeatur, pro uirili liberis gignẽdis operam dare; & iuuentutem in belli uſum ſufficere. Niſi forte bombardas, tela, naues, ad hoc bellum apparandas putant, uiris opus eſſe non putant. Iidem probant, ut Ethnicorum parentes ferro trucidemus, quo liceat filios etiam inſcientes baptizare. id ſi uerum eſt, quanto mitius eſt idem efficere coniugiorum officio.

Epilogus ſuperiorum argumentationum.

Quare ſi quid honeſtum, ſi pietas, ſi religio, ſi officium, ſi uirtus te mouet, cur ab eo abhorres, quod deus inſtituit, natura ſanxit, ratio ſuadet, diuinæ pariter & humanæ literæ laudant, leges iubent, omnium gentium conſenſus approbat, ad quod optimi cuiuſq; exemplum adhortatur?

A iucũdo

Quod ſi pleraq; res etiam acerbæ uiro bono ſunt expetẽdæ, nõ alio nomine, q̃ quod honeſtæ ſunt, matrimonium profecto multo maxime expetendum, de quo quis dubitare poſſit, pluſne habeat honeſtatis, an uoluptatis. Quid enim dulcius, q̃ cũ ea uiuere, cũ qua ſis nõ beneuolentiæ modo, ue-

rumetiã

rũetiã corporũ mutua quadã cõmuniõe arctiſſime copulatus? Si magnam quandã animi delectationẽ ex reliquorum neceſſariorũ beneuolentia capimus, q̃ꝫ dulce in primis ſit habere, qui cum animi tui ſecretos affectus communices, qui cum perinde ut tecum loquaris, cuius fidei te tuto cõmittas, qui tuas fortunas ſuas eſſe ducat. Quid tu credis habere felicitatis mariti uxoriſque coniunctionem, qua nulla poſſit in rerum natura inueniri neqꝫ maior neqꝫ firmior? Cum cæteris enim amicis animorum duntaxat beneuolentia coniugimur, cum uxore & ſumma charitate, & corporũ permutatiõe, & ſacramẽti fœdere, & fortunarum omnium ſocietate copulamur. Præterea in cæteris amicitijs quãta ſimulatio? quãta perfidia? Sæpe ij quos noſtri amantiſſimos exiſtimauimus, ſicut hyrundines exacta æſtate deuolant, ita fortuna reflante deficiunt. Nonnunquã recentior amicus ueterẽ eijcit. Paucos audiuimus, quorum fides uſqꝫ ad uitæ finem conſtiterit. Vxoria charitas non perfidia corrumpitur, nulla ſimulatione obſcuratur, nulla rerum mutatione cõuellit̃, deniqꝫ ſola morte, imo ne morte quidem diſtrahitur. Illa parentum, illa ſororum, illa fratrum pietatem, tui amore contemnit, te unum reſpicit, ex te pendet, tecũ emori cupit. Res eſt? habes quæ tueatur, habes quæ augeat. Non eſt? habes quæ

Cõfirmationes.

quærat. Si res ſecundæ ſint, duplicatur felicitas, ſin aduerſæ, erit quæ te conſoletur, quæ aſſideat, quæ inſeruiat, quæ tuum malum ſuum eſſe cupiat. An tu uoluptatem ullam cum hac tanta coniunctione cōferendam cenſes? Si domi agis, adeſt quæ ſolitudinis tædium depellat. Si foris, eſt quæ diſcedentē oſculo proſequatur, abſentem deſyderet, redeuntem læta excipiat. Dulcis iuuentæ tuæ ſodalis, gratum ſenectutis ſolatium. Natura homini quidem dulcis eſt, uel quæuis ſocietas, quippe quem ad beneuolentiam, atq; amicitiā genuit. Hæc igitur quomodo non erit dulciſſima, in qua nihil nō commune eſt? Contra autem ſi feras quoq; ſolitudinem horrere, ſocietate delectari uidemus, mea ſententia ne homo quidem ſit exiſtimandus, qui ab hac ſocietate omnium & honeſtiſſima & iucundiſſima abhorreat. Quid enim eo homine odioſius, qui tanq̄ ſibi uni natus, ſibi uiuat, ſibi quærat, ſibi parcat, ſibi ſumptum faciat, neminem amet, ametur a nemine? An non iſtiuſmodi portentum dignum cenſebit, quod cum Timone illo ex uniuerſo hominum contubernio in medium mare proijciatur? Neq; hic auſim illas tibi uoluptates proponere, quibus quū natura nihil uoluerit eſſe homini dulcius, neſcio tamē quo pacto a magnis ingenijs diſſimulantur potius q̄ contemnuntur. Quanq̄ quis adeo ſeuero, ne dieam ſtupido, ſit natus ingenio, qui eiuſmodi uoluptatum genere non capiatur, præſertim ſi citra numinis aut hominis offenſam, citra famæ detrimentum poſſit cōtingere? Equidem eum non hominē, ſed plane ſaxum dixerim, etiam ſi minima bonorū, quæ habet coniugium, pars eſt, ea corporum uoluptas. Sed fac te iſtam ut uiro indignam contemnere, quanq̃ꝫ nec uiri quidem uocabulum ſine his meremur. Ponantur ſi uis inter extrema coniugij commoda. Iā quid caſto amore eſſe poteſt amabilius? Imo quid ſanctius atqꝫ honeſtius? Accreſcit interim dulcis affinium turba. Duplicatur parentum, fratrum, ſororum, nepotū numerus. Natura enim unam dūtaxat matrem, unum patrem tribuere poteſt. Coniugio pater alter, altera mater accedit, qui te, ut cui ſua uiſcera commiſerint, ſingulari pietate non proſequi non poſſunt. Iā uero quanti illud æſtimabis, ubi pulcherrima coniunx pulchra faciet te prole parentem? Vbi quis tibi paruulus aula luſerit Aeneas? qui tuos tuæque coniugis uultus referat, qui te blanda balbutie patrem appellitet. Iam acceſſerit coniugali charitati uinculum adamātinum, qđ ne mors quidē ipſa queat abrūpere. Felices (inquit Flaccus noſter) ter & amplius, quos irrupta tenet copula, Nec malis diuulſos quærimonijs, Suprema citius ſoluet amor die. Habes qui ſenectutē tuam oblectent, qui oculos claudant, qui iuſta perſoluant, in quibus renatus uidearis, quibus ſuperſtitibus tu ne occidiſſe quidem puteris. Non abeunt ad alienos hæredes, quæ tibi paraſti. Ita tanq̃ omnibus perfuncto, ne mors quidem ipſa acerba uideri poterit. Omnibus uelimus nolimus ſenectus imminet. Hac ratione natura proſpexit, ut in liberis ac nepotibꝰ repubeſcamus. Quis enim grauiter ferat ſenectutẽ, ubi ſuos uultus, quos adoleſcens geſſit, in filio conſpexerit? Mors omnibus parata eſt. At hac una uia uelut immortalitatem quandam meditatur naturæ prouidẽtia, dum ſic aliud ex alio propagat, ut ueluti cum planta arbore exciſa repullulat, nec interiſſe uideatur, qui prole relicta moritur. At minime me fugit quid ĩter hæc obmurmures. Beata res eſt coniugium, ſi omnia ſecunda eueniãt, ſed quid ſi moroſa contingat uxor? Quid ſi impudica? Quid ſi liberi impij proueniant? Occurrẽt animo tuo exempla eorum, quibus cõiugium exitium attulerit. Exaggera quantum potes, ſed tamẽ hominũ iſta uitia fuerĩt, nõ coniugij. Crede mihi, non ſolet niſi malis maritis mala uxor contingere. Adde quod tibi in manu eſt, ut bonã eligas. Quid ſi corrumpatur? A malo quidem marito uxor bona corrumpi poteſt, a bono mala corrigi conſueuit. Falſo uxores accuſamus. Nemo, ſi quid mihi credis,

Refutatio incommodorũ matrimonij.

eredis, unq; niſi ſuo uitio improbam uxorem habuit. Iam ex bonis parentibus ferme ſimiles naſcũtur liberi. Quanquam & hi utcunq; nati, fere tales euadunt, quales illos finxeris īſtitutione. Iam uero non eſt quod zelotypiam metuas. Iſte ſtulte amãtium morbus eſt. Caſtus ac legitimus amor zelotypiam neſcit. Quid tibi tragœdiæ in mentem ueniunt? Hæc maritum adultera, ſecuri percuſſit, hæc ueneno ſuſtulit, illa morum odio ad mortẽ adegit. Cur non potius Tiberij Gracchi Cornelia ſuccurrit? Cur non Alceſtis non optimi mariti coniunx optima? Cur non occurrit uel Iulia Pompeij? uel Catonis Portia? Cur non æterno nomine digna Arthemiſia? Cur non Hypſicratea Mithridatis Põtici regis uxor? Cur non Terciæ Aemiliæ comitas in mentem uenit? Cur non Turiæ fides? Cur non Lucretia Lentulaque ſuccurrit? Cur non Arria illa a plinio celebrata? Cur non innumeræ aliæ? quarum et pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari. Rara inquis, auis in terris mulier proba. Et tu rara uxore dignum te finge Mulier, inquit ſapiens ille, bona, pars bona. Aude tuis morib⁹ dignam ſperare. Plurimum in hoc ſitum eſt, quam diligas, quomodo fingas, qualem ipſe te illi præbeas. Sed dulci⁹ eſt, īquies, libertas. Quiſquis uxorẽ accipit cõpedes accipit, quas ſola mors poſſit excutere. Quid autem dulce eſſe homini ſoli poſſit? Si dulcis eſt libertas, ſociam aſciſcendam cenſeo, qua cum bonum iſtud tibi commune eſſe uelis. Quanq̃; quid iſta ſeruitute liberius, ubi ita uterq; alteri obnoxius eſt, ut neuter manumitti uelit? Aſtrictus es ei, quẽ in ami[illegible]am recipis. At hic nemo libertatem ademptam clamitet. At uereris ne liberis morte abſumptis, orbus in luctum incidas. Si orbitatẽ times, ob id ipſum ducenda uxor eſt, quae ſola hoc praeſtare poteſt, ne ſimus orbi. Sed quid tu tam diligenter, imo anxie, omnia matrimonij incommoda diſquiris? quaſi coelibatus nihil habeat incommodi. Quaſi uero ulla ſit uita mortalium, quae non ſit omnibus fortunae ſubiecta caſibus. E uita migret oportet, qui nihil incommodi ferre uelit. Quod ſi ad caeleſtem illam uitam reſpicias, mors haec hominum uita eſt, haud uita dicenda. Sin intra humanam conditionem animum [illegible]ineas, nihil eſt coniugali uita neq; tutius, neq; [illegible]quillius, neq; iucundius, neq; amabilius, neq; felicius. Sed quid nos de honeſto, ac iucundo diſputamus, cum non utilitas modo ſuadeat, uerumetiam neceſſitas ad coniugium impellat. Tolle matrimonium, perpaucis annis uniuerſum hominum genus funditus intereat neceſſe eſt. Xerſen illũ Perſarũ regẽ cũ ex aedito loco ingentem illam hominũ multitudinem

Ab utili, & neceſſario.

udinem intueretur, lachrymas non tenuiſſe dicunt, quod ex tantis hominum milius, poſt annos ſexagita nullus omnino ſuperfuturus eſſet. Cur quod ille de ſuis copijs intellexit, non etiam de uniuerſo hominum genere perſpicimus? Sublato coniugio, quotuſquiſqꝫ ex tot regionibus, prouintijs, regnis, urbibus, coetibus, poſt centum annos ſupererit? Eamus nunc & coelibatum miremur, qui æternam ſit generi noſtro cladem allaturus. Quæ peſtis, aut es a ſuperis, aut ĩferis ĩmitti poſſit nocẽtior? Quid ab ullo diluuio timeri poſſit acerbius? Quid triſtius expectetur, etiamſi Phaethonteum redeat incendium? At ex huiuſmodi quidẽ tempeſtatibus multa relinqui ſolent incolumia, ex coelibatu nihil reliqui fieri poteſt. Videmus quantum morborũ agmen, quot caſuum diſcrimina, noctes dieſqꝫ hominum paucitati inſidientur. Quot peſtis abſumit, quot abſorbet mare, quot Mauors abripit? Taceo enim de quotidianis mortibus. Circumuolat undiqꝫ mors, ruit, rapit, properat quantum poteſt genus noſtrum extinguere, & nos coelibatum miramur, coniugium fugimus? Niſi forte placet Eſſenorum inſtitutum, aut Dulopolitarum, quorum gentem facinoroſorum nunq̃ꝫ deficiens numeroſitas propagat. Nũ expectamus, ut Iupiter aliquis nos eodem munere donet, quod apibus tribuiſſe dicitur, ut ſine concubitu foetificemus, & poſteritatis ſemina e floſculis ore legamus? An uero poſtulamus, ut ſicut e Iouis cerebro Mineruam prognatam poetæ fabulantur, ita nobis e capite liberi exiliant? An deniq; ut iuxta ueterum fabulas, e terra, e ſaxis proiectis, e duris arborum truncis homines producãtur? E terræ gremio permulta ſine noſtro cultu enaſcuntur. Plantulæ ſub umbra matris ſæpe pullulaſcunt, at homini hanc unam propagãdi uiã natura eſſe uoluit, ut mutua mariti uxoriſq; opera mortalium genus ab interitu uindicaretur, quod ſi fugiant tuo exemplo mortales, ne iſta quidẽ, quæ tu miraris, eſſe poterunt. Cœlibatum miraris, ſuſpicis uirginitatem? At nec cœlibes erunt, nec uirgines, ſi coniugij uſum ſuſtuleris. Cur igitur prælata eſt uirginitas? cur honorata, ſi exitium adfert mortalibus? Laudata eſt, ſed pro tempore, ſed in paucis. Voluit enim deus hominibus cœleſtis illius uitæ tanq̃ imaginem quandã & ſimulacrũ oſtendi, ubi neq; nubent ullæ, neq; nuptum dabunt ulli. Sed ad exemplum paucitas idonea eſt, multitudo inutilis. Vt enim non omnes agri, quanquam feraces, ad uſum uitæ ſeruntur, ſed pars negligitur, pars oculis paſcendis colitur. At patitur hoc ipſa rerum copia, in tanta aruorum amplitudine exiguam partem

cõfutatio

tem ſterilem relinqui. Verum ſi nulli ſerantur, quis non uideat nobis ad glandes fore redeundum? Ita cœlibatus in tanta hominum multitudine, in paucis quidem laudem habet, in omnibus ſummam reprehenſionem habitura. Iam ſi maxime in alijs ſit uirtutis nomen habitura uirginitas, in te certe uitioſa fuerit. Cæteri enim puritati ſtuduiſſe uidebuntur, tu generis parricida iudicaberis, quod cum honeſto coniugio propagare potueris, turpi cœlibatu paſſus ſis interire. Licet e numeroſa ſobole uirginem deo conſecrare. Ruſtici frugum primitias ſuperis immolant, non uniuerſum prouentum, at te unum ſtirpis tuæ reliquias eſſe memineris oportet. Nihil autem refert utrum occidas, an ſeruare recuſes, qui a te uno ſeruari & poterat, & facile poterat? At ſororis exemplum te ad cœlibatum adhortatur. At iſta uel una re potiſſimum debebas a cœlibatu deterreri. Generis enĩ ſpem, quæ prius utriſque erat communis, nunc totam ad te unum reuolutam intelligis. Detur hæc uenia ſexui, detur ætati, puella dolore uicta peccauit, ſtultarum muliercularum, aut ſtultorum monachorum impulſu ſeſe præcipitẽ dedit. Tu maior natu uirũ te eſſe memineris neceſſe eſt. Illa maioribus ſuis cõmori uoluit, tu ne moriant̃, operã dabis. Soror ſubduxit ſeſe officio, tu duorũ tibi partes obeũdas eſſe cogita. Nõ

Rhetorũ argumentum.

dubitarunt filiæ Lot, cum patre temulento rem habere, ſatius eſſe iudicantes, nefario etiam inceſtu generi conſulere, q̃ pati interire. Tu matrimonio honeſto, ſancto, pudico, ſine offenſa, ſumma cum uoluptate, non conſules? Quare ſinamus eos Hippolyti inſtitutum imitari, ſectētur cœlibatum, uel qui mariti fieri poſſunt, patres non poſſunt, uel quorū tenuitas liberis educandis non ſuppetit, uel quorum genus aliorum opera poſſit propagari, aut certe eiuſmodi eſt, ut magis reipublicæ conducat intermori q̃ propagari. Tu uero cum teſte Medico uiro necꝫ imperito, & minime mendaci, magnam poſteritatem promittere uidearis. Patrimonium habeas ampliſſimū. Genus autem tum optimum, tū clariſſimum, ita ut obliterari ſine nephario ſcelere, magnocꝫ reip. detrimento non poſſit. Tum adſit ætas integra, nec deſit forma, Offeratur uero coniunx puella, qua necꝫ integriorem, necꝫ illuſtriorē ullam uiderunt ciues tui, pudica, modeſta, pia, facie diuina, cum dote ampliſſima. Cum rogent amici, lachrymentur propinqui, inſtent affines, patria flagitet, ipſi maiorū tuorū cineres e tumulis idipſum te obteſtētur, tu tamen adhuc contaris, adhuc cœlibatū cogitas? Si qua res parum honeſta abs te peteretur, ſi qua difficilis, tamen uel tuorum uota, uel generis charitas animum tuum expugnare debuerat.

rat. Quanto æquius eſt id amicorum lachrymas, patriæ pietatem, maiorum charitatem abs te obtinere, ad quod te diuinæ pariter & humanæ leges hortantur, natura inſtigat, ratio ducit, honeſtas allicit, tot cōmoda inuitāt, neceſſitas etiam ipſa cogit? Sed iā argumentorum plus ſatis. Confido te iam dudum me monitore ſententiam mutaſſe, animumqꝫ ad ſalubriora conſilia appuliſſe. Bene Vale. In ſumma plurimum conducet in hoc ſuaſorio genere longe omnium utiliſſimo, diligēter exerceri. Dominatur enim fere in omnibꝰ generibus. Primū igitur cuiuſmodi ſit, qđ perſuadere cupis, attente eſt conſyderandū. Deinde quæ ſunt in eo commoda omnia diligenter colligemus, & amplificabimus, contra uero ſi quæ inſunt incōmoda, quæqꝫ illius animū poſſe deterrere uidentur, ea aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis quamplurimis rationibus, & rationum confirmationibus, Poſtremo uero uidendum quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea quæ excogitata ſunt, quam commodiſſime poſſint explicari.

De exercitatione huiꝰ generis præceptio.

De genere Diſſuaſorio.

IN Diſſuaſione omnia incommoda colligemus. Hæc quemadmodū inueniri poſſint, ſuo loco paucis demōſtrabimus, Nunc quum formam ſuam nō ignoret, multo erit inſolentior, tum ſi parum pudica ſit, qui tibi iucunda poterit eſſe uita? ſin pudica, quod haud ſcio an fieri poſſit, perpetuo mœtu cruciaberis, ne te non ſatis amet, ne corrūpatur, ne mutet animum. Nam ſi non ames, miſerum eſt uiuere cum ea, quam non ames, ſin ames, hæc omnia ſecum incommoda adfert amor, ſuſpiciones, iniurias, iurgia, rixas, & cætera. Præterea ſtulti eſt compedes ſuas ꝗuis aureas amare. Quid refert lineo, an ſerico fune ſtranguleris? Deinde extenuabis eam uoluptatem, qua negabis tantos dolores eſſe emendos. Eſt enim pecorina prorſus, plena faſtidij, plus aloes, q̃ mellis habens, indigna magnis ingenijs. An hæc una tanti eſt, ut multo dulciores uoluptates relinquas, & tot miſerias adeas? Hic colligat incommoda coniugij, curam rei domeſticæ, mores uxoris, peccata filiorum, morbos, mortem, luctum, orbitatem. Contra quæ uoluptas ſit in literis, Non poſſe ſimul & uxori, & muſis uacare. Hic per contentiones enumerabit, quæ relinquat, quæ ſubeat.

cōfutatio.

Sed ſine matrimonio genus humanum ſuſtineri non poteſt, quaſi uero deſint qui iſto munere fungantur, Iſtuc alijs relinque, qui humanis rebus ſunt nati, tu ad diuina, ad cœleſtia factus es. Sūt tibi fratres, quorum opera genus tuum poſſit propagari, tuum eſt, illud nō liberis, ſed literis illuſtrare. Tū exemplis agendū, & item de cæteris argumentis. Sed hæc alias latius.

De Cōſolatoria Epiſtola.

OFficium quidem eſt, amicos in rebus afflictis, ubi re mederi non licet, uerbis ſaltem conſolari. Verum ſcite idipſum faciamus oportet, ne uelut imperiti medici, uulnus crudum adhuc, & recens exulceremus, potius q̃ mitigemus. Ita ad conſolandum accedemus, ut noſtrum potius ipſi dolorē oſtendere, q̃ eius mitigare uideamur, hoc eſt ferrum abſcondere ſecari nolenti. Negabimus illi uel noſtra, uel cuiuſpiam conſolatione opus eſſe, quod non ignoremus eum pro ſumma ſua ſapiētia, animiq; magnitudine caſum ſuum fortiter ferre. Nos ipſos ad conſolandum parum eſſe idoneos, qui non minus animo angamur, q̃ is ipſe, quē confirmare deberemus. Deinde doloris cauſas etiā exaggerabimus, eamq; exaggerationem non a re ipſa, ſed ab eius qui patit̃ indignitate ſumemus, nō ſine laude quadam eius iniuriam q̃ plurimis bonis uiris dolere dicemus. Quod ubi erit factum, tū medicamentum adhibebimus, hic omnia, quæ dolorem lenire poſſint, diligenter colligemus. Id fiet, ſi ipſum malum in quod incidit ueriſimiliter extenua bimus, & bonum unde excidit, quantū queamus, alleuemus. Malum extenuabimus, ſi minime diuturnum fore oſtendemus. Solent enim patientiꝰ ferri incommoda, quæ breui finem habitura putentur, præſertim ſi eam incommoditatem magna aliqua ſpes ſequutura monſtretur. Hic omnes rerū coniecturas diligentiſſime deſpiciemus, quibus eā ſpem q̃ maxime probabilem efficiamus. Vnde autem coniecturæ ſumantur rhetorum de ſtatu coniecturali præceptiones haud obſcure demonſtrant, & Ciceronis cum multæ, tum illa imprimis ad Cecinnam epiſtola exemplo eſſe poteſt, ubi idem facete ſuo more, tanq̃ augurandi diſciplinam quandam tradere uidetur, his omnibus aſſentationem quandam admiſcebimus. Quod ſi eiuſmodi ſit incommodum, ut diuturnum uideri neceſſe ſit, alijs extenuandi rationibus utemur. Aut enim non eſſe incommodum, aut non eſſe adeo graue ut apparet, nitemur oſtendere. Id faciemus, ſi quicquid erit in eo incommodi id accurate cum amplificatione quadam iudicemus. Nullum enim tam graue malum homini poteſt accidere, ex quo non aliquid commodi decerpi queat. Si negabimus ullum eſſe malum exiſtimandum, quod citra culpam homini obtigerit, hic philoſophorum rationes, & præter cæteros ſtoicorum nos plurimum adiuuabūt. Si eiuſ-

Alter modus extenuādi malum.

modi calamitatem uel famæ eius profuturam, uel gradum quendam ad maxima commoda iactum eſſe oſtendemus. Solet enim ſumma uirtus, ſummaque fœlicitas a duriſſimis inicijs plerunqꝫ proficiſci. Idqꝫ exemplis approbabimus. Si theologico more eiuſmodi tempeſtatem a ſuperis propitijs immiſſam dicemus corpori quidem moleſtam, ſed animæ ſalutarem. Nihil aũt æque dolorem leuat, teſte Cicerõe, ut cõmunis tãqꝫ legis, humanæ cõditiõis recordatio, quare id mali, illi cũ uniuerſo mortalium genere, uel certe cum clariſſimis, optimiſqꝫ uiris q̃ꝫ plurimis cõmune eſſe declarabimus. Hic illuſtrium uirorum exempla, qui in eoſdem luctus inciderunt, aut certe ſimiles, quiqꝫ eos fortiſſimo animo, maxima cum laude tulerunt, accumulabimus. Poſtremo ad exhortationem ueniemus, ad priſtinam animi tolerantiam, magnitudinem, ſapiẽtiam, eruditionem uocabimus. In concluſione omnem operam, ſtudium, diligentiam, & ipſi, & eius filijs, ac neceſſarijs deferemus. In conſolando iocus erit uehementer fugiendus, niſi leue ſit incommodum, ut ioco poſſit exhilarari, tummodo is erit, qui eiuſmodi rebus capiatur, quam blandiſſime iocandum erit, ita tamen ut ueras conſolationes cum iocis promiſceamus. Præterea cauendum, ne non tam amice cõſolari, q̃ꝫ præcipere uideamur, Argumẽtũ ſiue thema epiſæ Epiſtola cõſolatoria exilij.

ne tanq̃ ſani ægrotantibus imperemus, ne quid de noſtra, aliorum ue felicitate cõmemoremus, ne tytirum illum Vergilianum ruſtice imitemur. Vt enĩ ſocietas miſeriam leuat, ita alienæ immunitatis recordatio ægritudinem exaſperat. Quæ quum ſatis diligenter præcepta putem, Exemplum adijciem⁹. Canidi⁹ uir in republica ſua præclar⁹ per inuidiã factionũ aduerſariorũ eiectus in longinquis regionibus exulat, relicta domi uxore, paruiſq; liberis, eũ amicus conſolat̃. Officium meum (ut a quo perſæpe meo in luctũ fuerim amantiſſime confirmat⁹) uiciſſim in tuo triſtiſſimo caſu deberi quidem tibi agnoſco, ſed te nihil egere gaudeo. Ita enĩ fortiter, ſapienterq; exilium ferre audio, ut nos qui tui deſyderio angimur, tua potius, q̃ tu noſtra conſolatione ſimus ſubleuandi. Nec tu quidem uir fortiſſime quidq; a tuis ſtudijs alienũ facis. Ita enim a puero & optimis inſtitutis, & philoſophiæ ratiõibus animũ præparaſti, ut nullus te fortunæ flatus, nec ſecundus erigere, nec aduerſus quidem poſſit deijcere. Non quo te tam acerbi uulneris ſenſu omnino carere putem, id enim ſtupentis, magis q̃ magni animi uidetur. Quis enim tam ſaxeo pectore ſit, qui, quod tibi euenit, quum pro ſummis in rem publicam meritis, ſummam contumeliam acceperit, tanta ingratitudine non mouebitur? Quis tantũ obliuionis ex illo lethæo flumine bibit unqꝫ, ut nullo natalis terræ, amicorum, uxoris, liberorum deſyderio teneretur? Nec tibi ſoli dolet quod uulnus acceperis, quum multis non tuis modo, uerum alienis, bonis tamen, doleat. Quare ſi te dolere uetem, inhumaniſſimus plane uidear, tametſi affirmare auſim permultas eſſe cauſas, cur tu malum moderantius ferre debeas, quod ſi etiam diuturnum fore uideretur, tamen erat quo te ſuſtentares. Nempe in primis tua uirtute literis conſcientia recte factorũ, qua quidem nulla eſt in rebus aduerſis uel uerior, uel præſentior conſolatio. Nunc certiſſimo augurio breui futurum ſpero, ut tibi de honeſtiſſimo reditu gratulemur, omneſqꝫ exiſtimẽt emulos tuos, qui tuam ſalutem extinguere credebantur, dignitatem tuam uehementer illuſtraſſe. Id quod ego augurium ne uanũ putes, certiſſimis ſignis, partim quidem a tua uirtute, & maximis in remp. officijs, partim a temporum natura colligo. Eam enim in te ſapientiam, integritatẽ, induſtriam, noſtra reſpublica domi, belliqꝫ experta eſt, ut etſi tu pro animi tui magnitudine patria carere facile poſſes, illa certe tali ciue diutius carere omnino nõ queat. Cur igĩt ſic meritum eiecit inquies? Rerumpublicarum tempeſtates noſti, nec uulgi animos ignoras, quibus nihil ĩſtabilius, qui procellarum in morẽ ſurſum, ac de

A perſõa.

cõfutatio.

orſum fluctuant, nec quemq̃ꝫ cōſtāter, aut odiſſe ſolēt, aut amare. Ita eſt hūanū ingeniū, uirtutis nec præſentis fulgorē, nec abſentis deſyderiū ferre poſſimus, Præſentē, ut Flaccus ait, odimus, ſublatā ex oculis querimus inuidi.

Exempla.

Camillū uirum clariſſimū, cuius in pace ſplendorē Romana reſp. ferre nō potuit, ut afflictis in reb⁹ coacta eſt reuocare: nec pri⁹ q̃ꝫ expuliſſet, qualem ciuem habuiſſet, ciuitas alioqui ſapiens intelligere potuit. Itaqꝫ quum abſenti patriam reddidiſſent, & dictaturam tribuiſſent, imperiū quod a ciuibus deſerebatur, ab exule defenſum eſt. Socratem uirum omnium quos terra produxit optimum, concitatum temere uulgus ueneno damnauit, quem ubi deſyderare cœpit ciuitas Athenienſis, repēte oīm cōuerſis animis in ipſo accuſatores publicus eſt impetus factus, Socrati ſtatuæ erectæ, Serui⁹ quidē illi, q̃ꝫ ſocrati cōmodū erat reſipuerūt, tu nōdū ita cecidiſti, quin facile reſtitui poſſis.

Facit ueri ſimile.

Iā multos, quos tuus in rep. ſplendor urebat, deſyderium cruciat, factionis aduerſæ qui ſunt, partim amicorum precibus uicti, partim abſentia tua, partim ipſa die mutati, poſuerunt odium, nonnulli ad amicorum tuorum partes tranſfugerunt. Nemo certe eſt, qui non mollius oderit. Peroportune uero bellum oritur & magnum, & periculoſum, & quidem cum iis ipſis, quos aliquando tua uirtute coercitas meminerunt. In quo quũ uehementer reſpublica tuam operam ſat deſyderatura, in certã ſpem ducor fore, ut qui ab ingratis ciuibus fueris eiectus, a ſupplicibus reuoceris, ut non tam acerbũ fuerit eiectũ fuiſſe, q̃ꝫ glorioſũ ſit fuiſſe reuocatũ, Hẽs auguriũ meũ, qđ ita meũ ẽ, ut idẽ amicorũ tuorũ nẽo ñ ſperet ĩimicorũ nẽo ñ metuat. Quo, ſiquid addubitarẽ, ñ uterer, potiꝰ q̃ꝫ illis, quibꝰ te uirũ fortẽ facile ſuſtentari uideo, quibuſqꝫ ipſe utor quotidie, & te uti facile ſuſpicor. Optĩa cõſolatrix philoſophia, quæ ñ unũ aliqđ malũ ianibꝰ fomẽtis lenire, ſed ad oẽs fortunæ ĩcurſus animũ armare ſolet, huiꝰ, ut ita dicã, lacte quũ ab ipſis ſis ĩcunabulis enutritꝰ, quid ego ſus Mineruã, aut ululas Athenas? ſed tamẽ ꝓ tua modeſtia memorẽ te, moneri patieris, uide ut hominis felicitatẽ non in fortunæ temeritate, ſed in animo eſſe ſitam memineris. Patriam, opes, honores, caeteraqꝫ munera ſua fortuna poteſt eripere, animum ſapientem neqꝫ dare, neqꝫ eripere põt. In teipſo oẽ præſidiũ tuũ cõſtitutũ eſſe cogites, ſapiẽti uiro praeter turpitudinẽ, nihil acerbi poſſe accidere. Virtutẽ ſeipſa cõtẽtã, ñ e caſuũ mutabilitate pendere. Non cruciari, ſed cruciatu dignum admittere in malis eſt numerandũ. Tua te uirtute inuoluas oportet. Exilium dolet, non tu miſer qui immeritus pateris, ſed ij longe miſerrimi, qui ĩmerẽ

tem eiecerunt. Infelicius enim longe eſt facere iniuriam, ꝙ accipere. Patriam ingratiſſimi ciues eripuerunt, animi magnitudinem, uirtutem, integritatem, eruditionem eripere non potuerunt, nec poterunt, At hoc ipſum dolet, qd' optime merit⁹, ab ea rep. quam ſæpenumero tua uirtute ſeruaris, exulas, At iſtuc maximam ægritudinis partē leuare deberet,
cōſutatio. Phocion ille Athenienſis uir integritate laudatiſſimus, quum bibiturus uenenum uxorem eiulantē, deplorantemque, quod innocens eſſet moriturus, obiurgans, ſtulta (inquit) nocentem me mori mauis? At quod uenit ex merito leuiter lenteq; ferendum,
cōſutatio quæ uenit indigne poena dolenda uenit. Vulgi iſta ſententia eſt, & ſtultitiæ plena, ſapienti uero quæ maior eſſe poſſit conſolatio, ꝙ ex recte factorum conſcientia, quæ quum aderit, etiamſi fractus illabatur orbis, impauidū ferient ruinæ. Omne ſolum forti patria eſt, ægeſtas, exiliū, bellum, nō mala, ſed materia uirtutis ſunt. Creſcit enim, & alitur aduerſis rebus induſtria, proinde ut ilex, quæ quo diligentius duris bipennibus tondetur, eo latius ramos diffundit, Darius ſe rebus aduerſis prudentiorem fieri dicebat. Ego uero ita exiſtimo multos egregios uiros non prudentiores modo, uerūetiam clariores euaſiſſe. Nū Herculis gloria per orbē emanare potuiſſet, niſi illi Iuno tot monſtra tanꝙ uirtu-

tis materiam obieciſſet. Vliſſem equidem non tam bellicis rebus, q̃ tolerantia malorum, quibus decennium eſt iactatus, immortale nomẽ adſecutum puto. Cedũt ipſa interdum feliciter mala, & a ſuperis propitijs immittuntur. Multos tibi recenſere poſſem, quibus ita ceſſit exilium, ut optandum fuiſſe uideretur, qui quum in patria obſcuri inuidioſius uixiſſent, apud exteros, & rẽ ampliſſimam, & ſummos honores ſunt adſecuti. Claudium uirum nobiliſſimum a ciuibus in exilium actum Gallia excepit. Iam exul adeo locuples, claruſq; eſt, ut non modo patriam non deſyderet, uerumetiam quod non ante reliquerat, pœniteat. Petrum Aliacenſem Cameracum epiſcopum eiecit Roma, ex exule fecit cardinalem. Multa apud noſtros ad gloriam uirtutis uia graſſantibus obſtant, æmulatio, inuidia, poſtremo uirtutis, & ſplendoris ſacietas quædam. Quare cum ex his rebus quas tu ſemper es admiratus, & in quibus felicitatem conſtituendam iudicauiſti, nihil eſt, quod te de his caſibus uehementer afflictes, quibus natura uniuerſum hominum genus ſubiectũ eſſe uoluit, Hac enim lege naſcimur, ut omnibus fortunæ caſibus ſubiaceamus. Sic libitum eſt fortunæ in rebus humanis ludenti, indignos attollere, optimum quenq; deijcere, læta miſcere triſtibus. Quid autem acerbũ uideri poteſt, cuius conditio cum omnibus eſt communis? Repete cogitatione, & ueteres, & recentes annales, Quem tu regem? quem ducem? quem clarum uirum ab hoc ſæuo fortunæ ludo immunẽ fuiſſe cõperies? Quoties illa e domino ſeruum, e rege captiuum, e conſule rhetorem, e triumphante exulem, ex patriæ conſeruatore hoſtem patriæ fecit? Quid unc̃ꝫ habuit Graecia Alcibiade uel generoſius, uel fortius? at hic ubi ſplendore ſuo inuidiam ſuſcitaſſet, ex ea rep. quam multis uictorijs illuſtraſſet, in exilium eiectus eſt. Quid Phocione iuſtius? at hunc etiã uenenum bibere coegit. Quid Socrate caſtius? at huic ſua uirtus exitium attulit. Quid de Scipione dicam? quid de Bruto? quid de Catone? quid de Cicerone? qui ea rep. carere compulſi ſunt, quam magno ſuo periculo ipſi ſeruaſſent, At quanto animo ſapientiſſimi uiri ciuium iniurias tulerunt? Nimirũ intelligebant uirtutem ſuam, & gloriam bene geſtis partã, nõ in ingrata patria reſidere, ſed una in exiliũ comitari, At fruſtra ſuã operã in ingratiſſimos ciues contulerãt, Minime. Quid ita? Quia non ut in patria ſeneſcerent, ea pericula ſuſceperant, ſed ut æternam ſibi famam compararent. Exules tamen erant, Minime. Quam ob rem? Eam enim pro patria habere deſierant, in qua talibus uiris locus non eſſet, Vbicũcꝫ bene ſumꝰ, in patria ſumus. Quare

non

nō magno eius deſyderio tenebāt̃, ubi minꝰ tute, q̄ꝫ in exilio uiuendū intellexerant. Numidico Metello qui ob ſuā animi conſtantiā eiectus erat, quū in ſpectaculo ſedēti, literæ reuocationis redderēt̃, ne aperiēdas quidem putauit, ante q̄ꝫ ludi finirent̃. Et Metellus quidē Roma negligenter plane carebat, ſed Metello Roma carere non potuit, Quā ob rē non poterat? Quia cuius præſentis animi magnitudīe ciues inuidi cruciabāt̃, eiꝰ abſentis induſtriā requirebāt. Ille uero exulē ſe eſſe nō meminit, nec afflictū quidē, nec miſerū putabat. Cur ita? Nimirum perſuaſum habebat eos, qui rē exilio dignā admitterēt, miſeros eſſe, eos uero, qui ob uirtutis inuidiā exularēt, nō ſuppliciū, ſed gloriæ materiā accepiſſe. Secūdis enim in rebus animum magnum obtinere nō magni negocij eſt, At ſeuiente fortuna animo non infringi, æquabilem mentis ſtatum tenere, id uero longe pulcherrimum putatur. Tu uero quum ſis iſtis uiris neq; rerum uſu, neq; animi magnitudine inferior, literarum peritia etiam ſuperior, ſtrenuos gubernatores debes imitari, qui quum maxime aduerſa tempeſtas incumbit, tum minime a clauo diſcedunt. Neque enim magni artificij eſt, tranquillo mari uentis que ſerentibus, rectum tenere curſum, ſed egregium nauclerum tempeſtas arguit aduerſa, Et quoniam mare ingreſſis, uen-

γνώμη.

Collectio

Tranſlationes.

ti in manu non ſunt, ijs, qui contigerunt aequo animo uiuēdum erit, Adde fieri nonnunq̃ ut uenti nimium ſecundi plus periculi adferant, q̃ aduerſi, coguntur qꝫ plus aequo turgentia uela, contrahere. Rebus enim plus ſatis ex ſententia procedentibus, facile praecipites in exitium ferimur, aduerſis uero, ut cautiores diligentioreſqꝫ, ita tutiores nonnunq̃ ſumus. Quapropter cordatis uiris fortunae fauorē ſemper ſuſpectum fuiſſe uideo, quae tum maxime inſidiatur, quum blanditur maxime. Hijs ego te rationibus facile confirmaſſem, q̃q̃ quale eſt Herculem uelle conſolari ? niſi iam certa de reditu tuo ſpes omnium tuorum animos obrueret. Tu fac ut uirtutem tuam domi, belliqꝫ ſpectatam in iſta interim paleſtra parem obtineas. Mihi liberorum tuorum negotia tantae ſunt curae, ut ne tibi quidē ipſi maiori eſſe poſſint, Vale.

Fragmentum.

Quapropter caue, ne cōtrahas, aut demittas aīum, neue obrui, tāq̃ fluctu ſic magnitudīe negocij ſinas, cōtraqꝫ erigas, ac reſiſtas, ſiue etiā ultro occurras negotijs, Nullus dolor eſt, quē nō tēporis longinquitas minuat, atqꝫ molliat, & cui non callum obducat. Homines nos eſſe meminerimus, ea lege natos, ut ſub telis fortunae propoſita ſit uita noſtra, Neqꝫ eſſe recuſandum, quo minus ea, qua nati ſumus cōditione uiuamus, Neue tā grauiter eos caſus feramus,

mus, quos nullo cõſilio uitare poſſumus, Euentiſq; aliorum memoria repetitis, nihil accidiſſe nobis noui cogitemus. Homines ſapientes turpitudine, non caſu, & delicto ſuo, non aliorum iniuria commoueri debent. Conſcientiam rectæ uoluntatis maximam conſolationem eſſe rerum incommodarũ, nec eſſe ullum magnum malum præter culpam memineris. Tene ſic angi? ſic animo iacere? Quorſũ tandem attinet, ut te afflictes? ut te lachrymis conficias? an iſta malum lenient? an nõ potius augebũt? Quorſum tam miſere deplorare, quod mutari nõ poteſt? Vbi nunc eſt illa animi tui conſtantia? ubi literæ, quibus aliorum dolorem leuare conſueueras? Alijs mederi potuiſti, tibi nihil ꝓdes? Cur fruſtra & teipſum lachrymis & amicos querelis exanimas? Quæ eſt iſta animi impotentia? Quæ mollicies? Num te uirũ eſſe oblitus es? Ita grauiter fers? quaſi uero iſta tibi uni contigerint, aut tanta ſint, ut alijs non multo etiam acerbiora euenerint? Quid uel tuo animo, uel doctrina indignius, q̃ ſic angi, ſic frangi, ſic teipſum abijcere, quo modo nec mulier quidem ulla poſſet? Neq; enim uideo, quem fructum adferre poſſint inanes lachrymæ, & querimoniæ. Nam ſi eiuſmodi malum iudicas, ut ad ſalutem reflecti nequeat, cur luctu duplicas incommodum? Si ſpes eſt, cur nõ ea potius te ſuſtentas?

atque id agis, qua ratione quam primum ex iſtis malis queas emergere? Si deſperas, memineris Plautinum illud, in iſtiuſmodi conditione animum dimidium eſſe mali, Sin ſperas, cur perinde tanquam in re deſperatiſſima te maceras? Audio te tam grauiter angi, ut ex luctu, mentis etiam errore afficiaris, deum immortalem quid tibi uis? Quin tu potius obduras, ac ſeruas te rebus ſecundis? Cur tu & amicis luctum auges? & inimicis uoluptatem præbes? & teipſum indigne conficis? Tu contra audentior ito, quo tua te fortuna ſinet. Ducunt fata uolentem, nolentem trahunt. Tu dum iſta te conſcientia, iſte animus, iſta uirtus, iſtæ literæ, iſta rerum geſtarum memoria te comitabitur, caue te putes exulem ubicunque locorum, quocunque ſub cœlo erit uiuendum. Sed quid ego ſus Mineruam? Facit ſane non loquacitas mea, ſed beneuolentia longiores epiſtolas, Vale.

Thema iocoſæ cō ſolatiōis.
Iocoſa cō ſolatio.

Compotorem ſuum, qui ex nocturna potiuncula, & puellæ congreſſu in languorem incidit, ſuus congerro conſolatur hoc pacto: O te Herculem, iaces uir tantus exiguo uillo ſuperatus? Nā de puella tā molli (ita dij me ament) pudet tuo nomine, Succubuiſti ſuperior, Me ſolebas contemnere, & ſemiuirum ferox appellare, quem ego te uiciſſim uocabo? Herculem? Sed ab Omphale proſtratum. Deſine mihi poſt hac tua iactare facinora, aut te pugnæ quam primum reſtituas, Vbi niſi acceptum pudorem ſumma uirtute reſartias, pro Hercule Sardanapalus appellaberis. Ita decreuit ſenatus, quem noſti non antè ſolis occaſum ſolui, ut Romanum illum olim, ſed poſt conditum ſolem incipi ſolere. Iam acies inſtructa eſt, iam rauco ſonuerunt cornua cantu. Omnes compotores te expectant, ducem requirunt, Illa uictrix animoſa te prouocat, tu fac ut priſtinæ uirtutis memineris, Si mature redis, nec uictus quidem uideberis, ut qui uulnus dederis, acceperis nullum, Hi ioci ſi morbo tuo mederi non poterunt, nec pharmacum quidem ullum poterit,

Vale.

DE PETITORIA EPISTOLA.

SI rem magni momenti petere conſtituimus, omnes rationes quas in ſuaſorio genere oſtendim⁹, oportebit adhibere, Vt eius a quo petimus beneuolentiam conciliemus, Vt rē facilē, honeſtam, neceſſariam oſtendamus. Erit autem tū prudens, tum ſimplex omnis petitio noſtra. Si qua in illum ſunt merita, ea ſumma cum diſſimulatione ſignificabimus, dicemuſq; cui ſumus deuinctiſſimi, ei nos uelle fieri deuinctiores. Fiduciam quoq; ſummam oſtendere profuerit. Narratio erit artificioſa, & ad perſuadendum accommodata. In fine magnifice pollicebimur gratiam nos habituros, & relaturos, Omnia noſtra illi dedicabimus, ac deferemus. Obſecratio quoq; ſi res tanti uidebitur, non erit omittenda, Si quid obſtabit, id diligenter diluemus. Exemplum, Improbum fortaſſe alijs uidebitur, pater ampliſſime eum a quo tantum beneficiorum acceperim, quantum ne ſperare quidem unq̃ ſum auſus, rurſum nouis precibus ſolicitare. At ego ingenui, minimeq; ingrati animi exiſtimo, cui multum debeas, ei multum uelle debere. Cui enim extremas fortunarum mearum partes acceptas referre cupiam, niſi ei ipſi cui primas, cui medias debeo? Quid enim Eraſmus eſſet, niſi te tãq̃ numē quoddam

Exemplũ epiſtolæ petitoriæ

dam ꝓpicium nactus eſſet? Tu me puerum, ob neſcio quam in me uirtutis indolem, Præterea fortaſſe, quod putabas meas literas tibi aliquãdo uſui futras (utinam tuam de me uel exiſtimationem, uel expectationem non omni ex parte uideat feſelliſſe) adoptaſti, Nec ſemel cõplexus unqꝫ fouere, iuuare, ornare deſtitiſti. Itaque ſiquid hodie in me uel uirtutis, uel bonarum literarum, uel dignitatis eſſe putat̃, id omne tuæ paternitati debeo. Sed duo mihi reſtare uidentur, Vt & tu opus tuum pulcherrime cœptum, perficias, & ego efficiam, ne nullum tantorum in me beneficiorum fructum cœpiſſe uidearis. Quod utrunqꝫ ut fiat, & ego maximopere cupio, & tibi in manu eſt, Eadem opera & tu me alumnũ beaueris, & eo in loco collocaris, quo multis in rebus tibi uſui eſſe poſſim.

Narratio

Poſt diuturnos, ut ſcis in literis theologicis exhauſtos labores ad Calendas Maias doctoratus inſigni ſum donandus, quam quidem profeſſionem paulo ſplendidius uitæ genus decere, non ignoras. Præterea hactenus amplitudini tuæ ſumptui fui, æquum eſt, ut aliquãdo ſim & uſui, & dignitati. Iam uero hoc ipſo tempore uacat epiſcopatus Senenſis, nõ maximus quidem ille, ſed meo conſilio commodiſſimus, tũ qđ & in tua ſit patria, & a mea non ita multũ abſit. Habebis, qui tuorum, tuaque illic negocia perinde curæ ſit habiturus, ac ſi ſua eſſent, Nec me latet ꝗ potentes ſim competitores habiturus, nihil me terret, modo tu uelis, qui unus plus cæteris omnibus potes, mihi patrocinari. Quid enī tu audeas a ſummo pōtifice petere, quod ille cunctetur præſtare? Quare ſi me non temere adoptaſti, ſi qua unq̄ ex parte, tuo de me iudicio reſpondi, ſi me uirum gratum exiſtimas, fac ut hic epiſcopatus mihi tribuatur. Id ego abs te & diligentius, & pluribus uerbis contenderē, niſi uererer, ne de tua humanitate, quā ego ſemper in me propenſiſſimā ſum expertus, diffidere uiderer. Ego uiciſſim modis omnibus enitar, ita me eo honore dignum præſtare, ut neq̄ te noui huius in me muneris pœniteat, & ueterū tuorum ergā me beneficiorum fructū aliquem percipias, Vale.

De Cōmendatitia epiſtola.

HVic finitimum eſt Commendatitium genus. Quū enim cōmēdamus aliquem, nouū quidpiam petimus. Quare eiſdem fere rationibus erit tractandū. Hic tres erunt conſyderandæ perſonæ, Noſtra, eius cui ſcribimus, & eius quem commendamus, Poſtremo loco res ipſa cuiuſmodi ſit, erit inſpicienda. A noſtra perſona perſuadebimus, ſi cauſas, a quibus ad hunc commendādum fuerimꝰ

A noſtra perſona.

fuerimus commoti, iuſtas, magnas, plurimas ue oſtendemus, uel quod de noſtris, aut nobiſipſis ſit benemeritus, uel quod nobis cum ipſo, aut noſtris cũ illius maioribus uetus, & coniunctiſſima familiaritas interceſſerit, aut hoſpicium, uel quod ſanguine propinquus, patria, ſtudijſue cõiunctꝰ, affinis, aut alioqui charus, & commendatus, uel ita deniq; hominem deſcribemus, ut ob modeſtiam, probitatẽ, eruditionem, integritatem, humanitatem, nobilitatem dignus ſit, qui cum omnibus bonis, tum illi in primis debeat eſſe q̃ꝫ commẽdatiſſimꝰ. Siqua uero uel noſtra, uel illius quẽ cõmẽdamꝰ, maiorũue eiꝰ in alterũ merita præceſſerũt, ea ſumma cũ modeſtia ſignificabimꝰ, extenuãtes quidẽ ipſa benefacta, benefaciendi aũt animũ amplificantes. Vehementer cõmendationẽ iuuabit, ſi eũ quẽ cõmendamꝰ, de eo cui cõmendamus q̃ꝫ optime & ſentire, & prædicare dicemus. Non poſſumus enim non beneuolentia quadã cõmoueri erga eos, quibus nos citra aſſentationẽ intelligimus eſſe admirationi. Quare ſcite Iſocrates præcipuum amicitiæ conciliandæ iniciũ demõſtrauit, ut abſentẽ laudemus, apud eos, quos remuneraturos ſuſpicemur. Si utriuſque noſtrum ſummã de eo fiduciã uerisimiliter aperiemꝰ, ſolicitudinẽ uidelicet quandam inijciamus oportet, ubi eiuſmodi hominem omnem ſpem ſuã in eius unius

A perſõa cõmẽdati & eiꝰ cui cõmẽdamus.

humanitate repoſuiſſe intelliget, nullius præter ſuã unius opem implorare uoluiſſe. Et a Perſonis quidem hoc modo commendationem tractabimus.

A re.

A Re commendabimus, ſi eam facilem illi duntaxat, cui commendamus, monſtremus, ſi honeſtã, ſi utilem probabimus. Tũ ſi eiuſmodi erit, ut ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiæ, autoritatis, aut emolumenti uenturum uideatur, id accurate admonebimus, ſi eodẽ beneficio q̃ꝫ plurimos deuincturũ dicemus. Deinde obſecratione uti licebit. Poſtremo loco & noſtro, & commendati nomine pollicebimur illum gratum, & memorem futurum. Nos eodem beneficio, perinde ac ſi in nos eſſet collatum, perpetuo deuictos fore. In calce mutuam operam, & ſtudium deferemus.

Breuis h⁹ generis cõpræhẽſio.

Conſtat igitur epiſtolam commendatitiã ex duobus miſceri generibus, Suaſorio, & Demonſtratiuo. Quum enim euũ, quem commendamus, cũ laude deſcribimus, in Demõſtratiuo genere uerſamur, quum rem ipſam aut honeſtam, aut facilem oſtendimus in Deliberatiuo. Sed breuis debet eſſe commendatio, neq; nimis accurata, Præſertim ſi ad eum ſcribimus, cui ſum⁹ uehementer commendati, Teſtimonij enim pondus habere debet, potius q̃ꝫ diſputationis ſpeciem, huius generis exempla, quum apud Ciceronem ſint plurima, tamen illa epiſtola, cuius initium eſt, Nõ dum erat auditum, uniuerſum commendandi artificium una complectitur.

Exemplū epiſtolæ cōmēdatitiæ.

Hermannus theologus Andronio Bolano antiſtiti S. D. Quanqꝫ mihi Dionyſij mei fortunæ maiori propemodum, q̄ meæ ipſius curæ eſſent, Preſul humaniſſime, idqꝫ non modo propter uetuſtiſſimam, arctiſſimamqꝫ, quæ cum eius familia fuit, neceſſitudinem, uerum etiam propter admirabilē hominis & modeſtiam, & probitatem. Tamen cū tibi pluribus uerbis commendandum non putaui, ne uel de noſtra amicitia, uel de hominis uirtute parum fiſus uiderer. Id enim noſtra neceſſitudo, qua nihil arbitror inueniri coniunctius poſtulare uidetur, ut quemcunqꝫ beneuolentia complectendum ſtatuiſſem, idem quoqꝫ & chariſſimus, & q̄ commendatiſſimus debeat haberi. Tāta rurſum eſt hominis tum probitas, tum modeſtia, tum eruditio, ut uel citra meas literas, cum optimo cuiqꝫ, tum tibi eiuſmodi uirorum amantiſſimo non poſſit non eſſe quam commendatiſſimus. Et ſi nō parū utrunqꝫ noui, præſertim quod tibiipſi cum patre huius, uiro, ut ſcis, omnius qui fuerunt gratiſſimo uetus hoſpicium fuerit, non eguit quidem ille noſtra commendatione, quanquam commēdari plane uoluit, & uni adeo tibi uoluit. Mirum enim dictu fuerit, quantum fiduciæ in tua unius humanitate repoſuerit,

Narratio

rit, ꝙ amanter de te & loquatur, & ſentiat. Nequẽ enim quæ mẽti eſſent diuerſa, loqui cõſueuit. Nec errat mea quidem ſententia, Cui enim obſcurũ eſt quantũ pro tua autoritate, & apud illuſtriſſimum principẽ, & populũ ualeas: Tu quantũ ſtudioſis uiris ſemper fauerit tua paternitas ſæpe maiorũ ſuorũ, nunc mea prædicatione didicit. Res eſt aũt eiuſmodi, ut tibi non multum negotij, huic plurimum ſit commoditatis allatura. Debet huic abbas Syrus ex agris neſcio quibus, iam multorum annorũ fructus, homo, ut ſcis, & pecunioſus, & calumnioſus, Cuius quidem prædeceſſores, ſine ulla controuerſia conſtanter ſoluerunt, Hic ſimulatqꝫ inſatiabilem habendi ſitim una cum mitra eſt adſecutus, debitũ inficiatur, in ius, imo potius in iniuriam uocat. Pudet dicere quas Protheus ille optimo adoleſcenti calumnias nectat, ꝙ aſtutas elabendi uias quærat, hominem noſti. Quod quidem cũ ſemper moleſtũ eſſe debeat, quod iniquum, tum hoc tẽpore Dyoniſio meo icõmodiſſime ſane obijcitur, tum negari pecuniam quum ea demum eſſet opus, Ad paſcha enim erat doctoratus inſigni decorãdus, eſt autem utriuſqꝫ iuris cõſultiſſimus, Vide autem ꝙ iniquũ ſit huius Crœſi calumnia ſtudioſiſſimum iuuenem in medio ſtudiorum ſuorum curſu, ad iniuſtas lites uocari, & iam multis ſudoribus promeritum honorem pene manibus extorqueri. Rem iam partim ex me cognoſti, reliqua ex ipſo coram agēte diſces. in te uno utriuſqꝫ noſtrum ſpes ſita eſt. Quare te per noſtram beneuolētiam, & paterni hoſpitij memoriam, & per ipſam iuuenis tui obſeruantiſſimi conditionem, maiorē in modum oro, ut ei in cauſa æquiſſima præſidio uelis eſſe, Abbatem iſtum hodie uel autoritate, uel metu ad ſoluendum cōpellas, a litibus, quibus maxime paſcitur, deterreas. Et tametſi magna & multa ſint tua in me officia, hoc tamen ita mihi erit, ut pro omniū ſummo ſim habiturus, Apud iuuenē ita beneficium collocaris, ut nunquam antehac apud quenquam rectius, bene Vale.

Obſecratio.

De Monitoria epiſtola.

MOnitoriæ epiſtolæ duplex eſt officium, Et uitium, ſi quod mutari uolemus, docte iudicare, & quæ ſint agenda, ea neſciēti, tanquam ſcienti oſtendere, Et quoniā uix quiſq̄ꝫ æquo aīo ſua diſcit uitia, ideo repræhenſionis acerbitatē laude mitigabimꝰ. Multa ī eo eſſe egregia dicemꝰ. Nō paſſuros nos, ut tot uirtutes unius uitij ueneno obſcurentur, Deinde ipſum uitium uel ab ætate, uel ab imprudētia extenuabimus, uel maximis quoqꝫ uiris id fuiſſe oſtendemus, aut certe ipſum quidem eſſe mutandū, ſed tamen ab animi liberalitate, aliaue uirtute ꝓficiſci, haud magno negotio mutari poſſe. Nos hæc præcipuo in illum amore ſcribere dicemus, alijs nō idem facturos, Orabimus, ut pari libertate in nos utatur, niſi minus amet. Id enim propriū amicitiæ munus, & ſimilia, quæ ad hanc ſententiam pertinebunt. Quod ſi tyranno, regi, aut alioqui potēti ſcribimus, cuius aures nullam omnino ſint reprehenſionem admiſſuræ, eum falſo laudantes reprehendemus, quum enim multas in eo uirtutes prædicamus, a quibus eſt alieniſſimus, quum item in alijs quædam abhominanda execramur uitia, a quibus illum immunem eſſe dicimus, tacite admonemus agnoſcentē quid mutare, quid ſequi debeat, Hoc equidem conſilio laudationes illas principum repertas fuiſſe auguror, ut ſub laudis ſpecie, ſuorum uitiorum ſine offenſa, ſine pudore admonerentur, alioqui quid ea aſſentatione fœdius? Vbi uero ſine reprehenſione quid agendum ſit, oſtendemus, autoritatem quandam nobis conſtituamus oportet, ſine eius quem monemus iniuria. Idqꝫ uel ab ætate, qua illum longe præcedimus, uel a multarum re rum uſu, qui in eo tantus per ætatem nondum eſſe potuit, uel a diuturno ſtudio, in quo nos ſum⁹ pluriſimis annis uerſati. Illuc nũc ingrediendum, Pollicebimur nos amantiſſime ſimulq; fideliſſime cõſulturos, Demum grauitate quadam ſermonis, quid quo modo fieri conueniet, oſtendemus, Crebras ſententias adferemus, Autorum dicta citabimus, laudem admiſcebimus, Breuib⁹ clauſulis utemur, Rationes nonnunq̃; apponemus. Huius præceptiunculæ accuratiſſimum exemplum qui quærit, legat eam Ciceronis ad Q. Fratrem epiſtolam, cuius hoc caput eſt, Etſi non dubitabam, quin hanc epiſtolam, Præterea & Hieronymi de honeſtate clericorum, & Senecæ epiſtolæ, & eorum libri qui de recte uiuendo ſcripſerunt, facile nobis hoc in genere omnia ſuppeditabunt. Nos demoſtrandi gratia exemplum qualecunq; ſubijciemus.

Exemplũ epiſtolæ monitoriæ.

Quoniam ex Italia reuerſus inter tuos uiuere decreuiſti, eritq; tibi & pro tua eruditione, & natalĩu ſplendore, & uitæ dignitate in omnium oculis ſumma cum expectatione uiuendum, oras, ut ſenex iuueni optimam quandam uiuendi formam commonſtrem, quo poſſis & maleuolorum reprehenſionem effugere, & optimi cuiuſq; iudicio probari, deniq; & animi tranquillitati, & corporis ualetudini conſulere. Incredibile dictu eſt, quantum tã nunc iſta animi tui maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, ea quae ſenes pleriqꝫ negligimus, mediteris. Optima, inquit Cicero, eſt uitae eligenda ratio, quā iucundam reddet conſuetudo. Quare quanc̃ꝫ ſingularis tua & eruditio, & praematura quaedā animi magnitudo, monitore nō egeat, Tamen quantū aetate, qua ſola te uincimus, quantum longo rerum uſu, qui prudentes efficere ſolet, quantum multorum annorum ſtudio conſequi potuimus, inſtitutum q̃ꝫ optimum praeſcribemus. Quod & ueterū pleroſqꝫ tenuiſſe uideo, me quoqꝫ quantū potui, ſecutum eſſe gaudeo, nec te quidem ſecutū fuiſſe poenitebit. Principio quod ſemper feciſti, eum animū indue, qui nihil acerbum, nihil durū exiſtimet, qđ ſit honeſtū. Qui nullo uel metu deterritus, uel ſpe captus, ab officio deflectatur. Quam optimos tibi adiūgito. Malos ne laceſſito, Tua ne iactes, Aliēa ne carpas. Fac quum omnibus ſis anteferendus, ipſe te praeferas nemini. Amicum ita ames, tanc̃ꝫ aliquādo oſurus inimicum ita oderis, tanc̃ꝫ olim amaturus, Cum bonis, officijs certa, Nemini aduerſeris, Omnibus te affabilē praebeas, Domi hilaris, foris compoſitus, Nemini tua arcana cōmittas, memor quam fallax ſit multorum amicitia, Beneficium adfer libenter, inuitus ſuſcipe. Moroſitatem imprimis fuge. Officiorum diutiſſime meminiſſe oportet,

Docet agenda.

tet, iniuriarum facile obliuiſci. Gloriam ſi contemnes, ultro te ſequetur, ſin ſequeris, fugiet ſequentẽ, Nihil ſit tibi tempore ſumptuoſius, Diem in operas partire. Ieiunus ſtude, aut ſcribe, pranſus hilariora quædam agito, ceſſa nunq̃. His rationibus ſi diligenter uteris, & animi tranquillitati conſules, & charus quã plurimis, nemini odioſus eſſe poteris, Corpus uero moderatis agitationibus exerce, ne uel ignauia torpeſcat, neue ĩmodicis laboribus frangatur, Cibus ſit temperatus, & tempeſtiuus, prande liberalius, cena parcius, potus non quantum libidini, ſed quantum naturæ ſatis eſt, ſume. Vale.

De Amatoria epiſtola.

AMatoriæ epiſtolæ non omnes eodẽ in genere uerſantur, Aliæ enim petunt, Aliæ expoſtulãt, Aliæ queruntur, Aliæ blandiũtur, Aliæ purgant, Quare commode de his antea præcepi nõ poterat. Huiꝰ generis duas ſpẽs nõnullos feciſſe uideo, Honeſtã, et Turpẽ. Nos honeſtã, cõciliatoriã appellamus, alterã amatoriã. Cõciliatoria eſt, qua nos in beneuolentiam antea ignoti inſinuamus, Eam ſic inſtituemus, Principio cauſas, quibus ad

Exemplū epiſtolæ conciliatoriæ.

eum conciliandum ſumus accenſi probabiliter exponemus. Id quanquam citra aſſentationem fieri nequit, tamen aſſentationis ſuſpicionem accurate amouebim⁹, Deinde ſi quid in nobis erit, quod illū ad nos mutuo amandum prouocabit, id ſine arrogantia ſignificabimus, hoc modo: Sauteranus Fauſto S.D.P. Tua carmina quæ paſſim apud nos incredibili omnium admiratione leguntur, iam pridem me accenderunt, ut in amicorum tuorum numerum adſcribi uehementer arderem. Neq; enim diuinam modo ingenij quandam uim, uerum etiā probitatem, modeſtiamq; præſeferunt. Incitauit me currentem Eraſmus, qui perſæpe mecum, & amantiſſime, & facundiſſime de tuis moribus collocutus, ultro etiam hortatus eſt, ut ad te ſcriberem, te eum eſſe, qui non ſolum oblatas amicitias diligenter coleres, uerum etiam ſponte tua ſoleas alios prouocare. In te quidem quum omnia ſumma, ac diuina ſuſpiciam, de me nihil adfirmare poſſum, niſi hoc unum, Nempe traditurum me tibi hominē tui obſeruantiſſimum, parum quidem eruditum, eruditorum tamen candidiſſimum admiratorem, & prædicatorem, ſimplicem, ſimulandi, ac diſſimulandi iuxta ignarum, pertinaciſſimum amicorum cultorem, re quidem parum fortunatum, ſed animo beatiſſimum, liberum, apertum, facilem, denique tui que tui cupidiſſimum. Hunc ſi tu uiciſſim amplecti potes, uel ob hoc ipſum, quod te tam perdite amat, fac eum in tuum gregem recipias. Quod ſi feceris, rem palmariam me hodie arbitrabor adſecutum. Tu porro, ut cæteris rebus omnibus ſuperes, non committam, ut amoris magnitudine tibi concedam. Vale, ac nos ama. Quod ſi puellæ animum ad mutuum amorem ſollicitabimus duobus potiſſimum arietibus utemur, Laude, & Miſericordia, Laude enim cum omnes homines, tum puellæ in primis gaudent, potiſſimum autem a forma, in qua ſummum bonum conſtituunt, Tum ab ætate, moribus, genere, cultu, & rebus cõſimilibus, Deinde quod molli ſit animo id genus, & facile ad miſericordiam commouetur, ꝗꝫ maxime ſupplices uideri ſtudebimꝰ, Quæ illius ſunt, uehementer amplificabimus, noſtra extenuabimꝰ, Summum amorem, cum ſumma deſperatione oſtendemus. Nũc lamentabimur, nunc blandiemur, nunc deſperabimus, nũc rurſum nos ipſos callide laudabimus, pollicebimur, exemplis utemur illuſtrium, & honeſtarum mulierum, quæ ingenuo amori indulſerũt, Et ſuis quidem fortunis longe inferiorem amorem noſtrum conabimur oſtendere, Deide ꝗꝫ uerecundiſſime orabimus, ut ſic amantem redamare neutiꝗꝫ indignetur, Saltem amari ſe citra incommodũ æquo

De amatoria præceptio.

animo ferat, quod niſi impetremus, decretũ apud nos quouiſmodo crudelẽ abrumpere uitam. Exemplum huius praeceptionis ab Ouidio, caeteriſq; poetis petemus.

DE DEMONSTRATIVI GENERIS EPISTOLIS.

GEnus Demonſtratiuum raro quidem per ſe adhibetur, frequenter autem in alijs generib⁹ incidit. Exempli cauſa, Si quem commendare nitimur, in perſonae demonſtranda laude uerſari neceſſe eſt, Praeterea in criminatione, defenſione, inuectiua, & conſimilibus generibus. Quod ſi cui ſuademus, ut in aliam urbem, aut uillam commigret, demonſtratione eius loci faciem ante oculos ponemus. Quoties autem per ſe adhibetur, totum eſt ad delectationem accommodatum. Quare ut in pictura, ita in demonſtratione conueniet adhibere ſermonis uarietatem, uerborum apparatum, exornationum feſtiuitatem, annominationes, membra, comparia, contraria, uerba poetica. Si perſonã deſcribimus, ut regis, reginae, principis, alteriuſue, ei cui ea ſit ignota, rhetorum ſuper hac re notiſſimas

Deſcriptio perſonae.

pre

preceptiões ignorare nõ oportebit. In epiſtola ſatis erit uultus, totius q; corporis habitũ, figurã, geſtũ, motumq; tanq̃ pictura exprimere, deinde ad animi, fortunæq; cõmoda ueniemus. Quod ſatis luculenter à rhetoribus præceptum, neq; cognitu difficile, prudens prætereo. Si locum quempiam deſcribimus, perinde ac ſi hominẽ manu in eum duceremus, Primum tanq̃ procul intuenti uniuerſam loci faciem cogitationi ſubijciemus. Situm tanq̃ depingentes, deſcribemus, num in æditio, an decliui. In plano, an monte, nemoroſo, an ſecus, quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur, quantum paſſuũ in longum, in latum, in ambitum contineat. Hic conſyderatis cœli plagis, quem proſpectum, quas urbes, quos agros, quos montes, quæ nemora in unamquamq; partem, quo ſole illuſtretur, quib⁹ uẽtis trudat, cui cœli portiõi ſubiaceat, cui⁹ modi cœlũ habeat, ſalubre, an peſtilẽs, amœnũ, an ſec⁹. Deĩde tanq̃ ppi⁹ accedẽtes ſingula accurati⁹ oſtẽdem⁹. Et ut quidq; aduenietib⁹, ſeſe cõſueuit offerre, ita primũ exponemus, Si uillã, aut amplũ ædificiũ demonſtrabimus, a primo ingreſſu exordiemur, Cuiuſmodi atrium, quantum, quo lapide, quot habet cubicula, & in quam partem uergentia, quem in unamquamque partem habeat proſpectum, Deinde aream, ueſtibulum, penetralia, conclauia,

Loci deſcriptio.

Vrbis & ædificij deſcriptio.

Fluminis aut lacus deſcriptio.

Agrorũ deſcriptio

Mõtis deſcriptio.

triclinia; breuiter totum edificium luſtrabimus, ſitum uniuſcuiuſqꝫ rei ſine confuſione exprimentes, ut is qui legit, eum locum uidere ſe oculis putet. Si flumen, aut lacus erit, q̃ꝫ amplũ, q̃ꝫ rapidũ, quo colore, unde naſcatur, unde augeat, qua præterfluat, quo influat, diligenter exponemus, quos ſinus faciat, quas inſulas, quos agros, quæ nemora irriget, quod piſcium genus, quæ piſcandi, ac nauigiorũ forma. Si ager erit, quid ferat, quantũ, quo ritu colatur, cuiuſmodi cultores, quod arborum genus, cuiuſmodi uinũ proferat. Si mons, a radicibus uſqꝫ ad cacumen omnia diligenter perluſtrabimus, Vocabulorum idoneorũ uim ex eorũ libris, qui de ſitu orbis latine ſcripſerunt, quiqꝫ de architectura, facile comparabimus. Et incidit hoc genus perſæpe, quũ peregrinantes ex itinere de nouis reb⁹ tranſcribimus, Si quem locũ inſignẽ, principẽ nobilẽ, ſi qđ animal inuſitatũ uidimus, id his rationibus ſumma cum legentis uoluptate deſcribemus. Loci deſcribendi exemplum erit: Tuſculorum, ac Laurentis apud Plinium, & alias deſcriptiones crebre apud poetas, hiſtoricos, &c. Si genus hominum deſcribemus, a corporum deſcriptione exordiemur, deinde ad ueſtium genus, ad animorum habitus ueniem⁹, Poſtremo uiuendi ritum omnẽ ante oculos ponemus. In hoc demum genere, ſiue laudemus,

mus, ſiue uituperemus, Exornationem, quam Notationem appellat Cicero, ſcite adhibebimus. Itaqꝫ de hoc genere hæc præcepiſſe ſat erit.

DE IVDICIALIS GENERIS Epiſtolis, & primum de Criminatoria.

SI quē accuſare uolemus, & cauſæ ſtatum, & confirmationes, confutationeſqꝫ, argumentandi rationes, & quibus rem ueriſimilem, & diſſimilem facim⁹, quibus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia ex rhetorum præceptis percepta habere conuenit. Neqꝫ enim alio artificio epiſtola ſcribitur, q̃ oratio. Tum quum in epiſtola breuitas eſſe debeat, & ſingulos locos proſequi nō liceat, ea quæ potiſſimum ad rem ſpectant, excerpemus, multa in ſuſpicione relinquemus. In Criminatoria igitur epiſtola ab abrupto principio conueniet exordiri, quo ſtatim & noſtrum dolorem, & rei atrocitatem indicemus. Id erit, ſi uel a queſtiōe, aut dubitatione, aut alioqui figurata oratione initiū capiemus, Deinde rem ueriſimiliter narrabimus, argumentationes, & amplificationes eidem breuitatis cauſa admiſcentes, Deinde epilogū, aut aliquid

Exemplũ epilogi loco ſubijciemus. Exemplum, Pudet me, ita me deus amet, princeps iuſtiſſime, de mei hoſpitis, tui ciuis inſigni contumelia queri, Quid autẽ dixi contumeliam? Nõ occurrit uocabulum, quo rem atrociſſimam ſatis digne explicẽ, neq; ulla tragœdia nephario ſceleri par inueniri poterit. Quod ubi acceperis, quæ tua eſt æquitas, innocentiaq;, & meæ conditionis miſereſcet, & ciuis tui uehemẽter pudebit, ſi tamen eiuſmodi nebulones pro ciuibus tuis ſint habendi.

Narratio

E tempeſtate illa, omniũ quas uel uidimus, uel audiuimus, ſæuiſſima, quæ pridie Id. Octob. ſexaginta onerarias naues omnium mertium genere refertiſſimas in ſinu Adriatico oppreſſit, Varus Saxonius inter multa hominũ millia, quæ naufragio periere, ſolus, aut certe cum perpaucis, emerſit, homo omnium quos terra ſuſtinet, impijſſimus. Credo uel in meam perniciem a laribus iratis ſeruatũ, uel certe quod maris elemẽtum peſtem talem, ſub tartara potius præcipitandum, exhorruerit, Excepi hominem nudum, egentem, ſqualidum, cõfectum, ſeminecẽ. Cur, inquies, tale portentum in domum tuam uocabas? Irato genio, dijs iratis, mente leua,

Veriſimile facit.

Mouebat me hominis miſeranda conditio, & eo magis, quod ipſe eiuſmodi calamitatis rudis non eſſem, Perpulit multorum commendatio, hortabatur patria, quam ego non ſe cus ac meã ſemper ſum amplexus, Vincebar ſimulantiſſimi nebulonis, probitatis ſpecie quadam, oratione, lachrymis, ipſa canicie deniqꝫ. Quid ego hic commemorem, quæ mea in illum comitas, liberalitas, hoſpitalitas? In interiorem familiaritatem admiſi demens. Omnes fortunas communes feci, familiam, & rem domeſticam eius manibus concredidi. Ita duos ferme menſes apud me eſt humaniſſime habitus. Hic ego Plautinum illud nimium uerum eſſe ſum expertus, non minus eſſe periculum malis benefacere, quam bonis male. Nam ille bonus uir repente ex hoſpite prædo, ex ſene factus eſt ſtuprator, Cum familia domeſtica clam rem habuit, ac grauidam mihi reliquit. Indignum facinus clamabis, ſcio, Sed mane, nõdum tragœdiæ audiſti argumentum. Quum iam fœdiſſimam fugam conſtituiſſet, ſacratiſſima ea nocte, quæ Chriſto eſt natilis (uide, ut ſcite ſceleris artifex tempus elegerit) quum iam uxor cum reliqua familia eccleſiaſticis uigilijs operam daret, me præter morem, & illo inſperate domi relicto, eo quod ſubito dolore correptus eſſem. Iam intempeſta nocte in proximo filiæ cubiculo ſtrepitum audio, neſcio quem, deinde ſtridorem, tanq̃ ferro effringentis, Miror quid ſit, puerũ excitũ, iubeo uiſere, offendit hominē,mentitur ſe ab uxore miſſum,ut præculas,qua filia reliquerat, adferat. Paulo poſt clariori etiā ſtrepitu exit. Poſt horam fere uxor anhela domum accurrit,percontor, ait filiam inter frequentem turbā e ſuo comitatu dilapſam nuſquam apparere. Oboritur utriq; certa ſuſpicio, mihi quidē e ſtrepitu, uxori uero multo amplius, quod cū aliquoties antea furtim cum ea confabulantem comperiſſet, tum ea nocte, neſcio quid cōſuſurrationis animaduerterat, Mihi quoq; quot res coniectare facere poterāt, niſi talpa cæcior fuiſſem? Pallebat mihi canus amator,macies uultum obduxerat, At ego illum aqua maris,non igne ſenili pallere putabam. Cubiculum ingreſſi,ſcrinium effractum offendimus, arma reliqua ſublata, & quidquid ueſtium, & pecuniæ, & anulorum, ut quidlibet occurrerat furto, fugaq; commodiſſimum. Quid facerem & ſpoliatus, & hoſpes, & pluſquā orbus pater? Et nox, & hiems, & ſolitudo urbis,deniq; & ipſa diei religio prædoni fauebat. Hic animi mei curas facilius fuerit tibi exiſtimare, q̄ mihi narrare, Ciues aliquot egre cōtraho,exilio,percontor,ueſtigo, audio una cum puella conſpectum,uia quam obliquam uulgo nominant, ſuffarcinatum, & admodum properantem intelligo infelix. Itum eſt ad portum, quo ea ducit uia, Nihil inuenio præter ſcalmū ulteriori in ripa;

in citeriori zonam, quæ tumultuãti filiæ exciderat, Sedeo exanimatus, Orta luce, quæ mihi triſtiſſima longe, omniumqꝫ funeſtiſſima eluxit, ubi res in uulgum emanauit, paſſim querelæ feruẽt, Ab alijs mutuum acceperat, alijs impoſuerat, alius ex illius conuictu aliquid deſyderabat, nemini non aliquid adfuerat mali. Sed quid me conſoletur communis cũmulus iniuria? Audio, ſed heu ſero audio, huiuſmodi flagitia apuđ illum noua nõ eſſe, His artibus, ita a puero fuiſſe exercitatum, his rudimẽtis cœpiſſe, ut ſeipſum ne ſenex quidẽ unq̃ uincere potuerit, Nulla unq̃ honeſta uenere delectatũ, nec a cognatis quidem ſolitum abſtinere, Nihil unq̃ ſacratum illi fuiſſe, alieni appetentiſſimum, ſuorum profuſorem, ſimulandi, ac diſſimulandi mirum artificem.

Epilogus

Quid enim ego hic optime princeps, uel meam calamitatem, uel illius ſcelus uerbis exaggerem? Rem uides, qua quid unq̃ auditum eſt atrocius? hoſpicium polluit, fidem perfide uiolauit, pro ſummis beneficijs ſummum maleficium reddidit, familiam perdidit, uernaculam per nephas electam conſtuprauit, ſcrinia compilauit, filiam puellam, & unicã rapuit, me nudum, orbum, ſenem reliquit, a quo fuerat nudus, egenſqꝫ receptus. Quid illi poſthac ſceleratum uideri poterit, quem neqꝫ hoſpicij religio, neqꝫ tanta in illum mea benignitas, neqꝫ legum me tus, neq; numinis ullius reuerentia, neq; ætatis pudor, aut canities, neq; tam ſacræ noctis pietas, a tam nephario flagitio potuit dehortari? Quod portentum ſiquando in manus tuas incidet, non orandus es, ut meo nomine pœnas ſumas, ſed ut optimam patriam teterrima peſte liberes, quam funditus extingui, & deorum interſit & hominum, Vale.

De Defenſoria epiſtola.

CRiminationi, Defenſione reſpõdemus, quæ quum plus etiam habeat artificij, q̃ accuſatio, tamen hic omittemus, tum quod multis uerbis opus erit, tũ quod a rhetoribus hac de re ſit diligẽtiſſime præceptum.

De Expoſtulatoria epiſtola.

EXpoſtulatio inter amicos perſæpe fieri ſolet, quoties officiorum operam requirimus, Ea ne quid amicitiam exaſperet, mitiganda eſt, uel laude, uel ioco, uel diſſimulatione. Ipſam quidẽ rem damnabimus, ſed uoluptatem quantũ licebit, excuſabimus. Mirari nos dicem⁹, quid in cauſa fue rit, quiduiſ ſuſpicari malle, q̄ꝫ illū ab officio ceſſaſſe.

Exemplū, Centenas iam ad te literas dedi, tu nec unas quidem reddidiſti, quid coniectem? quid diuinem? uiuere te? inſepultum eſſe? Sed uiuere, atqꝫ etiam ualere nuper mihi gener tuus nūciauit. Quonam uetus ille tuus in me animus euanuit? Itaqꝫ ne potuit ob non diuturnam abſentiam Guilielmo Eraſmus excidere? Potuit ne illa tam uehemens flamma langueſcere? Potuit extingui tantum amoris incendium? Et quo noſtri tibi cura receſſit? Ego, mirum eſt dictu, quanto tui deſyderio macerer, & tu fortaſſis noſtri ſecur⁹ nouis amoribus te oblectas, Ne mihi ueteres illas excuſationes protuleris, non fuit ocium, non erat tabellarij copia, Quænam iſta tam importuna negotia, ut ne ſemihoram amico operā dare nō ſināt? At quin hoc ſaltē ſcribe, diſtineor occupatione, nō licet ſcribere, uale, An me plane uacuū credis? An tot iucūdis ſuſpirijs cōſumptiſſimus, nūc nō aliquid etiam ſomno defraudaris, dū unū aut alterū uerſiculū ad amicū ſcribas? An uero tot iā mēſib⁹ nemo unq̄ꝫ oblat⁹ eſt, cui literas cōmitteres, præſertim familiares? Nemo cui aliquid mādares? per quē ne ſaluere quidē iuberes? Oēs iſtuc abeunt? iſtinc nemo emergit? Sed audio te nuper noua dignitate auctum, fortaſſis ſuperbior nobis es factus, poſtquam eſſe cœpiſti pecunioſior,

Exemplū

Quod ſi commodo tuo ſit, modeſtius ſilentium feram tuum, ſin uel obliuione noſtri, uel aliquo incōmodo detentus, taces, grauiter, ut par eſt, patiar. At ego quiduis ſuſpicari malo, q̄ te officio tuo ſunctum non eſſe, Vtcunqꝫ tamen res eſt, fac me hoc ſcrupulo q̄ plurimum leues, & me, ſi te temere reprehendi, audacter recrimineris, Vale.

De Expurgatione,

EXpoſtulationem purgatiōe diluimus, ita ut nos ea expoſtulatione non modo nihil offenſos, uerumetiam uehementer delectatos oſtēdamus. Deinde ſuſpitionem obiectā grauiter abhominabimur, Poſtremo rationes q̄ maxime probabiles, quibus ea purgemus, proferendæ ſunt.

Exemplū Exemplum, Non tam moleſtum fuit me abs te immerentem accuſari, q̄ iucundum officium requiri. Eſt enim immodici amoris argumentum temere de amico ſuſpicari. Quāqꝫ tu meum tam diuturnū ſilentium non ſine cauſa miraris, Hic enim menſis eſt prope decimus, ex quo nihil ad te literarum dedi. Sed dij prohibeant, quæ tu ſcribis, ut Eraſmi Guilielmi obliuiſci unqꝫ poſſit. Vnqꝫ ne Guilielm⁹ poſſet Eraſmi non meminiſſe? Ego ne nouis me oblectem amoribus? Ego ne ſucceſſibus elatum te mi noris faciam? quaſi uero ulla mihi fortuna ſine te dulcis aut fuerit unqꝫ, aut eſſe poſſit? Caue uero credas ulla negotia tanti apud me eſſe, quæ non facile poſthabeam, ſi aliquãdo ad te ſcribendum erit. Cur igitur, inquies, nihil adfertur ſcriptorum? Audies, Scripſerã bis, primum per Stilbontem affinẽ tuum Idibus Marijs, Deinde per ſocerum meũ Petronium Kalẽdis Iulijs, Priores quidem tibi non eſſe redditas ſcio, Ait enim reuerſus Stilbon, ſibi eas in itinere excidiſſe, ideoqꝫ ueritum te cõuenire. Socer quum iſtuc iter inſtituiſſet, conſilium in profectione mutauit, Poſt hos nemo mihi contigit, cui recte committerem, Nec tuas quidem omnes accepi, Cæterum hoc tibi etiam atqꝫ etiam perſuadeas uelim, neminẽ uiuere, aut tui amantiorẽ, aut æque memorem, Vale.

De Exprobratione.

VT cum amicis expoſtulamus, ita inimicis exprobramꝰ. Quare illam mitigari debere docuimus, hanc exaggerandã, monemus. Et quoniã omnis exprobratio ab humanitate uidet̃, ꝓcedere, coactos nos id facere dicemus, uel ob nulli tolerandam illius ingratitudinem, uel ob inſignẽ ſtoliditatem hominis, uel quod nos maledictis quoti dianis ad id cõpulerit, uel quod cũ impudẽtiſſimis nebulonibus impudẽtius ſit agendũ, & ſtulto iuxta ſtultitiam reſpondendũ, & id ab optimis uiris ſaepe factitatũ admonebim⁹. Et reliqua quae ad hãc ſententiam faciũt, proferemus. Aut certe per diſſimulationem ad exprobrationẽ ueniemus, Cõſcientiam ipſius ſubinde teſtabimur, Rem ipſam artificioſa narratione ante oculos ponemus, in qua perpetuo, & noſtrã in illũ beneficentiã, & illius in nos ingratitudinẽ ãplificabim⁹. Exẽplũ, Nõ tandẽ pudebit te tui, ſenex oĩm qui uiuũt, ingratiſſime? Cupiebã, ita me deus amet, & meorũ in te meritorum obliuiſci, & tuã ingratitudinẽ ſilentio diſſimulare, ſi quoquo modo patereris. Sed uincit meã modeſtiã tua improbitas. Audes hoĩs mõſtrũ tantã meã in te beneficẽtiã expertus, ultro etiã te iactare impudẽs, tãq̃ aliquid de nobis ſis meritus? Audes me ultro ingratũ uocare, quũ tu pro ſummis officijs, quãtũ potuiſti maleficiorũ repẽderis? Hic ego tuã ipſi⁹ cõſciẽtiã cõpello, tuã iniquã illã cõſciẽtiã, quã tu tot ſcelerib⁹ pollutã intra te geſtare cogeris, eãdẽ igratitudinis tuae & teſtẽ, & carnificẽ. Dic mihi ſceleſtiſſime ſenex, nũq̃ne tibi ſuccurrit q̃ ſupplex apud me ãbieris, ut uel aliqua ex parte apd' me hereres? ut aliquid tibi mearũ literarũ impartirẽ? Pereã ni me ipſum tui pudeat, quoties oris tui ſpeciẽ illã arte ſcelera

Exemplũ

leratiſſima cõpoſitã, cogitatiõis oculis intuear. Te hominẽ canũ, rugoſum, tantũ blãdiciarũ, lachrymas etiã effudiſſe, me quidẽ referre pudet. At quorſum attinet narrare memori? Narret tibi cõſciẽtia que feceris, quæ dixeris, quæ promiſeris, quæ iuraueris. Vltro benignus obtuli, qđ hõ alioqui impudẽtiſſimus nec petere quidẽ audebas. Scis ipſe ꝙ fraterno ſum te aĩo cõplexus, quantũ laborum, uigiliarũ, tua cauſa ſuſceperim. Ego meis poſthabitis rebus, aſinum ad lyrã duxi. In eo docendo (ſi dijs placet) tãtũ menſium triui demens, Dic mihi omniũ Scotorum Scotiſſime, quis iſtos mores, uel unũ diẽ pati poſſet? Quis iſtud os, uel quantauis mercede uidere ſuſtinuiſſet? Iam nũc animo meo ingẽs oboritur nauſea, & tibi oboriretur, ſi faciem illam mõſtruoſiſſimam meis oculis uidere poſſes. Sedebas puto pulchellus bos ad paleſtram excercendus, & me præceptorẽ oculis illis refugis, & ferinis per hirta, cauaq; ſupercilia intuebare, defluẽte interĩ in caneſcẽtẽ barbam, ſaliua. Adde intractabile, ſpinoſumq; ingenium, caput pluſquam marmoreum, ſenſum ſtupidum. Ego iſta, quæ ne ipſe quidem interdum ferre poteras, ſcis quam pacienter tulerim. Quid a me præteritum eſt, quo tarditatem tuã uincerẽ? Audes inficiari hõ frontis perfrictæ? Teſtabũt laborũ meorũ apđ te mõumẽta, nõ rubore perfunderis, quoties librū a me multis ſudorib⁹ euigilatū ītueris? Nō exhorreſcis? nō teipſum refugis ſi qn̄ ad te redis, id eſt, ſi qn̄ ab iſta phreneſi paululū reſipiſcis? Tu hominē ſic de te meritū nō amare, nō uenerari potes? Tu putida iſta lingua īlectaris, cui⁹ tu linguā tā officioſe es expertus? Quid ego hic te tibi oſtendā? Scis qđ uirus, quā foeditatē ex iſta cōtaminatiſſimi pectoris tui cloaca euomueris, Et audes iſtis cū factis ſolē intueri? Audes in hoīm uenire coetus? Audes in tēplis ad aras ſacras iſtas manus, iſtos oculos oſtendere? Audes iſta uiperea lingua quā in hōiem beneficētiſſimū toties uibraſti ſuperos præcari? Nū tu ſuperos, aut inferos ullos eſſe credis? Sed ego exprobrandi ſinē faciā, quū tu laceſſendi finem facis nullū. Male pereas. Huius etiā generis exēplū erit illa Cicerōis ad Octauiū, cuius initiū eſt, Si per tuas legiōes, &c. Et illa Hieronymi ad Iulianū. Apđ Ouidium itē Medeæ epiſtola ad Iaſonē.

De epiſtola Inuectiua.

INuectiuarū ſcribendarū artificiū partim ex Demōſtratiuo genere ſumit̄, partim Iudiciali, Nā in hōis uituperio uerſari neceſſe eſt. In quo notatiōib⁹ frequētib⁹ utemur. Præterea & obiecta diluemus, & fortiter rei amplificabimus crimina,quod ad Iudiciale genus pertinet, Ea a rhetoribus didiciſſe debemus. Nos ſolū hic admonēdū putauimus, ut in Inuectiuæ exordio ſtatī intolerādā ſtoliditatē,ſuperbiam , importunitatē,maledicentiam aduerſarij demōſtremus. Nos præter morē noſtrū coactos id facere dicemus , Nos illū non imitaturos,ut cōfictis criminibus agamus, ſed a cōuitijs tēperantes obiecta tantū diluemꝰ. Deinde ex hoīs deſcriptiōe uериſimile efficiemꝰ,cum uel odio, uel innata maledicendi libidine,ea cōmētū eſſe. Vnū ex obiectis,qđ q̄ꝫ rectiſſime dilui poſſit, ꝓponemus. Id ubi diligēter refellerimꝰ, cū recriminatione dicemꝰ hoīs impudentiā,uanitatē ex eo uno ſpectari oportere. Tū ea ipſa, quæ nobis conatus eſt ingerere,in ipſū retorquebimꝰ, & aut eadē, aut grauiora admiſiſſe oſtēdemꝰ. Multa in ſuſpitiōe reliquemus,uel qđ tam ſint obſcena, ut nec aduerſario laceſſenti debeāt obijci,uel qđ ob multitudinē flagitiorū e plurimis pauca dūtaxat dicere uoluerimus, ex uno,aut duobus facinoribus reliquā eiꝰ uitā facile poſſe eſtimari. Deinde ubi incanduerimus orationis proceſſu,oīm ſcōmatū, ſaliū, dictorū genere inſectabimur, Et nō odioſum modo, ſed & ridiculū oſtēdemus. Multam ironiam adhibebimus. In fine tāꝫ ipſi noſmet reprimamus, hortabimur, ut aliquādo reſipiſcat, ne cogamur & nos, aliqn̄ modeſtiam relinquere. Exẽplũ qui quærit, legat mutuas illas Inuectiuas Demoſthenis, & Eſchinis. Cicerõis & Saluſtij. Hieronymi & Ruffini. Poggij & Vallæ. Nos quoniã hoc in genere minime ſumus exercitati, ueremur, ne huius ſcripti artificio parũ poſſimus ſatiſfacere.

De Deprecatoria epiſtola.

Nunc ad Deprecationẽ tranſeamus, Deprecamur, quũ culpã manifeſtam fatemur, & tamen ignoſci uel nobis, uel alijs oramus, Hic ſupplices erimꝰ, Culpam ingenue fatebimur, Extenuabimus poſtea uel ab imprudẽtia, uel ætate, uel culpæ partem in alios tranſferemus, Eius clementiam laudabimus, & implorabimus. Spẽ melioris uitæ oſtendemus, Exemplum, Lachrymas mihi excuſſit filius, adoleſcens non tam deſperandus, q̃ inſtituendus, Venit ad me macie & ſqualore confectus, Rogo quid haberet, Statim lachrymæ obortæ, ſingultim uix narrat perijſſe ſe, quod patrẽ amiſerit ſua ſtultitia. Rogo quid flagitij, Fatetur ſe ſortem, quam ad negotium acceperat in amicam inſumpſiſſe. Te offenſum, animũ paternũ abieciſſe, Aduolutus eſt genibus meis, fleuit, promiſit emendam. Quid multa? Fecit mihi poenitentiæ fidẽ, Cõfido hoc malo edoctum, poſthac diligentiorẽ futurum.

Exemplũ

irum. Quare quū ille ad ſe redijt, te quocꝫ in patrē redire conuenit, Satis iā flagitij poenas luit. Ita grauiter fert iram tuā, ut prorſus hanc lucē cupiat effugere, niſi in gratiā recipiatur. Ego illum obiurgaui acerrime, Quid multa? Ipſe ſi uidiſſes, nec iratus quidē lachrymas tenere potuiſſes, Quod reliquū eſt, clementer corrigi poteſt, Immodica ſeueritate ne frangatur animus imbecillis, cauendum eſt, Ignoſce uel ætati, puer eſt, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulſus eſt, lapſus eſt nunc quidem primū, culpam fatet̃, orat, pollicet̃, dedit ſeſe. Quid quæris āplius pater a filio? cogita & illū puerū eſſe, & te fuiſſe, atqꝫ ita, quod pater es, utere, ut memineris te hominē eſſe, & hoīs patrē. Nūqꝫ tu iſta ætate lapſus es? Nunqꝫ feciſti, qđ a patre tuo corripi poſſet? Adoleſcētē igit̃ tibi in manus reſtituo, totā cauſam ad me recipio, ꝓ illo fideiuſſorē me conſtituo, quod ſi noxā addiderit utcunqꝫ abdicare licebit. Vale. Alterū exēplū ex Cicerōe. Si quid ĩ te peccaui, ac potiꝰ quoniā peccaui, ignoſce. In me enĩ ipſū peccaui uehemētiꝰ. Nunqꝫ putaui fore, ut ſupplex ad te uenirē, ſed me Hercule facile patior, Datū tēpus in quo amorem experirer tuū. Amabo te Da mihi & hoc, obliuiſcere mea cauſa illum aliquando ſuo familiari, aduerſario tuo uoluiſſe conſultum, Hoc ignoſcere eſt humanitatis tuæ, Volo te, quum fortiſſimus ſis uir cognitus,

Alterum exemplū.

tuis, etiã clemẽtiſſimũ exiſtimari. Magno erit tibi ornamẽto nobiliſſimũ adoleſcentẽ tuo beneficio eſſe ſaluũ, Orat, cõfitet᷑, ꝓpria purgat, pœnitet, Quid queris? quia qđ factum eſt, infectum fieri nõ põt, Nõ tã tibi hoc factũ diſplicet, ꝙ ipſi qui fecit, de reliquo futurũ illũ emendatũ, ego in me recipio, meo periculo pro illo fide iubeo. Si rurſum peccauerit, meipſum ad ſuppliciũ depoſce. Vt iure peccanti ſuccenſebas, ita pœnitenti æquũ eſt ignoſcere, præſertim puero, & aliena malitia ad delictũ impulſo. Non quid huius malitia, ſed quid tua clementia poſtulet, tibi conſyderandũ puto. Eia ne nimium durus ſis pater. Nihil ne tu peccas uel ſenex? & puero nihil uis cõdonare? Vin tu tuos, ſenes cõtinuo naſci? Adeo ne excidit, qualis tu ĩ iſta ætate fueris?

DE EXTRAORDINARIIS generib⁹ epiſtolarũ, & prim de Nũtiatiõe.

Quæ ſub aliquo triũ generũ, Suaſorio, Demõſtratiuo, Iudiciali cõtineri uidebant᷑, ſatis abſoluimus. Nunc ad reliquas epiſtolarum ſpecies ueniemus. Quæ quanquam rhetorum artificium non itamultum deſyderent, tamen frequentius fere incidũt, quam illæ ſuperiores. Nunciatio igit᷑ ſimplex & dilucida eſſe debet, breuis præterea, & diſtincta,

Exemplu͂

diſtincta, Interdu͂ gratulationē, aut cōſolationē hēt admixtā. Narratione cōſtat, de qua paulo inferius præcipiem⁹. Exēplu͂. Quoniā iam ānu fere a nobis abes, quicquid hic interim nouoru͂ ē ortu͂, puto & me tibi debere ſcribere, & te ſcire uehemēter cupere. Audies igit͂ ex me noua quidem permulta, haud oīa læta ſn͂. Nō ignoras reru͂ mortaliu͂ cōditionē, Nihil tā beatu͂ in hu͂anis negotijs, qd' n͂ aliqua incōmoditate rēperet. Patruus tu⁹ incredibile ē, quātu͂ te amet, quantu͂ tua gloria delectet. Vetus inquies, eſt iſtd', Audi igit͂, qd' nouu͂ dices, Antiqu⁹ ille cōpotor tuus, ille inquā, quē noſti Ebridius, tantus amator, tā elegās, tā nitidus hō, tā mulieroſus, Quid fecit īquies, an uxorē duxit? Imo repēte mutat⁹, oib⁹ nugis ualefecit, Cordigeroru͂ inſtitutu͂ ꝓfeſſus eſt. Iocari me dices ſcio, ſed ita rem eſſe cōperies. Quid hoc? an tibi uet⁹ uidet? Accipe qd' magis mirere, Varus ille tuus carnifex Varus eſſe deſijt. Iā te amat qd' nu͂ꝗ͂ ātehac, te laudat, tuos colit, tuu͂ aduētu͂ exoptat, bn͂ dicere diſcit, hō maledicētiſſim⁹, Veru͂ dicere incipit, hō uaniſſimus, Fidē ſeruat, nebulo perfidiſſimus, Eamus nu͂c, & poeticas tranſformationes rideam⁹, qu͂u͂ tātā reru͂ mutationē breui factā uideamus, Auu͂culus tuus epiſcopatum Idibus Ianuarijs obtinuit, nō ſine maxīa quidē cōtētiōe, Noſti cōpetitoris, & improbitatē, & factiōes, Obtinuit tamen.

me. Id te q̄ꝫ prim̄ ſcire uolui, ut illi per literas diligenter gratuleris, Hæreditas ea, quæ tibi e manibus pene erat extorta, mea tibi eſt opera reſtituta, Ne mihi ꝓ hoc officio gratias egeris, Facio enī tuis in rebꝰ, qđ tu ĩn meis ſolebas. Voluptatē tibi ingētē nūciabo, Poſtridie No. Mar. Soror tua peperit marito filiū, Patri, tibiq; nepotulū. Iā quid muneris abs te ferā, ſi rē tibi aperiā multo feſtiuiorē? Dij te oēs diligūt, Abſenti tibi, nec expectāti quidē bñficiū acceſſit, & āplū, & īprimis hoēſtū, Ad V. Idus Feb. Corneliꝰ uir integerrimꝰ, e uiuis migrauit, hic egrotās, quū petitores ñ placerēt, te ſucceſſorē noīauit, Mēſem ſuperuixit. Tu uigilia ne præda tā bōa eripiat. Habes de rebꝰ priuatis, de publicis credo iſtuc rumorē noſtras literas præuertiſſe. Calen. Iul. regis unctio incredibili cū apparatu ē celebrata. Ad quintū No. Se. nuptiæ regia pōpa peractæ. Legati multorū regū noīe auditi. Nēo ñ magnifice donatus diſceſſit. Britāni neſcio quid tumultus oñderant, ſed res æquis cōditiōibus cōpoſita ē. Audiſti de ſtatu publico, Quod reliquū ē ñ indicarē, niſi te ſcire tua magnopere intereſſet, Peſtis mēſes iā aliquot apđ nos ſæuit, Ea cū permultos ex amicis, tū matrē tuā foeminā oīm quas in uita uideri optimā abſumpſit. Frater eodē morbo correptꝰ, recreatꝰ eſt, ſic uiſum ē ſuperis, Equo aīo feras oportet. Quid hac in re te facere cōueniat, tu tecū ſtatues, Habes fere quæ te ſcire uolebã, ſi quid interea noui emerſeris, faciã te q̃ꝫ prim certiorẽ. Vale. De Cõmiſſiua epiſtola.

EPiſtola Cõmiſſiua nihil habet artificij, præter ſermõis elegantiã, & breuitatẽ, Exẽplũ. N. Liberto ſuo S.D.P. Vt præſens multũ, diuqꝫ te admonui, caue quicqꝫ meo iniuſſu tentaueris, Si quid exiſtet noui, me per literas cõſules, Agrũ, de quo ſcribis emẽdi tibi ius permitto, mõ ñ pluris trecẽtis ſcutatis ueniat, Petroniũ impudẽtiſſimũ debitorẽ, ſemel atqꝫ iterũ monitũ, in ius uocabis. Si inficiabit̃, chirographũ tibi mitto, dies iã pridẽ præterijt, Ab Aſinio creditã pecuniã nr̃: eo noie repetes. eãqꝫ ſi reddet, recipies. De permutãdo bñficio fac Stilbõtẽ uirũ, ut ſcis, & cõſultiſſimũ, & noſtri amantiſſimũ i cõſiliũ adhibeas. Is qđ cẽſebit facto opus, id perinde ac ſi ego autor eſſem, exequitor. Anteq̃ꝫ domũ edificãdã cemẽtarijs locaueris, prius cũ Phydia cõmũicato, Deĩde eius hac de re ſẽtẽtiã ad me ſcribito. Hos libros una cũ epiſtolis. Gulielmi mei mãibus reddẽdas curabis & diligẽter, & q̃ꝫ primũ, Strabonio uerbis meis gratias ages q̃ꝫ maximas, Genero meo noie gratulaberis, Luciũ cõtubernalẽ meũ plurim ſaluere iubebis, Sed heus tu, pene preterierã, qđ minime preteritũ oportuit, Nepotẽ meũ fac q̃ꝫprim ab iſto preceptore tã inepto abducito, ac eruditiori cōmittito, Caue te pecuniæ ratio offendat, ſi mō idoneū doctorē nanciſci poteris. Si qua unq̃ in re ſedulo tuo functꝰ es officio, in lite Verulana fac omnem fidem, induſtriam, diligentiam, ingenium oſtendas. De uilla inſtauranda quieſce, donec meam ſententiam acceperis, Veſtes meas oēs una cum anulis ad XI Calendas Iulij tranſmittito, Non pluribus te monebo, Tu fac ut & ſoles, & aequum eſt, tuo officio fungere, Erit apud me diligētiæ tuæ præmium, Vale.

De Narratoria epiſtola.

NArratio ſi rite tractetur, & plurimū adfert uoluptatis, & ad perſuadendū plurimū adfert momenti. Ea cuiuſmodi eſſe debeat, a Cicerone monſtratū eſt, Quæ ſiue ficta, ſiue uera eſt, hæc tria habere debet Claritatē, Breuitatem, Veriſimilitudinem. Obſcuritatem in narrando effugiemus, ſi ut quicque primū geſtū erit, ita primū exponemꝰ, et rerū, ac tēporū ordinē obſeruabimꝰ. Hic cauēdū, ne quid perturbate, ne quid cōtorte ne quid ābigue, ne quid noue dicamꝰ, neue ad aliā rē trāſeamꝰ, ne ab ultīo repetamus. Breuitatē obſeruabimꝰ, ſi unde oportebit, rem exponere incipiemus, ſi non elonginquo repetamus, ſi non ſingillatī, ſi ſummatim dicemus, ſi cauebimus, ne idē bis dicamus, neue quod intelligi poterat, ſuperuacua oratione narremus. Veriſimilis erit narratio, ſi ut natura, ut opinio poſtulat, dicemus, Si ſpacia tēporum, perſonarum dignitates, conſiliorū rationes, locorum oportunitates conſtabunt, Si cuiuſqꝫ ætati, profeſſioni, ingenio, moribus decorū & in dicendo, & in agendo tribuemus, Si uultum, geſtum quoqꝫ uniuſcuiuſqꝫ ante oculos ponemus. Exemplum, Quæris qui tandem hæc aulica uita procedat? Dicam, ſed caue rideas. Ego ille ſerius, & ſeuerus cum Demea illo Terentiano, nouus aſſentator, præceptorē ad eam rem nactus ſum ipſo Gnatone non paulo peritiorem. Sed nunc demum mihi iuxta Græcum prouerbium, 'Aſellus ad lyram, Lupi illius, qui in apologis, mihi ſimillimus uideor. Is enim quū triduana inedia maceratus ſamelicus circumiret, uulpem forte obuiam habuit, Quā ubi pinguiculam, ac nitidam uideret, mirari cœpit, unde in tam denſa niue uictū ſibi pararet. At illa ſimiæ latebras quaſdā cōmonſtrat, ubi ſe opipara cœna comiter exceptā aiebat. At etiam aſſæ carnis reliquias profert, quas ubi lupus ſubito deuoraſſet, irritatur iā fame, uulpeculam obnixe rogat, uiam ſibi aliquam aperiat, qua ſe ipſe quoqꝫ poſſet in ſimiæ familiaritatem inſinuare, Illa nulla noua arte ad eam rem opus

eſſe

Exemplū fabuloſæ narratōis

Fabula lupi ex apologis.

eſſe reſpondit, tantum mentiri ne puderet. Ille facillimum exiſtimans falſum dicere, ad antrũ cõfeſtim pergit, Ingrediẽti, quũ grauiſſimus nidor nares offenderet, clare expuens, malum inquit, quid hic tam grauiter obolet? Introſpexit, fœdiſſimã beſtiã deformes catulos complexantem uidit, Hic ille uulpinorũ monitorũ oblitus, exclamãs, Pape, inquit, turpiores ego beſtias haud uidi unq̃, Continuo proſilientes ſimiæ, in lupum impetũ faciũt, Alia in oculos inuolat, alia natibus inſedit, Ille miſer uix effugit. Rediẽs uulpem offendit, expoſtulat, narrat, ut dixerit, ut eiectus ſit, Tum uulpes, Non miror, inquit, qui ſtatim in limine uerum dicere cœperis, At ego te mentiri iuſſeram. An tu credis mihi naſum, aut oculos non eſſe? Ego quum primum ingrederer, mentiebar perinde me nouo quodam odore recreari, ac ſi in unguentaria taberna conſediſſem, Tũ illam reginã reginarũ omniũm pulcherrimam, formoſæ ſobolis formoſiorem matrem prædicare nõ deſtiti. Præterea inter cœnandũ caui, ne quid unq̃ ueri dicerem imprudens, Hoc ſi tu calleres, non fame perires. Me prorſus hæc deſcripſit fabula. Inter aulicos enim nihil uero odioſius, mihi nihil q̃ mentiri difficilius. Quare reducem me propediẽ expecta, Vale.

Exemplũ narratiõis ueriſimilis

De regia morte uarios iſthic, ac plane diuerſos rumores ferri uulgo ſcribis, de uulgo quidem

dem

alem nihil eſt quod mireris, morẽ antiquum obtinet. Quæ a uero ſunt alieniſſima, ea credit lubentiſſime. Quare ne quid dubites, rem a me, quemadmodum ab autoribus certiſſimis didici, accipe, Nam quod repentina mors acciderit, ea res ueneni ſuſpicionem, pleriſq; attulit. Quod autem ea quadrageſima, quæ illi fatalis, & nouiſſima fuit, præter morem, & ualetudinem abſtemius uixerit, inde necis ſubitæ quidam cauſam duxerunt. Sunt & qui immodica Venere defeciſſe credant, Erat omnino id in eo uicij dum uiueret, Ad quod tum ætas, tum regalis luxus, tum æqualium aſſentatio cohortabatur. Verum ubi Neapoli redijſſet, ſiue mutata mente, ſiue tam præſentibus territus, diuerſum uitæ genus ingredi cœpit. Acceſſit eodem cordigerorum quorundam exhortatio, qui regis animum eo perpulerunt, ut uniuerſis huius uitæ illecebris, ſe penitus abdicaret, nihil ſibi permitteret, nihil indulgeret, Monachum, nõ regẽ dixiſſes. Quod inſtitutum quum paulo ante cœpiſſet, tũ in proxĩa quadrageſima ita ſeſe inclementer macerauit, ut priſtinæ licentiæ pœnas a ſe ipſe exigere uideretur. Erat autem corpore admodum imbecillo, ſuperne corpulentior, ac cruribus mirum in modum exilibus. Itaq; quum Idibus Aprilibus ex more pranſus, una cum Regina inambularet, ſiniſtra uxoris dextram cōplexus, altera manu bacillum, ut ſolet, per ocium iactitabat. Per id tempus turris quædā edificabatur, opus ſane & munitiſſimum, & pretioſum. Id ubi intentius luſtraret, ac ſuſpiceret, repente in tergū collapſus eſt. Exanimata regina pene concidit. Trepidat toto palatio, accurrunt principes, Regē moribundum in cubiculum referunt. Ibi uix pauca locutus, animam efflauit. Habes rem, ita ut geſta eſt. Cæterum de mortis autore, aliorū ſit cōiectura. Ego Italos huius ſceleris artifices eſſe puto; Nec regē quidem ipſum medicorū iudicio certam mortem latuiſſe reor, Vale.

De epiſtola Collaudatoria.

Epiſtola collaudatoria patris ad filium.

Collaudatio eſt, qua filium, filiā ue, militem, ſeruum, officio ſuo functum, laudamus. Exemplū, Nihil ex omni rerū genere potuit mihi nunciari felicius, q̄ꝫ te ijs moribus agere, qui & teipſo, & tuo genere ſint digni. Nunc ego demum te filiū agnoſco meum, quum te audio toto animo literis incumbere, fugitare conſuetudinem ceſſatorum, parcere rei paternæ, ſi modo non falſo eſt mihi nūciatū. Tu perge in officio mi fili, hocq; perſuaſum tibi habe, ſi te qualem uolo, præſtiteris filium, me benigniorem etiam q̄ꝫ uoles, habebis patrem. Vale.

Epiſtola dñi ad ſeruum.

Vale, Alterũ exẽplũ. Facis ut merito te & amẽ, & collaudem, qui non ut uulgus ſeruorum ſolet, abſentis domini negotia impedias, ſed omni cura, uigilantia, opera coneris expedire. Eum ego demum frugi miniſtrum, & bene ſpectatum iudico, qui abſente domino, quando impune ceſſare poſſit, in officio ſe continet, Audiui qua fide, qua induſtria mãdata peregeris, tu fac cætera eodem animo perſequaris, ut qui nũc merito te amo, perpetuo poſſim amare. Officio bene cœpto, ſtrenue perfungere, domini negotia, tua ipſius ut ſunt, eſſe credito. Tu ſi frugi miniſtri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud præteriero, Vale, ac uigila.

De Gratiarum actione.

Exemplũ gratiarũ actionis.

QVod in negotio meo rogari te paſſus non es, ſed ultro ſtudiũ tuum, operam, diligentiam & obtuliſti, & præſtiuiſti, ueterẽ tuam in me, meoſq; humanitatem libens agnoſco, Et facis tu quidem non meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterũt, ſed tua uirtute dignum, qui nullis a me prouocatus officijs, tam prompto in me ſis animo, ut beneficium accepiſſe uidearis, quum præſtiteris, Quare quum tuo officio, plurimum meis rebus adiumenti attuliſti, tum iſto animo ita delector, ut dictu ſit incredibile. Necqꝫ enim referre dicunt, quantum beneficium, ſed quanto animo preſtiteris. Ex eius modo, potius q̃ꝫ rei, officium eſt metiendum, Meum erit, quod referre nequeo, perpetuo meminiſſe. Nam quid ego tibi multis uerbis gratias agam? An hoc paſſurus es, qui nec moneri te quidem paſſus es? Vtinam eam mihi facultatem aliquando concedāt ſuperi, ut poſſim hunc animum tui ardentiſſimum re potius, q̃ꝫ uerbis declarare. Interim ſi quid erit, quo mea opera utendum putabis, caue rogaueris, ſed ut tuo mancipio praecipito. Inuenies ad quiduis & promptum, & alacrem, Vale. Aliud exemplū, Accepi munus tuū, re quidem magnificum, ſed te autore longe mihi tū precioſiſſimum, tum iucundiſſimum. Recte enim a Naſone tuo ſcriptū eſt, Sic acceptiſſima ſemper, Mūera ſunt, autor quæ præcioſa facit. Quo quidē quid me tibi deuīctū eſſe fatear, quū ſim iā olim deuictiſſim⁹? Totus ī ære tuo ſum, Arctiorib⁹ uīculis me tibi adſtringere nō potes, Quod referā uel iſto munere, uel potius tuo iſto in me animo, qui mihi munere ipſo longe eſt ſuauior, dignū nihil habeo, niſi meipſum, quem ſi cuius eſſe præcij putas, peculio tuo adſcribito, Crede mihi nihil habes in omni genere poſſeſſionum tuarū, quo tu tam proprie poſſis & uti, & abuti, q̃ꝫ Edoardo tuo, Vale. Aliud

exemplum

Aliud exemplum.

exemplum, Multa ſunt tua erga me officia, at nullum omnium mihi fuit aut oportunius, aut iucundius, q̃ quod fratrem meum in cauſa difficillima, tuo patrocinio iuueris. Qui ut eſt mihi prope modum meipſo charior, ita quicquid in illum contuliſti, id mihi gratius etiam uideri debet, q̃ ſi in meipſum eſſet collatũ. Sed ne diligentius tibi gratias agã, noſtra familiaritas flagitare uidetur. Neqꝫ enim tu noui quidq̃ feciſti, neqꝫ ego uerbis, q̃ re beneficiũ rependere malim. Vale.

Lamentatoria epiſtola.

Exẽplũ lamentationis.

NOn poſſum tibi, quales uterqꝫ uolumus, epiſtolas mittere, quum mihi nihil rerum omniũ ex ſententia ꝓcedat. Sed quid ego mi Edoarde, me meis querelis exanimo? Sed iuuat apud familiariſſimum auunculum graues animi mei curas deponere. Credo omnes & ſuperos, & inferos in meam perniciem coniuraſſe, ita ubi aliud malũ uix effugi, ſuccedit aliud multo acerbius. In morbum iam iterum, atqꝫ iterum incidi. Multo uix ſumptu recreatus, en ſenex ille Scotus, peſtis omnium quas unqꝫ irati dij mortalibus immiſere, longe teterrima, ſe mihi erudiendum dedit. Quid ibi miſeriarũ non uidi? Quantum luctus, quantum lachryma-

[illegible] ſummis meis laboribus mihi conſciui? Id monſtrum iam biennium me exercet, Fugio, quando uinci non poteſt. Iam deorum aliquem mihi propitium factum arbitrabar, quod Henricum hominē candidiſſimum eſſem nactus, cuius humanitas, illius feritatē leniebat. Inuidit mihi rurſum neſcio qđ numen, iucundiſſimi iuuenis conuictum, diſtrahit inuitus ab inuito. Inde ſolus & deſtitutus, dū omnia tento, nihil non experior, deum immortalem, in quos fluctus? in quæ monſtra incidi? His tantis, tā perpetuis malis, uel Hercules ipſe, aut ſi quid Hercule fortius uinci poterat. Obdurui tamen, ſic mecū cogitans, Aduerſam fortunam etſi infeſta eſſet, aliquando malis meis ſatiatam æquiorem futuram, Nemini perpetuo acerbam, aut fuiſſe unq̄, aut eſſe poſſe. Et ecce de integro morbo capitali corripior miſer, qui quod erat diuturnus, & corpus, & loculos penitus exhauſit, Nec erat cui meus doleret dolor, quos iuuaret permulti. Scotum autem illum præter cæteros delectabat malum meum, cui moleſtiſſimum ut eſſet, erā meritus. Nec tum quidem animum deieci, non quod ſperarem quicq̄, ſed ne teterrimo illi ſeni uoluptatem augerem. Seruatus ſum, ſed ſuperis, opinor iratis, ſi miſeriꝭ ferēdis ſeruatum eſſe uoluerunt. Quid enim poſtea uel maximis, uel minimis in rebus a me tentatum eſt? quid

tam

eã dextero cõſilio inſtitutum, qđ non infeliciſſime euenerit? O me omnium qui ſunt, quique fuerunt, infortunatiſſimum, Ego ne unus ex uniuerſo hominum numero extiti, cui omnia aduerſarentur? cui nihil unq̃ obtigerit optatum? Hic tu me ſcio, literis, & ingenio cõſolari incipies. Tolle mihi inanes iſtas conſolationes, quæ ægritudinem meam exaſperãt etiam, tantum abeſt, ut leniant, Odi iam ego meum hoc ingenium, Odi literas, quibus ſi carerem, minꝰ miſer eſſem, minus ſentirem, minus angerer, Sed querelarum plus ſatis. Tu cura, ut recte ualeas, quãdo nos dij no luerunt.

De Gratulatoria epiſtola.

IN Gratulatione animi noſtri ſummam uoluptatem declarabimus. Rem, de qua gratulamur, extollemus, Eum unum eiuſmodi honore dignũ per aſſentationem dicemus. Deinde illi, ut bene uertat, precabimur. Exemplum, Incredibilem animo cœpi lætitiam, quũ te ſummo principum, & populi conſenſu epiſcopum creatum eſſe intelligo, Gaudeo aliquando eum honorem tibi ultro delatum eſſe, quo tu te ſemper digniſſimum

Exemplũ

exhibuiſti. Nec tibi tantum gratulor, qui honore iſto (quanqꝫ tuis moribus, tuæ eruditioni debito) non multũ delectaris, ſed multo magis patriæ gratulor, quæ talem ſit antiſtitem habitura, qualem antehac habuit nunqꝫ. Gratulor tuis omnibus, quos quum ſemper morum innocentia decoraris, nunc etiã uitæ claritate illuſtrabis. Gratulor mihi ipſi te ãpliſſimis honorib⁹ eſſe auctum, cuius omnes fortunas meas eſſe duxi. Epiſcopatu quidẽ iſto in uniuerſa Britannia neqꝫ honeſtior alius, neque ditior, neqꝫ tuis rebus commodior cõtingere poterat. Tu tibi, qua es modeſtia, onus haud honorem obiectum dices. At ego ſic exiſtimo, ſuperos & patriæ per te conſultum eſſe uoluiſſe, & tibi uirtutis materiam illuſtrandæ paratam. Quæ res precor, ut tuæ paternitati, gregiqꝫ tuo uertat bene. Me totum quãtus ſum ad tuum obſequium offero. Vale.

De iocoſa epiſtola.

IN unoquoqꝫ epiſtolarum genere, quoties res patitur, iocũ admiſcere debemus. Quo in genere, & Ciceronem plurimum ualuiſſe, & Campanum fere immodicum, ac ſolutum eſſe uidemus. Cuiuſmodi uero debeat eſſe iocus, Cicero de Oratore monſtrauit. Exemplum, Salue ceſ-

LXXVI.

ue ceſſator omnium ceſſatorum maxime, bellum tibi denunciaturus eram, quod tu iam ſexcentos annos nihil ſcribis, multa abeunti pollicitus. Iam parati fecialis, paterqꝫ patratus. Iam haſta conijcienda, ni Sertorius tuam cauſam doctiſsime egiſſet, hõ Cicerõe ipſo patronus nõ inferior. Habebat cauſam ſane difficillimam, & iudicem minime æquũ, Quid excuſauit inquies? Non negotia tua, non tabellariorum penuriam, non perfidiam. Iſta enim antiqua ſunt mendatia, & te noui. Placauit uero me, quod chiragra te laborare diceret. Ridere me putas? Sed Eſculapio gallum uoueas oportet, Vale.

FINIS.

Impreſsum Cantabrigiæ, per Ioannem Siberch
Anno M.D.XXI. Menſe Octobri.

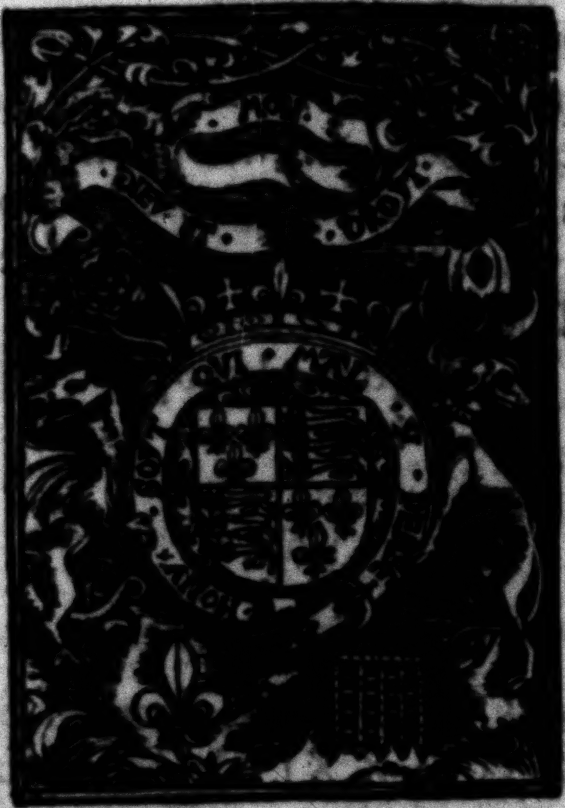MVSEVM
BRITAN
NICVM